

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 2. 1876.

305—44. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — nová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Segíts magadon s az isten is segít.

Mikor Jézust elfogták s Pilátus elébe állították kikérdezés végett, utóljára azt kérdezte tőle Pilátus: király vagy-e te? Felele Jézus: te mondod, hogy én király vagyok; én azért születtem, és azért jöttem e világra, hogy bizonyosságot, tegyek az igazságról. Valaki az igazságtól vagyon, hallgatja az én beszédemet. Monda neki Pilátus: micsoda az igazság? S azzal Jézust, — mielőtt e kérdésre felelt volna — ott hagyván, kiment a zsidokhoz és mondá nekik: én ő benne semmi bűnt sem talállok. Nagy kárt tett Pilátus a keresztyénségnek, sőt az egész emberiségnek, hogy Jézus feleletét az elébe dobott kérdésre az igazságról be nem várta; mert bizonyosan az igazságnak egy szép megfejtését hallhatta volna tőle, és mi is ma nem képelednénk annak megfejtésével. Nó de azért még sem lehetetlen az igazság definíálása. Mert ugyani, igazság, széles értelemben véve, mindaz, a mi valóban illik azon tárgyra, melyről mondatik. Eszerint, az igazság sokféle. Éppen annyiféle, a mennyiféle a tárgy. Ugyan is, van vallási, erkölcsi, természeti, tudományi, tapasztalati, stb. igazság. Mindeniket nem célnünk okadatolni jelenben. Csupán a tapasztalati igazságról akarunk valamit mondani röviden, annyival inkább, mivel cikkecskénk felirata is — szerintünk — mint tapasztalati igazság, alias, példabeszéd, ezek közé tartozik. A legtöbb példabeszéd, mint tapasztalati igazság tudhatását — a hajdan korból — b. Salamonnak köszönhetjük, mert ezerekre megyen azok száma, melyeknek szerzése neki tulajdonittatik. Holott meglehet, hogy ő csak öszszegyűjtötte s leírta, vagy iratta azokat, melyeket a tapasztalás addig hitelesített; mert egy ember élete — még ha király is és ha bölcs is — alig elég hosszú arra, hogy a tapasztalás iskolájában annyiféle elévülhetlen igazságot — példabeszédet — szerezhessen. Lett légyen azonban a dolog bár miként, elég az, hogy a példabeszédek — igazságok, akár mint

a Jézus mondásai, mert ő is, minden igazságot, hogy annál könnyebben megragadhasson az emberek fejében, szívében és annál állandobban megmaradhasson, mindig példabeszédben, hasonlatosságban adta elő azt. Hadd mondjuk el azért cimiratunknak is röviden értelmét és gyakorlati alkalmazását.

E földön egyedül az ember az, ki nem csak testi, anyagi, de lelki, szellemi tehetségekkel is gazdagon fel van szerelve. Hogy ezeket a tehetségeket, erőket nem az ember adta önmagának, hanem más, rajta kívül álló, nálánál felsőbb, hatalmasabb, sőt leghatalmasabb lény, isten, ki egyedüli és egyetlen oka, forrása a mindenségnek is: ezt, úgy hisszük, szükségtelen, hosszason értelmezni. Mikor tehát az ember magán segít, ezt csak azon erőkkkel, tehetségekkel teheti, melyekkel bir, melyeket isten adott neki a végre, hogy azokat használja; igen, mert mi az isten által élünk, mozgunk és vagyunk (Csel. 17: 28.) Láthatni tehát, hogy az ember még ha akarna sem tud magán úgy segíteni, hogy az az isten segítsége ne lenne rajta. Probáljuk meg gyakorlati alkalmazását is e példabeszédnek.

Az embernek akkor van segítségre szüksége, mikor nyomorban, szerencsétlenségben van. Ámbár a nyomor, mi az embert érheti, sok és sokféle: mi most csak kétféle nyomort említünk t. i. a testi és lelki nyomort. Ilyen testi nyomor

legelőbb is a szegénység. Mikor az ember ennék és nincsen mit, felöltöznek és nincsen mibe; melegednek és nincsen minél; meghuzná magát és nincsen hová: ez még egyes embernek is nagy nyomor. Hát, mikor e y család és ebben magukkal jóltehetetlen gyermekek éheznek, fáznak, meztelenek, hajlék nélkül bujdosnak: van-e, lehet-e ennél nagyobb nyomor? És mégis, az ilyeneknek is azt mondjuk: segíts magadon s az isten is segít. Igen, használd az ezen nyomor enyhítésére istentől adott eszközöket, erőket, tehetségeket. Ilyen egyik eszköz az idő.

Használd azért az időt, mert az — mint az angol mondja — pénz. Pénzzel pedig segíthetsz magadon a szegénységben is, mert azzal, mint a példabeszéd mondja, mindent, még apát és anyát is vehetsz. Ilyen másik eszköz — melylyel egyedül lehet becsületes úton módon pénzt szerezni — a munka. Ezzel és ez által lehet az időt is használni. Isten maga is e földi életre munkálkodni, hívott el minket, nem pedig hivalkodni. Erre nézve adta főleg a testi erőt és tehetségeket is. Ilyen a harmadik eszköz, melylyel a szegénységben segíthet magán az ember: a takarékosság. Vagy is, a munka által felhasznált időben szerzett pénznek el nem fecsérelése, az által is a szegénységnek, ennek a paizsos férfinak eltávolítása. A ki szegénységre — erre az anyagi nyomorra — jut, segítsen magán az idő munkára használása által is, a mit ezzel szerez, takarítsa meg, mert így magán segít; így, az istentől nyert emez eszközök által isten segít rajta.

Másik testi nyomor: a betegség. És ez nagy nyomor is. Egészség az élet fundamentuma. E nélkül nincs értelm, értéke semminek a földön. Ott lehet a leggazdagabb lukullusi lakoma az inyet csiklandó, illatot párolgó ételekkel, smaragd, rubin s több más szemkápráztató zamatos borokkal, legfényesebb ragyogó pompában égő csillárokkal, fűzerekkel felékesített estély, minden kigondolható szórakozásaival, mindezek s több ilyenek csak hiábanvalóság, vanitatum vanitas és a lélek gyötrelme: ha nincs egészség. A tavasz minden ékessége, pompája, virága, zöld levelei, madár dala, boldogságot susugó langyos szellői, ábrándra andalító holdvilágos csendes éjjelei, a nyár és ősztől áldásai, gazdagságai, a tél társas, családias örömei, gyönyörei, mindezek csak semmik, nem érnek fel az egészség olajának egyetlen cseppjével, egyetlen percével. Oh bizony, nagy nyomor a betegség. Ha e nyomorba esnél — még pedig a legtöbb esetben saját hibád, vigyázatlanságod miatt — vagy néha isten akaratából: segíts magadon, azaz, használd az istentől e végre adott eszközöket és — isten is segít rajtad. Ilyen eszköz a mértékletesség, okos magadra vigyázás, a természetben csaknem minden lépten található gyógyszerek, ezeknek titkait, erejét, hatását ismerő orvosok s több effélék, s meglátod, hogy ha így és ezek által segítesz magadon e nyomorban, a betegségben, isten is segíteni fog rajtad és megszabadulsz tőle. De legyen elég enynyi a testi nyomo-

rokból, hogy a lelkiekből is említhessünk egy párt röviden.

A lelki nyomorok közül egyik: a tudatlanság. Egy borzasztó sötét éjszaka ez, melynek rettenetes voltát csak az láthatja, a ki nincsen benne; mert a ki benne van, az úgy van vele, mint a fogoly a sötét börtönnel, hozzá szokik. A tudatlan emberre igazán rá illik: van szeme és nem lát, füle és nem hall; mert az lelki vak. Igen, mert a tudatlan ember nem lát semmit, nem ügyel semmit, nem gondol semmit. Nem látja a természet szépségét, gazdagságát, abban istennek bölcseségét, jóságát, hatalmát, nem látja istent, a szeretet istenét, az emberek jóltevő, gondviselő édes atyját; nem látja ön magát, mert ha látná, megijedne önmagától, azaz, mindezek mintha nem is léteznének a tudatlan emberre nézve. Ha ebben az iszonyu lelki nyomorban vagy, segíts magadon, s az isten is segít. Azaz: használd azon eszközöket, melyek ettől megszabadítanak. Használd az iskolákat, templomokat, hasznos, jó könyveket, ezeket a tudatlanság szótéttségét oszlató, az értelem világát fejlesztő, növelő, terjesztő eszközöket, látogasd azokat szorgalmatosan, tanulj általuk, belőlek egész odaadással s meglátod, hogy ha ezeket megteszed, ezek által te is segítettől magadon és isten is segített rajtad, s megszabadulsz e nagy lelki nyomortól.

Másik lelki nyomor: a bűn. A léha, könnyelmű, illetlen gondolat: hiba. A helytelen, aljas, mocskos stb. beszéd: véték. Az erényes, erkölcsös, jó cselekedet elmulasztása és rossz cselekedet végrehajtása: bűn. Ez — mint Ezsaiás proféta mondja 59: 2, 3. — elszakasztja az istent az embertől. A ki bűnt cselekszik — mint János apostól mondja 1. Jan. 3: 8 — az ördögtől vagyon, mert az ördög eleitől fogva vétkezik. A bűn az a féreg, mely soha meg nem hal, az a tűz, mely soha meg nem aluszik, mely nyugalmat nem enged soha és sehol, még a falevél zörgése által is futni kényszerít, az a végetlen lánc, melynek ha egy szemét felvetted, az egész utánad csördül, a mely a szellő susogása által is megrettent, a mely a magány csendjében, az éj borzalmas sötétjében és még az álomban is a poklot és annak szörnyeit láttatja veled. Rettenetes nyomor, iszonyu állapot. Kicsoda az, ki ettől nem irtoznék, melynek oly borzasztó következményei vannak? És mégis, milyen sokan vannak, kik ebben torkig usznak és kik ez által eljártatják földi boldogságukat és elvesztik lelkük

nyugalmát, idvességet siron innen és túl. Vajha, az ilyenek eszökbe vennék azokat, melyek az ők békességükre szolgálnak, míg el nem jönnek a napok, melyekről azt kell mondaniok, nem szeretjük ezeket. Azért, a ki a nagy lelki nyomorba, a bünbe esett, igyekezzék segíteni magán, míg nem késő, használja az istentől e végre adott eszközöket, melyek által isten is segít rajta. Ilyen eszköz a beismerés, a megbánás, a a megtérés, az elhagyás, a megjobbulás és a helyrehozás és ezek végrehajtása után a Krisztus érdemében és az isten végetlen irgalmában való élő, munkás, jó tettekben nyilvánuló hit, holott nagyobb örömet szerez istennek egy megtérő bünös, hogy nem kilencvenkilenc igaz, kik nem szükkölködnek megtérés nélkül. Ilyen formán értelmezni a fenn jelzett példabeszédet.

Egy marosi ref. pap.

Az áll. igazgató-tanács üléséből.

Kolozsvártt, october 29-én, 1876.

Elnök főt. Nagy Péter püspök aa. Jelen voltak: legd. gr. Bethlen János, Benkő János, Ince Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Sárkány Ferenc, Szász Béla, Szász Gerő, Szabó Ádám és Bodor Antal titkár.

1. Elnök aa. jelenti, hogy a vett megbízatás folytán folyó hó 15-én br. Kemény Gábor e ker. főgondnok ő mlgával az összes magyarországi prot. egyházkerületek részére kiállításba helyezett alapítvány tárgyában kitűzött értekezleten megjelenvén, az alapítvány letétele modozatai 18-án végleg megállapítottak s a közjegyzői okmány kiállítottak. A nemes lelkű alapító br. Baldácsy Antal s addig is míg a közjegyzői okmány hiteles példánya leküldésével az alapítvány módozatairól meggyőződés lenne szereshető, kijelenti, hogy egyh. kerületünk minden veszélyeztetés nélkül a szegény e.-községek gyámolítására, papi és tanítói állomások segélyezésére stb. tekintélyes alapítványi jövedelemről biztosítottak. A részletes szóbeli jelentés örömmel vétetett tudomásul addig is, míg az alapítványi levél leérkezével érdemileg tárgyalatnák.

2. Elnök aa. megbízatása folytán jelenti, hogy báró Kemény Gábor e.-kerületi főgondnok ur ő mlgával a b. e. gr. Mikó Imre e.-kerületi főgondnok ő nmga által a sepsiszent-györgyi középtanoda részére tett 60.000 firt névértékű magyarországi földhitelintézeti zálog-kötvény átvétele végett nevezett intézet igazgatóságánál megjelenvén, arról értesítettek, hogy az alapítványi összeg csak azon feltételek teljesítésével adatik ki, ha a végrendelet törvényesen kihirdetettik, annak érvénye ellen az örökösök kifogást nem emelnek s végül, ha a letéteménybe helyezés alkalmával kiadott elismervény viszszaadatik. Átirat intéztetik a kir. törvényszékhez a végrendelet kihirdetése végett, titkár megbízatik az eredeti végrendelet beadásával.

3. Elnök aa. jelenti, hogy megbízatása folytán egy 20 mázsa sulyu Wertheim-szekrényt hozatott, melynek 600 firt vételárat pénztárnok;aa. kifizette. A régi Wertheim-féle két kulcsu ládából az e.-kerületi értékek az új szekrénybe helyezettek és az ellenzáros láda az alapítványi okmányok elhelyezése végett titkár aa.nak átadatott. Az eljárás tudomásul vétetett és a vásárolt szekrény másodlat-kulcsai hivatalos pecséttel ellátott borítékban átadatott főt. püspök aának.

4. Benkő János esp. panaszt emel, hogy fia Benkő Gyula papjelölt, ki jelenleg a sz.-udvarhelyi főtanodánál id. tanári alkalmazásban van, a besztercei hadkiegészítő parancsnokság által 3 évi katonai szolgálatra hivatott be s a beidőzés alól felmentetésére bizonyítványai beadásával felszerelt folyamodványával elutasított; sőt a kultuszminiszter urhoz intézett felterjesztés ellátásáig sem nyert idő-haladékot, hanem kényszer utjáni bevitetés terhe alatt beidézett. Kéri ezen törvény-ellenes eljárás ellen erélyesen intézkedni. A honvédelmi miniszter urhoz felterjesztés intéztetik a papjelölteknek a katonai szolgálat alól mentesítése végett s a katonai parancsnokságoknak a törvény intézkedéseinek szigorú megtartásáért.

5. A kultuszminister ur a budapesti egyetemi ifjuság körében közelebb előfordult politikai irányu mozgalmak és tüntetések alkalmából kelt leiratával figyelembe ajánlja egyházi hatóságunk alatt álló fő- és középtanodákban az ifjuság között keletkezhető minden nemű politikai irányu mozgalom megelőzésére szükséges intézkedések megtételét. A tanodák előljáróságai felhivatnak a tanuló ifjuság között netalán keletkezhető minden nemű politikai irányu mozgalmak, vagy tüntetések megelőzése iránt.

6. A tanügyi bizottság a véleményes jelentés végett áttett kultuszminiszteri leiratra jelenti, hogy a főtanodákban használatban lévő előmeneteli kifejezéseket és jeleket, melyek a leiratban ajánlott kifejezésektől kevésbé különböznek, célszerűbbeknek s így megtartandóknak véleményezi. A tanügyi bizottság véleménye elfogadásával, a kultuszminiszter urhoz felterjesztés intéztetik, melyben felfejtve a jelenleg használatban lévő előmeneteli kifejezések célszerűsége, értesítetik, hogy a középtanodai törvény életbeléptetéséig az eddig használt kifejezések mellett marad.

7. A tanügyi bizottság a tanodák mult tanévi zár tudosításai megvizsgálása folytán beadja azokra vonatkozó észrevételeit és véleményét. A bizottság véleménye értelmében felhivatik a zilahi fő- és szászvárosi középtanoda jövőre zártudosításainak kiegészítésére.

8. A részben elvont, részben csekély alapon megváltott kamarai javadalmak folyosítása, illetőleg, méltányos alapon leendő megváltása iránt szerkesztett felirat felküldetik a kultuszminister urhoz.

Ellátott ezen kívül még 27 ügydarab.

B—r A—l.

TÁRCA.

A budapesti egyetem.

(Folytatás.)

A bonctani intézet a hatvani-utca sarkán tudvalevőleg minden birálat alatt áll. Maga a boncterem igen sötét, mert ablakai mind a szűk mellékudvarra nyílnak, úgy hogy nappal is gázvilágnál kell dolgozni, szellőztető készüléke nincs s a terem a kórboncolásokra is felhasználatik. Jégverme az intézetnek nincs. A hulla-kamara igen sok. A muzeum általában minden helyiség igen szűk. Mindenesetre szükséges volna az új bonctani intézet megnyitása.

1. Az eszköztár megújítása a legnagyobb részben elavult és használhatlanná vált eszközök helyett. 2. Csontáztató készülék beszerzése, mely mozdítható levén, majdan az új intézetbe is átvihető lesz. 3. Az 1150 forintos elégtelen évi átalány fölemelése. 4. A négy boncgyakornoki helynek, a jelenlegi 50 forint helyett, legalább 100—100 frttal díjazása. Különben az intézetben, miután kötelezett tantárgy, igen sokan dolgoznak s ezek 522 készítményt is csináltak a muzeum számára. A jelentésből megemlítendőnek tartják, hogy a tanár (Lenhossék) még hírlapi cikkeit is felsorolta.

Az élettani intézet a múlt tanév végén nyitván meg, a jelentésben csak a régi sok tekintetben gyarló intézeti helyiség van leírva. Ezt nem tartjuk többé érdemesnek a felemlítésre, miután csak történeti érdekléssel bír. A tanár a növendékek munkálatairól csak általánosan szól s a maga irodalmi működéséből csak három értekezést tud felsorolni.

A kórbonctani és kórsvöetani intézet őszutca 28. sz. a. bérhelyiségben volna elhelyezve. E helyiség eléggé alkalmas. Felszerelése közt van 440 munkából álló könyvtár, 150 darab színezett kép a tanításhoz, 554 készítményt tartalmazó kórsvöetani gyűjtemény s 1000-nél több darabból álló kórbonctani gyűjtemény. Az évi átalány csak 500 frt, melynek nagy részét a hullák bevásárlása emésztvén föl, könyvek, ábrák, stb. beszerzésére mi sem marad. Maguk a növendékek 108 darab készítménnyel szaporították a gyűjteményt. 1871. óta mintegy 2,700 boncolás végeztetett, részben törvényszéki ügyben is. A tanár önálló művet nem irt, de egy kórbonctani kézi könyven dolgozik.

A kórodai előkészítő sebészeti intézet az újvilág-uteán, 1873 óta egy nagyobb teremmel szaporodott, azonban ezen helyiség a gyűjteményeknek is alig elég s gyakorlatokra semmi tér sincs. Mindamellett a növendékek szépszámu kötszer eszközöket készítettek.

A gyógyszerertani intézet két külön helyen van, mi a haladást nagyban akadályozza. Az intézet 1868-ban nyílt meg s ma már elég jól van felszerelve. Az intézet hiányait a tanár a következőkben említi föl. 1. Az intézet helyiségeinek kettőssége. 2. A tanterem szűk volta. 3. A

gyógyszerismeri gyűjteménytan hiányossága. 4. A gyakorlatokra és kísérletekre szánt helyiségek szűk volta. 5. Oly helyiségek hiánya, hol a kísérletekre szánt állatokat el lehet helyezni. 6. A szakkönyvtár hiánya. 7. A segéd és intézeti szolgának az intézeten kívül lakása. 8. Külön kóroda hiánya.

Az első belgyógyászati kóroda. Az újvilág utcai rongyos épület első emeletén van s az egészben csak 35 ágy fér el s a dolgozó helyiség igen csekély. 1870 óta bejáró betegek is vannak, hogy a növendékek több oldalú tapasztalatot szerezhessenek. Különösen nagy a hiány abban, hogy a ragályos kórosatok számára nincsen külön helyiség. A kórodában évenként több mint 300 beteg kezeltek. A gyakorlati munkálatok minden növendék által eszközöltetnek, habár a helyiség szűk volta miatt igen csekély mérvben.

A második belgyógyászati kóroda eredetileg a sebészet hallgatók számára volt berendezve, most az előbbi mellett parallel intézetként tartatik fön. A kórtermekben csak 33 ágy van. A helyiségek szűkek, célszerűtlenek. Az intézet különben elég jól van felszerelve, van többek közt 482 darab görccsi készítmény, 26 ábra. Érdekes, hogy a kórosatok története — eddig 868 — gondosan följegyeztetik.

A sebészeti kóroda és műtőintézet. Dr. Kovács József vezetése alatt összesen 24 ágygyal birt, 1873-ban némi javítások s nagyobítások történtek s tudvalevőleg nem sokára egészen új pompás épület lesz készen számukra. A műtő növendékek több kísérleteket is tettek. Ezen kóroda működéséről dr. Antal Géza tanársegéd és dr. Récey Imre műtőnövendék külön füzetkét is adtak ki.

A szemészeti kórodának 1874 őszén új igazgatója lett, dr. Schulek Vilmos. Ezen intézetben 36 ágy van; a helyiségek általában igen szűkek, bűzösek s egészségtelenek. Külön műtő szoba nem lévén, minden műtételt a többi betegek előtt kell tenni, az üdülők számára sincs külön hely. A taneszközökben is nagy hiány van. Mindezen kívül indítványozza még az illető tanár, hogy a tanársegédek száma egygyel s az ápolónőké kettővel szaporíttassék s hogy a munkálatok költségeire, kézi-könyvtárra s gyűjteményekre évenként 400 frt átalány adassék.

A szülészet kóroda 1873-ban nagyobbított meg s jelenleg kilenc szobából áll s 44 ágyat foglal magában. A felszerelés elegendő, kivéven a vízvezeték s fehérnemű hiányát. A műszerkészlet s taneszközgyűjtemény felette hiányos, a mi van is, egy része nem használható. Az orvos növendékek nagy része ezen tantárgy iránt nem fejt ki kellő figyelmet, a bábáknál, kik szorgalmasabbak, részint a felvételi feltételek csekély volta, részint nagy számuk nagy akadályul szolgál, óhajtandó volna az orvos-szülészti oktatásnak a bábáéktól teljes elkülönítése. A kóroda működéséről több ízben jött ki önálló jelentés.

Az államorvostani intézet elhagyott álla.

potban van. Szükséges volna itt: 1. A törvényszéki orvostannak az orvositól rendőrség elválasztása. 2. Hogy a tanárnak és tanulóknak minél több alkalom nyújtassék a törvényszéki orvostan gyakorlati terén bővíteni ismereteiket és tapasztalataikat, engedjessék meg nekik, hogy a fontosabb törvényszéki esetek vizsgálásánál jelen lehessenek. 3. A törvényszéki orvostan tanára — már t. i. ezen tanár dr. Rupp nézete szerint — egyuttal egyszersmind a város törvényszéki orvosa is legyen. 4. Az egyetemi rokonnemű előadásokban és intézetekben az előforduló esetek az illető tanárok által orvosi törvényszéki szempontból is magyaráztassanak. 5. A hallgatók szigorlatra menetelőik előtt köteleztetnének, hogy valamely törvényszéki orvos oldala mellett 2—3 hónapig mint gyakornokok működjenek.

A közegészségtani intézet csak az 1873³/₄-iki tanév második felében állítottatott fel. Ezen intézet részben a főváros közegészségi viszonyait is igyekszik tanulmányozni. A legszükségesebb buvárlati s taneszközök beszerzésére első évben 2500 frt fordítottatott. Az első évben a tanár a talajra és talajlégnemekre vonatkozólag tett kísérleteket, több értekezést írt s közegészség-tudományi tankönyven is dolgozott.

Az élet- és kóivégytani intézet szintén csak 1873—4-iki tanév kezdetén állítottatott fel s csak két szobából áll, ezek közül egyik alig használható s taneszközök tekintetében gyengén van ellátva. Növendék csekély számmal volt, de a szűk hely miatt többen nem is dolgozhatnak.

A hasonszenvi intézet a Károly-Kaszárnyában 1869-ben állítottatott fel, a rendes hallgatók száma 3—7, de több rendkívüli van. Az intézetben több kísérletek s önálló buvárlatok történtek, melyekről a hasonszenvészeti szaklapokban adatott jelentés.

Ezen 14 intézeten kívül az orvosi karnál még 16 rendkívüli s magántanár tartott előadásokat. Egyeseknek külön intézeteik is voltak. Így Batizfalvynak a test egyenszétből, dr. Bókainak gyermek gyógyintézete, dr. Schwarzernek tébolydája, dr. Böke a fülgyógyászatra, dr. Lumnicer az erőszakos sértésekre, dr. Navratil a gégetükrészetre, dr. Poór a bőrbetegségekre stb., a Rókusban vannak kisebb osztályaik. Több magántanár, p. dr. Kétl s dr. Verebélyi külön helyiségekkel sem rendelkeznek.

Az orvosnövendékek hallgatóinak száma 1867—8-ban télen 784 volt, 1874—5-ben 701. Orvostudorrá avatottatott mindkét évben 40. Bába volt 1867—8-ban 172, 1874—5-ben 135. Szám tekintetében tehát nem történt nagy változás.

Mindebből látható, hogy az orvosi karnál, különösen a helyiségek nagyobbitása s felszerelése tekintetében igen sok a kívánni való; de ha tekintetbe vesszük, hogy az utóbbi években hány új intézet alapítottatott, s hogy legujabban mily nagymérvű építkezések történtek: a gyors haladást itt sem lehet eltagadni, sőt ellenkezőleg, éppen ezen a téren mutatkozik az legjobban.

Az egyes karok közt utóljára van felemlítve a jogi kar, mely mint fentebb is említők, igen hiányos s alig két lapra terjedő jelentést adott be, indokolván ezen hanyagságot azzal, hogy szakintézetei s gyűjteményei nincsenek, s hogy az egyes tanszakok csoportosítása s a szigorlatokra s viz-

gálatokra vonatkozó óhajaik az 1874—75-ik évben kelt szabályrendeletek alkotásánál figyelembe vétetnek s ezen szabályrendeletek még sokkal rövidebb idő óta vannak hatályban, sem hogy azokról megjegyzéseket tehetnének. Mindez kétségkívül igaz, azonban a bölcsészeti kar elméleti tantárgyainak előadói oly sok érdekes részletet közöltek nyolc év alatt tett tapasztalataikból, miszerint valóban sajnálnunk lehet, hogy a kar az egyes tanároknak nem nyújtotta meg a módot, hogy ezen irányban óhajaikat elmondják s ugy a miniszter, mint a közönség azokról lehető tiszta képet szerezzzen.

A jogi-kar öszszesen három pontot emel ki, mint a melyek által az utolsó nyolc év alatt észlelhető haladást jelezheti. Ezek.

1. Tanárai s tanulói folyton növekvő száma. 1866—67-ben csak nyolc rendes s hat magántanár volt, 1874—75-ben már 16 rendes s 7 magántanár. Különösen kiemelendő e tekintetben, hogy az ugy nevezett speciálkollégiumok száma folytonosan nagyban szaporodik. A hallgatóság száma 1867—68-ban 1119 volt, most 1300—1400 közt ingadozik s e szám a jogakadémiák tanrendjének az egyetemével azonosítása után sem mutat változást.

2. A tanárok tudományos tevékenysége. Erről azonban a jelentés csak általánosságban emlékszik meg, holott részletes felsorolás sem lett volna fölösleges.

3. A tanulók előmenetele. Kiténik ez abból, hogy az ösztöndijas jogtanulók száma 83—101 közt ingadozik, hogy évenként 160—200 tanuló menthető fel szorgalma és előmenetele alapján, hogy míg 1868—69-ben csak 33 egyén avatottatott jogtudorrá, most több mint 60, hogy évenként 6—10 jogtanuló nyer pályadíjakat, s hogy végül a leckelátogatásokban is szorgalmasak.

Ennyi, a mit a jogi karról mégtudunk. Az egyes tanárok működéséről, a jogi s államtudományi tanok külön választásának nagy kérdéséről, netán szükséges új tanszékekről, a bölcsészeti, történeti stb. segéd-tudományok beillesztéséről nem tudunk meg semmit, valamint arról sem, hogy az utóbbi nyolc év alatt történt tudományos haladás miben áll s különösen minő tanszékek rendszerezettettek újabban, minő nem kötelezett előadások látogattatnak leginkább, s hogy tétettek-e intézkedések jogi seminarium, vagy bármely más cím alatt gyakorló intézetek létesítésére?

A miniszter teljesen elérte ezen jelentés közlése által azt, hogy annak hiányosságáért a felelősség magát a kart éri, azonban, mi ugy hisszük, hogy ezen hiányok pótlását meg kellett volna kísértetni annyival inkább, mert arra elegendő idő volt azóta.

De menjünk tovább.

A miniszteri jelentés második része azon változásokat sorolja elő, melyek nem az egyes karokat illetik. Ezen változások adatait nem az egyetem, hanem maga a miniszterium (a mint tudjuk, Szász Károly miniszteri tanácsos, mint rendkívüli munkát) állította öszsze. Ezen rész négy fejezetre oszlik, az első a tanulmányi rendben történt változásokat, a második a középtanodai tanárképző intézetet, a harmadik az egyetemi tanszékek és a tanárok létszámában történt

gyarapodást, a negyedik az egyetemi új építkezéseket tárgyalja. Az elsőt, mint a melyről már általános vázlatunkban elmondtuk a legszükségesebbeket, ezennel mellőzzük.

(Vége következik.)

J e l e n t é s

a „Szilágymegyei (előbb közép-szolnok-krasznamegyei) tanító-testület“ harmadik évi működéséről. (1875 júni. 9-től, 1876. október 4-ig.)

(Előadatott a testületnek Szilágy-Somlyón 1876. évi október hó 5. és 6. napján tartott közgyűlésében.)

Méjjen tisztelt közgyűlés!

Alapszabályaink 11. §-ának k) pontja köteletségévé teszi központi bizottságunknak, hogy a testület évi működéséről, működése eredményéről a közgyűlések elé jelentést terjesszen. E kötelezettségből kifolyólag, a közp. bizottság engem, mint a testület főjegyzőjét, bizott meg e jelentés szerkesztésével, melyet annak nevében van szerencsém önök elé terjeszteni.

* * *

Kezdjük mindenképp előtt mult évi közgyűlésünk főbb eseményeinek vázolásával.

Mondhatnák talán némelyek, miért pillantunk vissza e közgyűlésre, hisz annak tárgyai úgy is ismeretesek a legtöbb tag előtt? Igazuk van némileg; de a mennyiben az ily jelentések mint egy történetét kell hogy képezzék testületünk életének, nem hagyhatjuk említés nélkül az akkor történeteket, egy felől a kronologiai rendnél fogva sem, s más felől azért sem, mert az ily közgyűlések alkalmával nyilvánul leginkább valamely egyesület, vagy testület életrealósága. E kijelentésünkkel, úgy hisszük, tán indokolva van eljárásunk.

Mult közgyűlésünk, mely mondhatni, első nyilvános fellépése volt tanítótestületünknek, 1875. évi június hó 10. és 11. napján tartatott meg Zilahon, Kerekes József tanfelügyelő — elnök gyengélkedő egészsége miatt — Faluvégi Albert alelnök vezetése alatt.

Letárgyalt összesen 38 ügyet, melyek közül, mint közérdekebbeket megemlítjük: az alapszabályok módosítását (közgy. jegyz. k. 5-ik sz.) Két évi fennállása alatt meggyőződött tanítótestületünk, hogy alapszabályaink némely §§-ai szabatosabban szövegezendők, míg mások a létező viszonyok tekintetbe vételével lényegesen megváltoztatandók; így a segélyzési-pénztár létesítése töröltetett, miután az országos tanítói nyugdíj-törvény megalkottatott, mely az abba beálló tagtársak eshetőleges nyomorán segíteni van hivatva, s mely némi anyagi áldozatot szintén ró vállainkra; de másfelől, testületünk tagjainak nagyobb száma a szilágy-szolnoki ref. egyházmegye tanítóiból állván, ezek számára ily segély-egyesület egyházi uton már korábban létesített. Továbbá, egyesületünk tagjainak szaporítása szempontjából, s mert a népoktatás-ügy felvirágoztatására a lelkészeknek és ének vezéreknél a tanítókkal egyetértve, karöltve, vállvetve kell közreműködniük, ezeknek is út nyitott a rendes taggá lehetésre. Nem kevésbé lényeges ama módosítás, hogy a pártoló tagoknak a rendes tagokéval egyenlő jogok lettek biztosítva, s hogy az évi rendes tagsági

díjak 3 frtról 1 frtra lettek leszállítva, lehetővé tétetvén ez által, hogy a legmostohább anyagi viszonyok között élő tanítók se vonuljanak félre testületünk től.

Mult gyűlésünk megállapította továbbá a „közgyűlési tanácskozások ügyrendjé“-t (közgy. jegyz. k. 4. sz.) meg a „könyvtári szabályok“-at (közgy. j. k. 8. sz.); ugy szintén „a járási körök gyűléseiben tartandó próbatanítások, s azok megbirálására vonatkozó útastítás“-t. (közgy. j. k. 9. sz.). Intézkedés tétetett, hogy a testület központi bizottságában, az általa tárgyalandó ügyek előkészítése szempontjából egy előre 3 szakosztály szerveztessék; még pedig: a) Paedagogiai szakosztály, melynek teendője: tankönyvek bírálása, tantervek készítése, s egyéb a népiskola szellemi életére tartozó ügyekben való véleményezés; d) Ügykezelő szakosztály, teendője a járási köröktől beérkezett előterjesztéseket, azok jegyzőkönyveit, valamint a társ-egyletek és más hatóságok átiratait és netalán a felsőbb rendeleteket tanulmányozni, s azokat írásba foglalt véleményükkel a közp. biz. gyűlésein előterjeszteni; c) Az országos „Eötvös-egylet“-et (vagy mint ez egyesület később elneveztetett: „Eötvösalap“-ot) érdeklő ügyeket előkészítő szakosztály (közgy. j. k. 28. sz.)

Az addig ideiglenes tisztikar rendes tisztikarral váltottatott fel, megválasztattak pedig: elnöknek Kerekes József kir. tanácsos és K.-Szolnok-Kraszna megyék tanfelügyelője; alelnöknek: Faluvégi Albert tanítókép. igazgatótanár és Somogyi Károly tasnádi ref. leányiskolai tanító; főjegyzőnek Borbély Sámuel tanító kép. rendes tanár; aljegyzőnek Czöndör Sándor képező. gyak. isk. tanító és Lovcsányi Gyula polgári isk. tanító; pénztárnoknak Uj Bálint képező. tornatanító; végül könyvtárnoknak Juhos Béla zilahi közs. isk. tanító (közgy. j. k. 30. sz.) Megválasztattak továbbá a központi bizottság választás alá eső tagjai, név szerint: Szathmári Dániel ügyvéd, alapítótag, Nagy László ref. lelkész, Magyarosi István ref. lelkész, Révay Pál ref. lelkész, pártoló tagok, továbbá Marosi Sámuel kép. zeneének tanár, Triff Gábor képező. r. tanár, id. Hiry Ferenc ref. gymn. tanár, Balogh Sándor tanf. tollnok, Kiss Lajos krasznai ref. tanító, Papp György perencesi ref. tanító, Kerekes Sándor ref. gymn. és polgári iskolai igazgató és Prohászka Luiza zilahi közs. isk. tanítónő (közgy. j. k. 31. szám.)

Meghatározatott egyszersmind e gyűlésben, hogy a főjegyző, tekintettel mikép testületünk ügyei intézésének súlya legnagyobb részben az ő vállaira nehezül, fáradságos és sok időt igénylő munkálkodása némi jutalmául a tagsági díj fizetés alól mentes legyen, s addig is, míg anyagi erőnk többet engedne meg, 25 frt évi tisztelet-díjban részesítették (közgy. j. k. 27. sz.)

Folette fontos határozatok hoztak továbbá az ismétlő iskolázás ügyében (közgy. j. k. 14. sz.), a népiskolai takarékpénztárak kérdésében (közgy. j. k. 20. sz.), a tanító-testületünk területén levő népiskolákban használandó tanterv ügyében (közgy. j. k. 23. sz.), továbbá a népiskolai gazdasági és kertészeti oktatás érdekében (közgy. j. k. 33. sz.)

Közgyűlésünk a Péterffy Sándor budapesti tanító által indítványozott „Eötvös-alap“ életre való eszméjét, mint a mely Magyarország népiskolai tanítóinak érdekében nagy fontosságu intézménynyé nőheti ki magát, s vajha, kellő támogatásba részesülve, nőhetne pártolándónak, terjesztendőnek mondotta ki, s abba 5 részvény erejéig be is állott, (közgy. j. k. 21. sz.) Tehetségünkhez képest meghoztuk a kegyelet adóját is a „legnagyobb magyar“ emléke iránt, elhatározva, hogy halhatatlan Szechényink iratainak a nemzet számára leendő megvételére szükséges 20.000 frt hoz, szerény 4 frttal járulunk, (közgy. j. k. 22. sz.)

Nem kis mértékben folytak be e gyűlésünk tanulságossá tételére az ez alkalommal tartott értekezések, felolvasások és egy minta-tanítás; így Triff Gábor képezdei r. tanár értekezett a természettan köréből a villanyosságáról, ismertetve a távirtdát (közgy. j. k. 7. sz.); Kiss Károly zilahi községi iskolai tanító felolvasást tartott e tételről: „Melyek a legszükségesebb szemléltetési eszközök a beszéd és értelem gyakorlatok tanításánál?“ (közgy. j. k. 18. sz.); Borbély Sámuel képezdei r. tanár pedig ismertette „Napszereinket“ (közgy. j. k. 19. sz.); továbbá Cöndör Sándor képezdei gyak. iskolai tanító minta-tanítást tartott a földrajzból, mely tanítás beható bírálat alá lett véve. (közgy. j. k. 15. sz.) Tanulságos bírálat folyt le Egner Adolf iglói képezdei zene-ének tanár „Éneklő ABC-je és az ahhoz irt vezérfkönyve“ felett is. (közgy. j. k. 32. sz.)

S ha még megemlítjük, mi legkisebb nagyítás nélkül e közgyűlés főnyújtását képezé, az ez alkalomra nem éppen sok költséggel, sőt a belépti díjakból nyereménnyel, hanem annál több fáradsággal rendezett tanszer-kiállítás, nem önteltséggel, de felemelő önérettel mondhatjuk, hogy e közgyűlésünk tanulság és siker tekintetében tanító-testületünk életképessége felől a legnyomósabb bizonyítékot szolgáltatotta. Mely életképesség, hogy ne csak fellohbanó szalmaláng legyen, hanem oly féltett kincse egyletünk minden tagjának, mely jövőben meg növekedjék és izmosodjék: őszinte ohajtásunk.

* * *

Áttérek már központi bizottságunk működésére. Központi bizottságunk a múlt évi közgyűlés óta 5 ülést tartott, melyekben összesen 74 ügyet intézett el. Ezek közül az általános érdekeket már csak azért is szükségesnek tartjuk legalább röviden felemlíteni, hogy nem annyira önök tisztelt kartársak, mint inkább a tanító testületünk iránt érdeklődő közönség tájékozva legyen némileg azon kérdések felől, melyek testületünket foglalkoztatják.

Közp. bizottságunk 1875 évi december hó 15-kén tartott első ülésében az 1875. évi közgyűlés már említett határozatához képest a három szakosztály szerveztetett, megválasztván a) a pedagógiai szakosztály elnökévé: Faluvégi Albert képezdei igazgató, tagjaivá: Révay Pál ref. lelkész, Cöndör Sándor gyakori. isk. tanító, Uy Bálint torna-tanár, Marosi Sámuel zene-énektanár, Prohászka Luiza tanító, Kiss Lajos krasznai ref. tanító és Bogdán István sz.-somlyói községi isk. igazgató-tanító; b) az ügykezelő

szakosztály elnökévé: Borbély Sámuel képezdei tanár, tagjaivá: Szathmáry Dániel ügyvéd, Kerekes Sándor gymnásiumi tanár, Magyarosi István ref. lelkész, id. Hiry Ferenc gymn. tanár, Balogh Sándor tanfelügyelői tollnok és Lovcsányi Gyula polgári isk. tanító; c) az „Eötvös-alap“ szakosztály elnökévé: Triff Gábor képezd. tanár, tagjaivá: Nagy László ref. lelkész, Papp György perecseni ref. tanító, id. Somogyi Károly tasnádi ref. tanító, Gyenge József sz.-somlyói közs. tanító, Verestói György szakácsi ref. tanító, Juhos Béla zilahi közs. tanító és Cöndör Sándor képezd. gyak. isk. tanító. (27—1875. jegyz. k. szám.)

Több rendbeli intézkedések tételtek a testületi pénztár és könyvtár érdekében; továbbá a járási köröket gyakori felhívások által igyekeztünk buzgó tevékenységre serkenteni. Ezek mellett több társ-egylet átirata tárgyalatott és látogatott el. Ilyenek voltak a „vértessaljai tanító-egyletnek“ „a zsidó tanítók ügyében“ és „az országos tanés nevelészeti társulat létesítése ügyében,“ a „pécsi tanító-egylet“-nek „a tanfelügyelőségek ujjá szervezése“ ügyében, az „aradvidéki tanító-egylet“-nek a képviselő választások alkalmából kibocsátott „Pontozatok a népnevelés érdekében.“ Megvitattattattak a II-ik egyetemes tanító-gyűlés 50-es bizottsága által a III-ik egyetemes tanító-gyűlés vitatárgyául ajánlott tételek, melyek fölötti megállapodásaink elfogadás végett jelen közgyűlés elé is be lesznek terjesztve. Felette fontos intézkedések tételtek az ismétlődő iskoláztatás rendszeresítése, a népiskolai gazdasági és kertészeti oktatás meghonosítása, a népiskoláinkban használandó tanterv és legcélszerűbb kézi könyvek bevétele, használása és egyformásítása érdekében, nem különben víta alatt van az országosan nagy zajt keltett „iskolai takarékpénztárak“ létesítése. Az országos „Eötvös-alap“ eszméjének terjesztésére is megtettük, mit eddig tennünk lehetett, a taggyűjtés jelenleg van testületünk kebelében folyamatban, s a zilahi járás-körben eddig történt aláírások romélnünk engedik, hogy tanítótestületünk tagjai, hiszszük, kevés kivétellel, a saját jól felfogott érdekkben az évi csekély 1 frtnyi fizetéstől nem irtozva, tagjai fognak ez üdvös s igazán Magyarország tanítóit, s tanítóit által létesített intézménynek. Vajha, reményünkben ne csalódnánk! Különben, a legszentebb eszmének is diadala attól függ, mennyire képesek felfogni azt, s mennyire tudnak azért mint szépért, jóért, nemesért hervulni, lelkesedni az eszmét szülő kornak gyermekei.

(Vége következik.)

Interpelláció

tiszteletes Szini János, kézdi ref. egyházmegyei esperes urhoz.

Miután a t. esperes ur évenként többször kevesebb, hosszabb időre részint magán, részint hivatalos ügyekben el szokott távozni egyházmegyéjéből a nélkül, hogy valakit megbizna az esperesi tiszt vitélével, s így az egyházmegyei ügyek adminisztrációjában gyakran fennakadás áll be:

tisztelettel kérdem, tudja-e, hogy az ily szerű eljárás anyaszentegyházunk törvényeivel ellenkezik? Ha nem tudja, szándékszik-e az ide vágó törvényt tanulmánya tárgyává

tenni, hogy ily szerű eljárása miatt egyházmegyei ügyeink vezetésében fennakadás ne történjék?

Tekintve, hogy a november 12-én tartandó egyházmegyei gyászinnepe rendezése s az innepélyen szolgáló lelkészek kinevezése az október 10-én tartott házassági törvényeseken lett megállapítva, mégis a t. esperes ur rendelete 22-ről keltezve, 26-án érkezett meg az illetőkhöz, azon időben, midőn a t. esperes ur magán, vagy hivatalos ügyben ismét ugy távozott el egyházmegyéjéből, hogy senkit sem helyettesített az esperesi teendők vitelére; s tekintve, hogy a szolgálatra kinevezett lelkészek közül az egyik a tegnapi postával, gondnoki bizonyítvány kíséretében, értesítette a nagytiszteletű esperes urat, hogy e megtisztelő szolgálatot el nem vállalhatja, a másiknak pedig, a t. esperes ur tudomása szerint is, hajléka nincs, melyben ily kiváló szolgálatra készen lehetne, lévén szállása, családjával együtt, az egy szobából álló faluháza, a nemere pedig élesen fű, a kertben dolgozni, nem lehet s éppen ezért, értesülésem szerint, e megtisztelő megbízatásról ő is kénytelen lemondani, azért tisztelettel kértem az idő rövidsége s a postai közlekedés bizonytalansága által sürgetve:

tett-e, vagy tehet-e a nagytiszteletű esperes ur oly intézkedést a november 12-kén tartandó egyházmegyei gyászinnepeyre, hogy egy felől egyházmegyénk reputációja rövidséget ne szenvedjen; másfelől, hogy anyaszentegyházunk legnagyobb székely halottja iránt a hála és kegyelet adója érdeméhez méltólag fizetessék le?

K.-Vásárhelytt, október 29. 1876.

Székely János,
ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mai számunkkal veszik olvasóink a dr. Kolosvári Sándor által írt „Az erd. ev. ref. egyházkerület egyházjoga“ című munkának 30 és 31-ik iveit, melyekkel egyszersmind az egész befejeztetett. — E munka jutalom-illeték gyanánt mellékeltem lapunkhoz és pedig az 1874, 1875 és 1876-ik évi folyamhoz: évenként 12 ivnyi tartalommal; a folyó évről tehát — ígéretünkhez képest — hátra volna még 5 és $\frac{3}{4}$ ivnyi melléklet. Ez azonban oly vékony fűzetű olvadna, hogy önálló művet ily alakban nem adhatunk; azon leszünk, hogy más formában tehessünk eleget ígéretünknek. Magáról, a már teljesen olvasóink kezében levő munkáról, mi nem szólhatunk bírálói minőségben, miután kiadók voltunk; majd megteszik mások ezt a könnyű tisztelet egy oly művel szemben, mely a tömérdek adat-halmaz összehordása tekintetében is majdnem úttörő. — Mi csupán arra szorítokunk, hogy tisztelt barátunknak, dr. Kolosvári Sándornak — a nyilvánosság előtt — mondjunk őszinte, baráti köszönetet, hogy sok fáradsággal, de egyszersmind egyházkerületünk iránt folyvást táplált meleg rokonszenvvel és buzgósággal tett eleget felkérésünknek e munka megírása által, melyben fordulhatnak elő tán apróbb hiányok, de mindigre alapul fog szolgálni a később jövő tán szerencsésébb

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

iró-nomzedéknek és ez idő szerint mindnyájan utmutató gyanánt használhatjuk. Adjon isten sok ily buzgó munkást anyaszentegyházunknak! A másik, mit fel kell említenünk, az áldozat-készség, melylyel e művet kiadtuk, s melynek költsége majdnem 1000 frtra rug; holott ez az összeg egészen kün van azoknál, kik szivesek voltak lapunkat éveken keresztül megrendelni, de a fizetésről konszekventer megfélekedtek. Egyszersmind szivesen felkérjük az illetőket, hogy tekintve szolgálat-készségünket, és az adott szó kötelezettségét: tartozásukat mielőbb törleszteni, sziveskedjenek s ne kényszerítsenek, hogy oly eszközhez nyuljunk, mely megszégyenítő leendő az illetőkre nézve.

— Vettük a kolozsvári ev. ref. főtanoda értesítőjét az 1875⁶ tanodai évről. Szerkesztette Parádi Kálmán. Az ügyesen összeállított értesítő adatai közül néhányat legközelebről főlemlítünk.

— Szerzetes növendékek az egyetemen. — A kegyes tanítórendiek 1876. júl. 18—23-ig tartott tartományi nagygyűlése, a rend növendékeinek kiképzetésére vonatkozólag határozta, hogy azok az érettségi vizsga letétele után, a theol. kurszusra küldetnek, innen pedig Budapestre az egyetemi tanfolyamok halgatására, melyeknek végeztével a tanári vizsgát kell letenniök. A tanítási téren ezeknek helyét világi tanerőkkel fogja pótolni a rend, s így az 1876⁷ tanévre már 13 világi tanárt nevezett ki. Az érdemes tanítórend ez intézkedésével ismét bobizonyította, hogy tud és akar a korral haladni s remélni lehet, hogy a többi gazdagabb tanítórend sem marad hátra.

1034—1876.

Igazgató tanácsunk az erd. prot. közl. közzé tétel véget értesíti (cimedet), hogy a vallás- és közoktatási miniszter ur ő nagyméltóságának folyó évi 21.634 szám alatt kelt leiratával, közzé tétetett az alábbi pályázat.

A fumei állami felsőbb középtanodánál, egy rendes tanári állomás töltendő be, melyen a bármely gymnasiumi, vagy reál iskolai szakcsoportra képesített tanár szaktárgya mellett, a magyar nyelvnek tanítására is kötelezve leszen. Ezen tanszékkal 1.200 frtnyi évi fizetés, 200 frtnyi évi szállás-pénz, és ötöd-éves évi 100 frtnyi pótlékra való igény van összekapcsolva. Az előadási nyelv az olasz, felhivatnak a pályázni ohajtók, hogy olasz nyelven szerkesztett kérvényeiket, a vallás- és közoktatásiügyi m. kir. miniszteriumhoz címezve folyó évi november 15-ig Fiume város hatóságához küldjék be. Az állomás elnyerhetésére okvetetlen szükséges, hogy a pályázó a tanári vizsgálatot, az osztrák magyar birodalom valamelyik illetékes tanárvizsgáló bizottság előtt a teljes gymnasiumra, vagy reál iskolára nézve sikeresen letette, s a magyar nyelvet tökéletesen, az olasz nyelvet pedig a tanítási célnak megfelelő mérvben bírja. Azért, a kérvényben ezen kellék, valamint a folyamodónak vallása, állapota, nyelv-ismeretei, ugyszintén eddigi netán már teljesített szolgálata, okmányilag igazolandó és a kérvény, ha folyamodó szolgálatban van, az illető előjárósága útján, a minősítvényi táblázattal együtt, különben közvetlen, az illető helyre eljuttatandó.

Az erd. ev. ref. egyh. ker. áll. ig. tanácstól, Kolozsvárt 1876. október 25-én.

Nagy Péter,
erd. ev. ref. püspök.

Bodor Antal,
titkár.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdászual az ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárt.

☛ Mai számunkhoz van mellékelve az „Erd. ev. ref. egyházker. egyház-jogának“ 30 és 31. ive.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 9. 1876.

306—45. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda -- nová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Gyászünnepeley.

Mikor a történelemben lapozgatva, olvassuk, hogy a sok malum necessarium között a háborunak, ennek a pessimum necessariumnak az emberiség, különösen a keresztyénség szinpadán adatott elő olyan drámája is, mely kisebb-nagyobb szüneteléssel, hely változtatással harminc évig játszatott bámulat ragadja el a jelenkor emberét, ki látja, hogy korunkban országok, birodalmak sorsa felett határozó hadjáratok sokszor néhány nap alatt, legroszabb esetben néhány hónap alatt bevégeztetnek. Igaz, hogy nem kevesebb rom- és vérnyomokat, inséget és nyomort hagynak magok után ezek is a barbar kor hadjáratainál. Már pedig ha komoly, alapos vizsgálat alá vesszük korunkat is, nem lehetetlen ebben is harminc éves háborut lálni. Mellözve a többieket, nézzük meg hazánk, nemzetünk három utóbbi évtizedét. Mit találunk ezekben? Szakadatlan harcot. Igen, harcot. Előbb az aktivitás, utána a passzivitás, azután a negativitás, a constitutionalitás, a nationalitás és jelenben — hogy most enynyt emliteni elég legyen — a financialitás s ráadásul az orientálitás terén. E hét felvonásból áll maig az a szomorú dráma, mely már harminc éve játszatik, melyben hazánk, nemzetünk hol szereplő, hol néző; és ki tudná megmondani, hol, mikor és mikint fog a függöny legördülni? — Az aktivitás terén folyt dicső harcunkat összerontotta a discordia, mert discordia maxime res dilabuntur és elfujta a rettenetes „boreas“, mely most a keleti kérdést nem csak a láthatárra hozta, de véglegesen el is akarja fujni. A passivitas, negativitas terén folyt harcunk szülte az amputált constitutionalitást, ebből lettek a nationalitás és financialitás harcai, melyek jelenben is még pedig a legelkeseredettebben folynak. Mindeniket nem tárgyalhatjuk e lap terén, mert nem ide tartoznak. Csak azokról szólnunk röviden, melyek szoros összeköttetésben vannak tárgyunkkal. Ilyenek a passivitas,

negativitas és constitutionalitas, melyeket csak ugy láthatunk meg világosan és érthetünk meg tisztán, ha az azokban főszerepet vitt egyének életnagysága hű képét magunk elibe állítjuk. Több ilyen dicső képekkel találkozunk ezeken a téreken, melyeknek nagyobb része már csak a kegyeletes emlékezetben, a történelem nagy képtárában él, mert a halál elvitte, a koporsó magába zárta őket, meg is sirattuk, el is temettük és gyászoljuk is őket. Ezek közül való volt gróf Mikó Imre i Ob, milyen sok, szép, dicső és halhatatlan emlékü tett van e névvel összekötve! Mikor az aktivitás tere bezárult, eltűnt előlünk; mikor a passivitas, negativitas terére szorultunk, ő volt az, ki Erdélyben legelőbb az aktivitás terére lépett és oda vezette hazánkat, nemzetünket. Az erdélyi muzeum létesítését, a gazdasági egyesület felállítását, több tudományos, nagy becsű munkáknak világ elébe bocsátását, iskolák és ezek közt különösen a n.-enyedi ref. főiskola helyre állítását, a szellemi és anyagi téren működés felébresztését, ezeket s több ilyeneket csak aktivitással lehetett véghez vinni. És ezeket véghez vitte gróf Mikó Imre, ki Erdélyt és annak magyarságát nem engedte tespedni, vezteglenni, nem engedte meghalni a nagy nemzeti, politikai halálban; ki ezekért méltán kiérdemelte az „Erdély Szechényije“ megtisztelő nevet. Az ő és hozzá hasonlók lelkes, kitartó, áldozó munkássága által hozszu vajudás után, igaz, hogy operálva, amputálva, de elvégre mégis megszületett a constitutionalitas. Ekkor domborodott ki valódiságában gróf Mikó Imre aktivitása. Olyan gyűlésbe, mely az alkotmányyal ellenkezett, be nem ment; de abba, mely az alkotmány helyre állítását célozta, nem csak belement, de a legtevékenyebb részt is vett és még a kormányzóságot is elfogadta, midőn tudta, hogy ő lesz — adja isten, hogy ugy is legyen — utolsó ilyen fő hivatalnoka a külön álló Erdélynek, és mint kormányzó kész örömmel halt meg, csak hogy, mint a magyar állam

alkotmányos minisztere támadjon fel, folytatni tovább a munkát hazája, nemzete, egyháza és iskolái fölvirágoztathatására. A hivatal majd mindenik régiójában működött és ott helyét be is töltötte. Éppen a tetőpontról szállott le, hogy egészen az egyháznak és iskoláknak szentelhesse szellemi és anyagi tehetségeit és áldozhassa szolgálata bérét. Igen, mert ő nem csak a polgári, a politikai téren volt aktív tényező, de éppen olyan tevékeny, buzgó, áldozatkész volt az egyházi és iskolai téren is. A néhai boldog emlékü konzistoriumnak, az ujonnan szervezett e.-kerületnek, az áll. ig. tanácsnak a legbölcsebb, legtapasztaltabb, legbuzgobb és áldozat-készebb főgondnoka volt, a ki a legnehezebb munkák elől épp úgy nem állott félre, mint nem kicsinyelte a legcsekélyebbeket sem. Mind ezek felett az iskolák, ezek a jövő reményei, biztositékai, sorsa feküdt nagy szíven, tanubizonyosága a n.-enyedi és sepsi-szentgyörgyi iskolánk.

És ez ilyen nagy, halhatatlanságra méltó, nélkülözhetetlen vezetónktől, e drága kincsünktől is megfosztott a kérlelhetlen halál minket. Oh, gyászos emlékü 1876-ik év, te hasonló vagy reánk nézve az Ezekiel proféta leveléhez, mely be vala írva elől és hátul, és melyben valának írva sirások, nyögések és jaj szók! Vajjon, nem isten verése-e rajtunk, hogy a költő szerint: „halnak, halnak egyre halnak, színe, lángja a magyarnak?“ Ki tudná ezt, bizonyosan megmondani? Hiszen, mint csapással fenyegette isten egykor Jeruzsálemet is azzal, hogy elveszi a támaszt, a táplálót, a hatalmast és a hadakozót, a bírót, a profétát, a jövő dolgoknak meglátóját, a vén embert. És mi mindezeket egyszerre, egy személyben vesztettük el gróf Mikó Imrében. Vajjon, nem isten verése ez is rajtunk? Óh, bizony méltó a mi gyászünnepélyünk, a mi szomorúságunk! Méltó lenne, hogy nem csak most, de évenként előjövő halála napját gyászünnepélylyé szenteljük! A ki úgy élt, úgy működött, mint ő, ezt is megérdemelné tőlünk és az utódoktól.

Van Európának egy borzasztó, sötét kebelében iszonyu vihart rejtő felhője, melynek villámán és víztömegén országok, birodalmak, népek, nemzetek olseprésével fenyegetőznek világ-részünken, mely sokszor éveken át a láthatár alá van merülve, de valahányszor onnan fölemelkedik, mint tengeri kigyó a hajósokat, félelemmel, rettegéssel tölti el mind azokat, kik fölött elvonulni akar. Ez a keleti kérdés. Nyugatnak kelettel, illetőleg keletnek északkal vivandó

életalál harca. Valahányszor e rettentő vihart jelző felhő feltűnik, azok, kiknek kezében van világrészünk sorsa, többnyire — egynek kivételével — kezet fognak a végett, hogy azt eloszlassák, minden hatalmukban álló eszközt felhasználják, hogy azt ártalmatlanná tegyék az említett „gygyen“ kívül, ki nem csak nem retteg annak rombolásától, sőt maga hajtja a láthatár fölé és ajánlkozik annak a rombolásban végrehajtó eszközévé. Hogy ki ez az „egy,“ azt hisszük, mindenki tudja a jelenben. Valamint azt is tudja mindenki és különösen mi, hogy e vihar általános kitörése nem mulhat el úgy, hogy romboló hatását hazánk és nemzetünk, mint legközelebb eső, ne érezze, s tán — adja isten, hogy ne úgy legyen — leginkább meg ne érezze. Ámbár tudjuk, hogy nem ránk vonatkozik, de vajjon, nem lesz-e ránk is alkalmazható a költő látnoki jövendölése, midőn így szól: „jőni fog a nagyszerű halál, hol a temetkezés felett egy ország vérben áll?“ Vajjon, nem a mi kedves hazánk lesz az az ország, melyben „a sirt, hol nemzet sülyed el, népek veszik körül, s a népek millióinak szemében gyászköny ül?“ Ki tudja, ki tudja? Mert ki tudja a jövendőt? Hiszen, rég megmondattott: „prudens futuri temporis exitum, caliginosa nocte premit deus.“ Ha valaha, most igazán élire van állítva a keleti kérdés. Ha valaha, most kell nemzetünknek, hazánknak készen állani, egyet-érteni és ha törésre kerül a dolog, az utolsó magyarrig küzdeni. Azok, kiknek elhunytát keseregjük, megállották helyüket, telyesítették kötelelességeiket, példát adtak nekünk, hogy mint ők, mi is akkint cselekedjünk. Ők már bevégezték a munkát, melyet isten rájuk bízott, „ama nemes harcot megharcolták, futásukat bevégezték, a hitet megtartották, végezetre eltétetett nekik az igazság koronája, melyet megád az ur ama napon, amaz igaz bíró, nem csak nekik pedig, de mindeneknek is.“ Ezek közül való volt gróf Mikó Imre is, kinek most erdélyi ref. egyházkerületünk párnap múlva gyászünnepélyt tartand. Vajjon, „őt“ és a „többi“ soha elegendé meg-nem gyászolható halhatatlan halottainkat nem egy közelgető nagy veszedelem elől vitte el isten magához, ki mondhatna erről bizonyost? Hiszen, a koronás proféta azt írja „az én paizsom az isten, ki megszabadítja az igaz szívu embereket. Közel van az ő szabadítása, megmutatja nekik az ő szabadítását.“

Azonban, előáll a józan okosság s felkeresvén, felkutatván a nagy emberek sirjait s azokban pornál,

hamunál egyebet nem találván: a tapasztalásnak a történelem által szentesített bizonyítványaiból azt olvassa ki, hogy az ember, anynyival inkább a nagy ember, soha sem hal meg, halhatatlan, annak nincsen halála, csak elváltozása, elköltözése; mert nem az a por volt az ember, illetőleg, nagy ember, mely a koporsóban van, hanem az a szellem, az a lélek, mely azt a port itt a földön éltette, s mint eszközt nagy nemes tettek végbe vitelére használta.

Ez ilyenek közül való volt gróf Mikó Imre is, kit nem azért vitt el közülünk isten, hogy minket büntessen; nem is azért, hogy őt a következhető veszély elől biztos helyre juttasson, hanem egyszerűen azért, mert ő eleget élt. Eleget élt önmagának, meghaladta az emberi élet természetes határidejét, a 70 évet, ezt az időt, lelki, testi erejét, tehetségét felhasználta, midőn oly sok, szép, nemes tetteket vitt végbe. Eleget élt családjának, melyet az emberi méltóság, becsület, tisztesség tetőpontjára emelt. Igaz, hogy míg ő családját fölfelé emelte, addig az isteni végére mehetlen bölcsesség családja címerét lefelé fordította, de legalább olyan tag zárta be a családot, kiről el lehet mondani: „az utolsó a legnagyobb volt benne.“ Eleget élt hazájának, nemzetének, melynek csaknem félszázadig volt munkás hű fia. Eleget élt egyházának, annak veteményes kertjének, az iskoláknak, melyeknek jelen s jövő virágoztatására embertől telhetőleg mindent megtett. Azért szőlította el őt közülünk isten, hogy helyet csináljon a hivatottaknak, hogy tanuljunk minyányan a magunk lábán is járni, önerőnkön is küzdeni, tőlünk telhetőleg minden teendőnköt magunk végezni, és mindent, ha kell vagyunkat, sőt vérünket is áldozni nemzetünk, hazánk jóllétéért, boldogságáért. Ha ezeket tesszük, akkor elhunyt nagyjaink és ezek között gróf Mikó Imre szelleme is mindig velünk lesz, akkor igazán kegyeletes lesz gyászünnepélyünk és feledhetlen emléke közöttünk. Így és ezek által tisztelhetjük őt hozzá méltólag, ezek lesznek a legszebb babér-koszorúk az ő koporsóján. Isten elgelje meg és potolja ki nagy veszteségünket!

Az igazgató-tanács nagy üléséből.

Kolozsvártt, november 5-én, 1876.

Előök főt. Nagy Péter püspök aa. Jelen voltak: Elekes Károly, Gyarmathy Miklós, Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, Lészai Ferenc, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal titkár.

1. A f. évi e-ker. közgyűlés 86 jegyzőkönyvi szám g) pontja alatt kelt határozata folytán megbizta ig.-taná-

csunkat összes tanügyünk vezetése érdekében tervet készíteni s addig is, míg az e-ker. közgyűlés a felett határozna, ideiglenesen kebelében egy tanügyi előadót alkalmazzon. Mivel a tervezeti javaslat elkészítésére a tanügyi bizottság bizatott meg, az ideiglenes tanügyi előadó választása nagy ülésre halasztatott, a választás megejtetett — minek folytán ideiglenes tanügyi előadóul Szász Béla ig. tanácsos választatott meg.

2. A kiküldött bizottság nevében Szász Béla ig.-tanácsos beadja a népiskolai XXVIII. tcikk. foganatosítását illetőleg az előbb kelt utasítással kapcsolatosan tett véleményyt. A népiskoláink tanterve és tankönyvei jegyzékét egybe állítása iánt az e megyék körrendeletileg felhivatnak, az iskola-székek szabályozása tárgyában megállapított utasítás minden egyházi előjáráságnak és e.-községnek megküldetik.

3. Szabó Ádám számvevő beadja Dancs Mózes nagyenyedi főtanodai volt borásznak az illető okmányokkal felszerelt kérésére vonatkozó előterjesztését. Az ügy alapos megvitatásával kimondatott, hogy ig.-tanácsunk nem érzi magát hivatva az 1874. évi e-ker. közgyűlés 69. jknyv d) pontja alatt kelt határozata megbirálására, a n.-enyedi főt. biztosság jogosítva volt kérelmes elbocsátása felett határozni, ha kérelmes a borászati hivataloskodására mire nézve ig.-tanácsunk előtt álló okmányokból semmi terhelő sem forog fen — kíván több bizonyítványt szerezni, az iránt folyamodjék a n.-enyedi főtanoda előjáróságához.

4. A sepi-szent-györgyi tan. előjárósága kéri megengedni, hogy anyaszentegyházunk nagy halottja b. e. gr. Mikó Imre e-kerületi főgondnok — mint Háromszék szülötte Háromszék s különösen azon tanoda iránt tanusított előszeretete s kegyessége elismerésül külön rendkívüli gyászünnepélyt rendezhessen, melyre a Rikán belüli egyházközségek közösségén, törvény-hatóságain és testületein kívül e-kerületün: valamennyi e.-megyéit, tanodáit, püspöki vizsg. alatti e.-községeit hívassa meg s ig. tanácsunkat kiküldendő képviselői által az ünnepélyen leendő részvételre meghívja. A külön rendkívüli gyászünnepély megtartására engedély adatván, ig. tanácsunk képviselésére főt. Püspök aa. kéretett fel.

5. Báthori Dániel esp. vett felhívása folytán a mócsi járás szolgabirája átirata mellékelésével tudatja, hogy a m.-frátai e.-községnek a berkenyesi gr. Bethlen-féle jószágból járó papi és tanítói javadalom felvétele végett azon jószág jelenlegi birtokosai ellen elrendelt végrehajtást még nem foganatosította. A hanyag eljárásért nevezett szolgabíró feleletre vonása s a végrehajtás haladéktalan foganatosítása iránt utasítása végett ns kolozs megye alispánjához átirat intéztetik.

Előadatott ezeken kívül még 12 ügy darab.

B—r A—l.

A vallás- és közokt. m. k. miniszterium 1877 évi költségvetése.

Azon helyzetben vagyunk, hogy a közoktatásügyi miniszterium költségelirányzatát főbb tételeiben bemutat-

hatjuk. A részletes előirányzatot kísérő „Indokolás“ figyelmeztet bennünket, hogy mint a múlt évben, úgy most is két fontos elv vezette a közoktatásügyi kormányt. Ezek egyike a lehető legnagyobb takarékoság létesítése, másika a szervezetükben még be nem végzett tanintézetek okszerű és mellözhetlen továbbfejlesztésének meg nem akasztása. És ez elvek alkalmazása mellett is javulás mutatkozik, ha az 1877-ik évi előirányzat végeredményeiben az 1876. évi költségvetéssel egybevetjük. Míg t. i. 1876-ban az összes rendes és beruházási (rendkívüli) kiadások a nyugdíjakat beleértve 4,126.444. frtra rugtak, addig az 1877. évi kiadások összege, jóllehet a fejlődésben levő tanintézetek költségei 26.410 frttal növekedtek, 4,111.200 frtra apadt, mi a kiadásban 15.244 frtnyi megtakarítást tüntet fel.

Még kedvezőbb a viszony, ha az 1876-ban a kincstárból pótlendő összeget az 1877-ben pótlendőval összehasonlítjuk. Az 1876. költségvetésben a kincstárból pótlendő fedezet összege 3,673.536 frt volt; 1877-ben pótlendő 3,647.188 frt vagyis 26.348 frttal kevesebb, mint a megelőző évben.

E kedvezőbb eredmény csak úgy volt elérhető, ha egyrészt a rendes fedezet szaporították, másrészt a továbbfejlesztett tanintézetek szaporodott költsége ellenében más címeknél megtakarítás eszközöltetik. Ilyen megtakarítást látunk a „központi igazgatás“-nál 5.824 frtban; a tanulmányi ügyek igazgatásánál 1.400 frtban, a budapesti egyetemenél 8.571 frtban, a férfi elemi és polgári tanítóképezdénél, főképp az előbb külön levő két intézet egybekapcsolása következtében 10.250 frtban, a tanítóképezdek közös költségeinél 2.000 frtban, a néptanítók nyugdíjintézetének segélyezésénél 28.905 frtban; tovább kisebb-nagyobb összegekben egyéb intézeteknél.

Lássuk már most az egyes tanintézetek költségeit fő összegekben.

Felsőbb tanintézetek.

1. A budapesti kir. egyetem, 434.439 frt. (Az 1876. évre megszavazott hitel 443.010 frt.)
2. A budapesti középtanodai tanárképezde változatlan, tehát mint a múlt évben: 34.000 frt.*)
3. A kolozsvári egyetem, 175.651 forint (1876-ban 175.384 frt.)
4. A kolozsvári középtanodai tanárképezde 15.000 frt.**) Változatlan tétel.
5. A József-műegyetem 190.000 frt. Változatlan tétel.
6. Országos rajztanárképezde és az ezzel kapcsolatos minta-rajztanoda, 39.640 frt. Változatlan tétel.

*) Ez összegből személyi járandóságok 23.100 frt. 20 növendék, mint tanárjelölt részére ö s z t ö n d i j 400 frttal = 8.000 frt, kitünőbb képezdei munkálatok díjazására 400 frt. A többi dologi kiadás.

**) Személyi járandóságok 6.800 frt, 20 növendék, mint tanárjelölt részére ö s z t ö n d i j 300 frttal = 6.000 frt, kitünőbb képezdei munkálatok díjazására 400 frt. A többi dologi kiadás.

7. Nagy-szebeni jogakadémia 21.035 frt. (1876-ban 19.835 frt.)

Középtanodák.

Mind a gymnasiumoknál, mind a reáliskoláknál jelentősen szaporodnak a kiadások. Így a gymnasiumoknál 124.630 frt van előirányozva, 8817 frttal több, mint az 1876-iki költségvetés. E többletet a már fennálló intézetek továbbfejlesztése, ugymint: a fumei, losonci, zombori és fehértemplomi gymnasium új tanárainak illetményei, s a losonci gymnasium házbére (1.900 frt) okozza. Állami költségén hét gymnasium tartatik fenn.

A reáliskoláknál az előirányzat 402.489 frt, 28.374 frttal több az 1876-iki költségvetésnél. E többletet indokolja a reáliskoláknak kiegészítése a 7. és 8. osztályokkal. Állami költségén 17 reáliskola tartatik fenn.

Fel vannak még véve a segélyezési összegek: a pozsonyi főreáltanodának 4.000 frt; a sümegi főreáltanodának 4.000 frt, a székesfehérvári főreáltanodának 4.000 frt, a nagy-szebeni főreáliskolának 5.000 frt. A „középtanodák közös költségei“ címen 6.000 frt van felvéve, 2.000-rel több, mint 1876-ban.

Szaktanodák.

E címen a pozsonyi, nagy-váradi, nagy-szebeni bábaiskolák, meg a kassai gépészeti ipartanoda vannak felvéve; összesen 21.625 frttal, 900 frttal kevesebbel a múlt évinél.

Férfi elemi és polgári tanítóképezdek.

A férfi tanítók nevelésére és tanítására állami költségén fentartott teljesen kifejlett tizenhat elemi tanítóképezde költség előirányzata hasonló a múlt évihez, mely együtt 313.000 frtot tesz; ehhez adatik a budapesti férfi polgári tanítóképezde költsége is, mely intézet az elemi tanítóképezdével egyesített. A teljes költség tehát 318 ezer forint.

Elemi és polgári tanítónők képezdek.

Előirányzott összeg 214.000 frt, 24.800 frttal több mint 1876-ban. A költség szaporodását az intézetek továbbfejlesztése okozza. Állami költségén hat tanítónők képezde tartatik fenn.

A tanítóképezdek közös költségei 8.000 frt, 2.000-rel kevesebb, mint a múlt évben.

Tornatanítók kiképzésére 9.000 frt. Változatlan tétel.

Népnevelési szükségletre elő van irányozva 721.095 frt, a néptanítók nyugdíjintézete segélyezésére 50.000 frt, összesen 771.095 frt, tehát 28.905 frttal kevesebb, mint az 1876. évre népnevelési célokra megszavazott 800.000 frtnyi hitel.

A néptanítók lapjára marad a múlt évi 10.000 frt.

A budapesti felső leányiskolára elő van irányozva 16.542 frt, 6.742 frttal több, mint a múlt évi kiadás. A többletet az intézet fejlődése indokolja.

A siketnámák váci intézete számára 35.000 frt, 964 frttal kevesebb van felvéve, mint 1876-ban. — A vakok országos intézetének Budapesten 32.000 frt, 1.470 frttal kevesebb a múlt évinél.

„Az ösztöndíjak és egyéb tanulmányi célok“ cím alatt 76.191 frt van előirányozva.***)

„Közművelődési célok“ cím alatt a magyar nemzeti muzeumnak (95.268 frt), az országos képtárnak (20.000 frt), a központi meteorologiai intézetnek (13.400 frt), az országos zeneakadémia és színtanoda számára (29.790 frt), a képzőművészetek céljaira (15.000 frt), a történelmi műemlékek javadalmául (18.000 frt), a magyar történelmi források és emlékek kiadására (10.000 frt), a m. t. akadémia könyvtárának gyarapítására (4.000 frt), a m. t. akadémia math. és természettudományi osztálya számára (4.000 frt), a m. k. természettudományi társulatnak (3.000 frt), az elszegényedett hazai írók segélyezésére (2.500 frt), a tornamesterek kiképzésére (5.000 frt), többnyire leszállított összegek vannak előirányozva. Végül állanak az „Egyházi célok“, „Nyugdíjak“, és „Beruházások“, melyeket itt mellőzhetünk.

Az országgyűlésnek lesz teendője, bírálata alá venni e tervezetet, s nem kételkedünk benne, hogy lesznek, kiket a miniszter ur gazdálkodási törekvései sem elégitenek ki;

***) Elből utazási ösztöndíjak felsőbb és középtanodai tanárok és tanárjelöltek számára 20.000 frt, mint a múlt évben; a magyarországi középtanodákba járó 15 horvátországi tanuló számára 200 frttal = 3.000 (mint a m. é.); egyetemi magántanulók jutalmazására 4.000 frt, (m. a m. é.); különféle ösztöndíjak a határőrvidék számára 3.100 frt, (m. a m. é.)

viszont mások, kik a szűk időben is tele marokkal nyujtanak a pénzt „ideális“ célokra. A miniszter ur iparkodik mindenkit meggyőzni indoklásában, hogy a tételek szükségesegek, sőt nélkülözhetetlenek, mint viszont teljes önuralommal teszi félre az oly kulturális ügyeket, melyek rendes körülmények közt felkarolandók volnának, de mai nap mellőzhetőek. Így pl. a magyar t. akadémia felajánlta az országos képtár használatára 1.000 frtnyi bérért azt a helyiséget, melyet eddig a képzőművészeti társaság birt; s jöllehet azonban e helyiség különösen a kézrajzok és rézmetszetek élvezhető használatára és tanulmányozására szükséges volna, a kibérlés takarékosági szempontból mellőztetett. Új intézmény életbe léptetését meg sem kíséri; a szaktanodák címe alatt, tekintve az országos szükségletet, számba alig vehető összeget kíván; az országos zeneakadémia fentartásához nem kér többet 8.790 frtnál. A mi ez utóbbi intézetet illeti, emlékezhetünk ama a kellemetlen jelenetre, mely a múlt évi költségvetés tárgyalása alkalmával kifejtett. A miniszter ur sejteni látszik, hogy a hangulat ez idén sem igen lesz kedvezőbb iránta, azért hivatkozik az intézet eddigi sikereire, sőt a fővárosi sajtó érdeklődő figyelmére is. Vajjon, megnyugtálja-e ezzel Zsedényi urat, nem tudjuk. (K. T. T. K.)

TÁRCA.

A budapesti egyetem.

(Folytatása és vége.)

A középtanodai tanár-képző intézet tudvalevőleg 1870. máj. 3-án kibocsátott rendelettel léptetett életbe: 1870. dec. 5-én kezdte meg működését. Igazgatója eleinte dr. Nékám Sándor, későbbben Bartal Antal lett. Az első évben 18 rendes s 17 rendkívüli tag volt benne. Az 187³/₄-ki tanév kezdetével a tudomány- és műegyetemek kebelében fennálló két képezde egyesített s ez óta három szakosztályból áll, u. m. nyelvészet-történelmi, menynység-tan- természettudományi és nevelés-oktatástani szakosztályból. Az első szakosztályban 3, a másodikban 5 csoport van. A rendes tanulók 400 frtnyi díjat huznak. A képezdei tanárok száma összesen 23. 187³/₄-ben volt 24 rendes, 56 rendkívüli hallgató, ezen kívül 40-en az előkészítő tanfolyamamban voltak. 187⁴/₅-ben volt 19 rendes, 55 rendkívüli hallgató, az előkészítő tanfolyamot 57-en látogatták. A tanár-képezdei tanfolyamot ez évben 11-en végezték be s ki is léptek az intézetből.

A tanári személyzet szaporodását a jelentés karok szerint terjeszti elő. A többször említett nyolc év alatt e szerint a következő új tanárok nevezettek ki:

1. A jogi és államtudományi karnál Kerkápoly Károly, a politikai tudományok, dr. Lechner Agost, a magyar közjog, dr. Hajnik Imre, az egyetemes és hazai jogtörténe-

lem tanszékére; dr. Schnierer Aladár, a büntetőjog parallel tanszékére, helyettes tanáru, egyuttal az észjog és a jog- és államtudományi encyclopaedia, dr. Herceg Mihály a polgári törvényhozás, egyszersmind a magyar magánjog, dr. Sággy Gyula az osztrák polgári jog, egyszersmind az egyházi és római jog parallel tanszékére, dr. Pulszky Ágoston az észjog, és a jog- és államtudományi encyclopaedia tanszékére, dr. Vécsey Tamás, a római jog parallel tanszékére.

2. Az orvosi karnál dr. Korányi Frigyes, a gyakorlati belgyógyászat tanárává, dr. Balogh Kálmán a gyógyszer-tan tanárává, dr. Bókai János, a gyermekgyógyászat rendszeresített tanszékére, dr. Schenthaner a kórbonctanra, dr. Fodor József a közegészségtanra, dr. Hausmann Ferenc a hasonszenvészet rendkívüli tanárává, dr. Poór Imre a bőrbetegségekre, dr. Navratil Imre a gégetükrészetre, dr. Bakódy Tivadar a különös kór- és hasonszenvi gyógytan rendkívüli tanárává, dr. Plósz Pál az élet- és kórvegytanra végül dr. Mihálkovich Géza a fejlődéstanra.

3. A bölcsészeti karnál a római klass. phil. rendes tanárává Szepesy Imre, a felsőbb neveléstanra Lubrich Ágost, az aesthetikára dr. Greguss Ágost, az összehasonlító földrajzra, dr. Hunfalvy János, a keleti nyelvekre Vámbéry Ármin, a növénytanra dr. Jurányi Lajos, a magyar történelem párhuzamos tanszékére Salamon Ferenc, az áltáji összehasonlító nyelvészetre dr. Budenz József, a felsőbb természettanra dr. br. Eötvös Loránt, a műtörténelemre dr.

Henszlmann Imre, ez indogérman összehasonlító nyelvészet rendkívüli tanárává dr. Mayr Aurél neveztetett ki. Végül dr. Hatala Péter volt theologiai tanár a sémi philologia tanszékre a bölcsészeti karba helyeztetett át.

Ezen névsor elég ügyesen palástolja azon üzelmét, mely a régiebb időben kortes-célokbul folytatott s mely különösen a jogi karnál oly sok fölösleges tanszéknek megteremtője lett; — de nem akarjuk e kérdést jelenleg szellőztetni. Sok kitünő férfiú jött be ez uton egyetemünkhöz s e rendszer, habár az ország pénztára terhére, átlag véve mégis egyetemünk emelkedésére szolgált.

Az egyetemenél a már többször említett nyolc év alatt történt építkezések és felszerelések költségeit a miniszteri jelentés következőleg állítja egybe:

1. Az új vegytani intézet felépítésére 225.186 frt 68 kr., felszerelése 108.000 frt. Összesen 333.186 frt 68 kr.

2. Az újvilág-utcai épület átalakításai: a) Belgyógyászati kóroda 2881 frt 97 $\frac{1}{2}$ kr. b) A régi vegytani intézet 10.069 frt 40 kr. c) Leiró és tájbonct. intézet 800 frt. d) Szemészeti, szülészeti, gyógyszerertani és II. belgyógyászati kórodák 7586 frt 16 kr. e) Vegyes átalakítások 3159 frt 33 kr. Összesen 24.496 frt 96 $\frac{1}{2}$ kr.

3. Az állatgyógyintézetben elhelyezett egyetemi intézetek átalakítása. a) Sebészi kóroda átalakítása 3.283 frt. 40 kr. b) Állattani intézet átalakítása 770 frt. c) Régi élettani intézet átalakítása 1021 frt 26 kr. d) Kibérelt helyiségek 5504 frt 61 kr. Összesen 10,579 frt 27 krajcár.

4. A növénykerten és üvegházakon történt átalakítások (a vízvezetéken kívül) 13,438 frt 5 kr. Összesen 13.438 frt 5 kr.

5. Az egyet. központi épületen tett átalakítások. a) Jedlik tanár lakásának átalakítása 3902 frt 81 $\frac{1}{2}$ kr. b) ásványtani intézet átalakítása 455 frt, c) nagy díszterem 1662 frt 27 kr. Összesen 6020 frt 8 $\frac{1}{2}$ kr.

6. Bérösszszégek, az egyetemen kívüli intézetek s tanhelyiségekben. a) Az állatgyógyintézetben (1867. szept. 29. 1874. oct. 31. 40,939 frt 50 kr. b) Kórszövegtani intézet (1870. nov. 1. 1875. jul. 31.) 4530 frt. c) Orvostani dékáni hivatal (1867. szept. 29. 1875. jul. 31.) 12,490 frt. d) Jogkari dékáni hivatal (1870. aug. 1. 1874. oct. 31.) 1.275 frt. e) Állatgyógyintézeti igazgató és egy tanár lakásáért (1869—1875.) 9.681 frt 11 kr. f) Jedlik tanár lakásáért (1870—1875.) 5,000 frt. g) Károly kaszárnnyában (1871. nov. 1. 1875. jul. 31.) 18,750 frt egyetemi kórodák tágitására a városház téren és Sándor-utcában lérealt helyiségekért (1873. aug. 1. 1875. jul. 31.) 8,292 frt 40 kr. i) Kórbonctani intézet (1872. nov. 1. 1875. jul. 31.) 4,565 frt 50 kr. Összesen 105,523 frt 51 kr.

7. Bérhelyiségek átalakítása és fölszerelése 5,676 frt 46 kr. Összesen 5,676 frt 46 kr.

8. Telkek vétel-ára. a) Adler-Molnár-féle telek 136.000 frt. b) Ferdinandi-féle 72.000 frt. c) Lutzenbacher féle 244,825 frt 31 kr. d) Bernhald-féle 142,109 frt 70 kr.

e) Bölcsöde egyesület 125,000 frt f) A Beleznay kert telkéből az egyet. építkezéseket illető részre eső összeg 201.633 frt. g) A papnőveldei kertből kibasított telek 15 ezer 300 frt. Összesen 836,868 frt 1 kr. Levonva a bályeg és jogilletékek fejében fizetett összegekből az állam kincst. visszanyert megterítést 7.736 frt 26 $\frac{1}{2}$ kr. Összesen 929.131 frt 74 $\frac{1}{2}$ kr.

9. Élettani intézet a) Építés és fölszerelés 387 ezer 869 frt 38 kr. b) Művezető építész tiszteletdíja 19.393 frt 46 kr. c) Felügyelő mérnök jutalomdíja 1,620 frt. d) Vegyes költségek 4,526 frt 41 kr. Összesen 413,409 frt 25 kr

10. A központi épület szerb-utcai szárnya a) Építés és fölszerelés 406,622 frt 42 kr. b) Művezető építész tiszt. díja 20,331 frt 12 kr. c) felügyelő mérnök jutalomdíja 1,510 frt d) Vegyes költségek 4,745 frt 25 $\frac{1}{2}$ kr. Összesen 433,208 frt 89 $\frac{1}{2}$ kr.

11. Könyvtári épület: a) Építés és fölszerelés 665,750 frt 13 kr. b) Művezető építész tiszt. díja 33,437 frt 50 kr. c) Felügyelő mérnök jutalom díja 2040 frt. d) Vegyes költségek 7804 frt 27 kr. Összesen 712.031 frt 90 kr.

12. Az összes épületeket illető költségek:

a) Víz- és légszusz-vezetékek 6907 frt 24 kr. b) Utcái járdák 4,739 frt 49 kr. c) Ablak-redőnyök 805 frt 53 kr. d) Évenkinti nagyobb helyreállítások 1868-ban 3,207 frt 73 kr. 1869-ben 7,677 frt 14 $\frac{1}{2}$ kr. 1870-ben 1,724 frt 63 kr. 1871-ben 7,489 forint 04 kr. 1872-ben 1,523 frt 62 kr. 1875-ben 3,500 frt, összesen 37,574 frt 42 $\frac{1}{2}$ kr. Főösszeg 3,024,277 frt 13 $\frac{1}{2}$ kr.

Kiegészítéskül megemlítendő még, hogy az egyes tanszékhez s intézetekhez kötött évi átalányok is tetemesen emeltettek az 1867 $\frac{7}{8}$. éviékhöz képest; jelesen: a vegytani tanszék átalánya 1,260 frtról 3000 frtra; a kórbonctani tanszék átalánya 420 frtról 500 frtra; a leiró és tájbonctani 950 frtról 1,200 frt; az általános gyógytani és gyógyszerertani tanszék átalánya 31 frtról 700 frtra; az állattani 500 frtról 800 frtra; az ásványtani 300 frtról 600 frtra, a természetani 420 frtról 500 frtra, az elkészítő sebészeti 126 frtról 300 frtra, az állam orvostani 60 frtról 100 frtra, az elméleti orvostani 400 frtról 600 frtra, a régiségtani 300 frtra, a szemészeti 70 frtra, az orvos vegytani 500 frtra, az orvostermészettani 300 frtra, a könyvtári 2,000 frtról 5,000 frtra, a tanszék és kórodák változó szükségleteire fölvett tanszék-átalány 32,874 frtról 39,020 frtra emeltetett. Összesen 39,341 frtról 53,790 frtra. Évi szaporulat 14,449 frt.

Ezek azon kétségtelenül jelentékeny összegre menő számok is elég világosan tanusítják a közoktatásügyi miniszterium buzgalmát és áldozatkészségét. Sajnos, hogy a jelentés csak a kiadásokról szól s nem igyekszik elkülöníteni, holott azt könnyen megtehetette volna, az egyetem jövedelmeit a törvényhozás által megszavazott összegekről. Különben is, ezen átlagos összeg nagyon hiányos képet nyújt még a külső fejlődésről is, mindenek fölött nagyon

csékély alap arra, hogy abból a befektetések célszerűsége fölött ítéletet mondassunk.

Azonban, a mi célunk ezen miniszteri jelentés ismeretése s nem bírálata volt. Jól tudjuk azt, hogy egyetemünk — dacára az itt fölmutatott haladásnak — igen sok tekintetben messze van azon színvonalról, melyre azt emelni kellene s igen sok észrevételünk lehetne erre vonatkozólag; azonban, a jelenlegi idők, részint politikai, részint anyagi tekintetben sokkal kevésbé alkalmasok arra, semhogy ezen óhajok megtestesülését várhatnók s ezért a jelen kivonat által csak a nagyobb közönséggel akartuk megismertetni ezen érdekes javaslatot, mely egyetemünk történetének egykor bizonynyal egyik főforrása leend.

J e l e n t é s

a „Szilágy megyei (előbb közép-szolnok-krasznai megyei) tanító-testület“ harmadik évi működéséről. (1875 júni. 9-től, 1876. október 4-ig.)

(Előadott a testületnek Szilágy-Somlyón 1876. évi október hó 5. és 6. napján tartott közgyűlésében.)

(Folytatása és vége).

Hátra van még a járási körökben kifejtett munkálkodásokról, törekvésekről megemlékeznünk. Erre vonatkozó sorainkat, méjjen tisztelt közgyűlés! egy örvendetes tény felemlítésével kell bevezetnünk. Ugyanis, mult közgyűlésünk alkalmával előterjesztett jelentésünkben fájdalmasan kelle kifejezést adnunk ama — hogy ugy mondjuk — vaskalaposság fölött, melyet a szétzúllott „szilágy-szolnoki ref. tanító-egylet“ némely felekezeti tagjai részéről tanító-testületünkkel szemben tapasztaltunk. E felekezeti egyletnek egyik fiokköre — sámsoninak nevezte-e magát helyesebben, vagy hadadinak, alig kideríthető — pláne a felbomlás után is fentartotta magát; azonban, hála annak ki a szivekbe a szeretetet és bizalmat oltotta, e fiokkör is belátva állapota tarthatlanságát, szeretettel és bizalommal fordult felénk s kinyilatkoztatta felekezet nélkül testületünkhez csatlakozását. Központi bizottságunk örömmel fogadta a csatlakozást, s így ma nem 3, hanem 4 járásköre van testületünknek: a zilahi-járási, sz.-somlyó-járási, tasnádjárási és a közelebből csatlakozott hadad-járási.

Lássuk e körök működését rendre.

b) A zilahi-járási kör, Faluvégi Albert kóp. igazg. tanár elnök buzgó vezetése alatt, tartott három gyűlést, a két első Zilahon, a harmadikat Krasznán. E gyűléseken a hivatalos ügyek elintézésén kívül tartattak értekezések és minta-tanítások; nevezetesen, Biró Gyula képezdei segéd-tanár előadást tartott a természettan köréből az élenyről; Versényi Gábor képezdei rajz- szépirás tanár értekezett a népiskolai rajztanításról. Gyakorlati tanításokat tartottak, Juhos Béla zilahi községi leányiskolai tanító a méter-mértékekről, Kiss Lajos krasznai ref. tanító a történelemből, Uy Bálint képezdei tornatanító a terményrajzból. Intézkedéseket tett továbbá, hogy a járási körhöz tartozó tanítók államáik helyén a nép számára rendezzenek népszerű előadásokat a méter-mértékekről.

b) A sz.-somlyói járás-kör Bogdán István elnök vezetése alatt szintén három gyűlést tartott, mindhárom Sz.-Somlyón. E kör is több kebli ügy elintézésén kívül, néhány gyakorlati tanítás tartásával s megbírálásával igyekezett céljai felé; így gyakorlati tanításokat tartottak Bogdán István sz.-szomlyói községi iskolai igazgató-tanító a számtanból és a természettanból, Bogdánffy Anna sz.-somlyói közs. isk. tanítónő a számtanból és a beszéd- és értelem-gyakorlatokból. Továbbá, megvitatta e kérdést: „Mit kell tennünk oly növendékeinkkel, kik két évig is járnak ugyanazon osztályban, s mégis egyik vagy másik tárgyból nem képesek haladni osztálytársaikkal?“ Nem különben intézkedett, hogy a járáskörhöz tartozó tanítók a méter-mértékekkel ismertessék meg államáik helyén a lakókat.

c) A tasnádjárási kör id. Somogyi Károly tasnádi ref. tanító elnök vezetése alatt, tudomásunk szerint, csak 2 gyűlést tarthatott, azonban, e kör is igyekezett tevékenységet fejteni ki, nevezetesen a kebli ügyek elintézésén kívül szintén tartattak gyakorlati tanítások, ilyenekül megemlíthetjük Veress Ferenc m.-csaholyi ref. tanító tanítását az írva-olvasásból, s Porcsalmi Soma tasnádi ref. tanító előadását a méter-mértékekről.

Elismerésre méltó buzgalmat fejtett ki e kör Rákosi Sándor volt ákosi ref. tanító elhunyt pályatársunk nyomorban maradt családja felsegélése érdekében, segélygyűjtést rendezvén e célra tanítótestületünk kebelében. E buzgalomnak eredményeképp jól esik konstatálnunk, méjjen tisztelt közgyűlés, hogy említett szűkölködő család sorsának enyhítésére aláíratott: a tasnádjárási körben 16 frt 36 kr és 26 véka gabona, a szilágy-somlyó-járási körben 6 frt és 21 véka gabona, tanítótestületünk központi bizottságának zilahi tagjaitól szintén begyűlt 23 frt 50 kr, végül tudomásunk szerint Nyesty Lajos lompéti ref. tanító a hadad-járási körben hasonlólag gyűjtött 10 frtot, mindössze gyűlt 55 frt 86 kr és 47 véka gabona. Szerény összeg, de könyeket töröltünk le azzal, s ez neveli értékét!

d) A hadad-járási kör működéséről nem vagyunk oly szerencsés helyzetben, hogy valami kiváló följegyez-hessünk: egyebet e körrel ez ideig még nem tudunk, mint-hogy jelen évi ápril hó 25-én Hadadban tartott gyűlésében 12 taggal megalakult, elnökévé választván Nyesty Lajos lompéti reformatus tanítót, alelnök-pénztárnokává Técsi László hadad-nádasdi ref. tanítót és jegyzőjévé Boross Ferenc sz.-sámsoni ref. tanítót. Azonban, reményünk van, hogy a kezdet nehézségein keresztül esve, e kör is meg fogja tenni kötelességeit, nem fogja csalódásban hagyni jóra való tagjaiban helyezett reményeinket.

* * *

Tudomásukra kívánjuk juttatni továbbá, méjjen tisztelt közgyűlés, hogy testületünknek 1873-ban történt alakulása óta maig bejegyezve van tiszteleti-tagja 6, alapító-tagja 1, pártoló-tagja 13, rendes tagja 91, összesen 111. Azonban, ez idő alatt a halál kiragadott pártoló tagjaink közül 1-et,

névszerint Csorba László zilahi orvost, rendes tagjaink közül 4-et, névszerint Urházy Antal zoványi községi iskolai, Rákosi Sándor ákosi ref. Várkonyi László pelei ref. és Bányai Felix szilágyfő kereszturi ref. tanítókat. Nyugodjanak csendesen! Lemondván a tavitói hivatalról, megszűntek tagok lenni 3-an; végül tanítótöbbségünk területéről eltávoztak 8-an. E szerint a pártolótagok száma jelenleg 12, a rendes tagoké 76, az összes tagoké pedig 95. Ezek közül esik, a tiszteleti tagok kivételével, a zilah-járásai körre pártolótag 9, rendes tag 31, összesen 40; a sz.-somlyó-járásai körre alapítótag 1, pártolótag 3, rendes tag 19, összesen 23; a tasnádjárásai körre rendes tag 14, s végül a hadad-járásai körre rendes 12.

Végül, testületünk könyvtárára vonatkozólag a következőket kívánjuk önök tudomására juttatni. Könyvtárunkban 101 mű található 140 kötetben, melyek szakok szerint következőleg oszlanak:

1. Hit- és erkölcstan	5 mű,	5 kötetben.
2. Nevelés- és oktatástan	8	9
3. Földrajz- történelem	19	24
4. Nyelvtan	22	31
5. Szépirodalmi	6	8
6. Menynységtan	13	25
7. Természettudomány	15	18
8. Művészetiek	5	5
9. Folyóiratok. Vegyesek	8	15

Összesen: 101 „ 140

Könyvtárunkban vannak elhelyezve továbbá a múlt évi közgyűlésünk alkalmával rendezett taneszköz-kiállításra Posner K. Lajos budapesti kereskedő által küldött s részben tanítótöbbségünknek ajándékozott taneszközök is, melyek összesen 21 darabból állanak.

Alapját kisdied könyvtárunknak a feloszlott „szilágyfői ref. tanító-egylet zilah-vidéki fiokköré“-től átjött 49 kötet mű képezi, s mely nem anynyira vétel, mint inkább ajándékozás útján szaporodott lassacska. Az egyes ajándékozók, kiknek neveiket hálásan említjük fel, következők: Aigner Lajos budapesti könyvkereskedő összesen 36 művet 46 kötetben, Zilahi Sámuel szintén budapesti könyvárus 3 művet 9 kötetben, Borbély Sámuel képezdei tanár 5 művet 5 kötetben, a zilahi m. kir. állami tanítóképezde négy évi értesítvényét 4 kötetben, a szilágyfői tanfelügyelőség 1 művet 1 kötetben, Tettey Nándor budapesti könyvárus 1 művet 1 kötetben, Porcsalmi Soma tasnádi ref. tanító 1 művet 2 kötetben.

Megemlítjük egyszersmind, hogy a népiskolai szaklapok közül a következők járnak tanítótöbbségünknek: „Népevelők Lapja“, „Székely Tanügy“, az „Aradvidéki tanító-egylet Közlönye“, „Család és Iskola“, végül a „Nép kértésze“ előfizetés útján, 1—1 példányban.

A pénztár állásáról kellene még röviden megemlékeznünk, de erre nézve a pénztárnok fogja előterjeszteni kimutatásait; egy szomorú tényt azonban jelezniünk kell e helyen

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

is, s ez az, méjjen tisztelt közgyűlés, hogy a tagsági díjhátralék felette nagy; számosan vannak a tagok között, kik két, sőt három évről sem fizették be tagsági díjjukat. Már pedig ha fenn akarjuk tartani egyletünket, arra nézve egyéb buzgólkodás mellett a tagsági díjak pontos befizetése is szükséges.

Ezekben, volt szerencsénk, méjjen tisztelt közgyűlés, változni tanítótöbbségünk egy év alatt nem nagy zajjal, de kitartással végzett működését. Vajha, önök méltánylásával és megelégedésével találkoznának tetteink, intézkedéseink, s vajha, segítne isten, hogy jövőre felbuzdulva testületünk minden tagja a nemes munkára, a mostaninál többet, helyi és országos tanügyünk fejlődésére termékenyebb munkálkodásról számolhatnánk be!

Borbély Sámuel,
tanítókép. rendes tanár, a t. testület főjegyzője.

KÜLÖNFÉLÉK.

= B. Baldácsy Antal közelebből megjelent a muzslai római kath. plébánosnál, bejelentvén, hogy áttér a reformatus vallás kebelébe. Elképzeljük, mily kommentárral közli e hirt a „M. Állam“, mely az alkalmából, hogy b. Baldácsy jószágai egy részét a magyarhoni protestans egyházaknak adományozta, „korrekt katolikus érzelmeivel“, úgy látszik, összehűzőnek találta azt a koholmányt, hogy a báró a budapesti barátok sekrestyésének imakönyvét elcsente.

= A ponyvairodalom ellenszereül olesó, népies füzeteket indított meg Berettyó-Ujfaluban (Biharmegye) Vass Jenő, a „Sárrét“ szerkesztője. Az új vállalat címe: „Falusi könyvtár. Mulattató, tanulságos, ismeretterjesztő és az élet köréből vett hasznos olvasmányok a nép számára.“ E vállalat rendszeresen havonkiut egy füzetben jelenik meg. Egy-egy 3 ivnyi terjedelmű s színes borítékkal ellátott füzet ára 12 kr, a vállalat előfizetési ára egy évre: 1 frt 20 kr. Az első füzet sokat ígér. Eltekintve a szerkesztő kissé bombasztikus hangon irt előszavától, a tartalom gondosan van megválogatva. Legelől Dengi Jánostól van egy költői beszély: „A szerelmes bíró“ igen, jó zamatos népies nyelven írva s valóban oly modorban, mely a pórnépnek is gyönyört okoz. Gobócy Károly cikke „Pár szó a méhészet köréből“ már elvontabb irányu, de azért élvezhető. Igen jó s Dengi mellett a füzet fénypontját képezi egy névtelen párbeszéd alakjában irt oktató cikk. E modort tovább is kellene folytatni. Ember Károly Széchényi, Kossuth és Deák között von párbuzamot s igen helyesen hangsúlyozza, hogy a hármat nem illik egymás, felő vagy alá helyezgetnünk. Dr. Tomcsányi az ujszülött gyermekek mesterséges táplálásáról szól; igen hasznos cikk. Azután vannak adomák, aranymondatok, hasznos tudni valók s egy kis irodalmi szemle is. Az első füzet tehát lehetőleg minden igényeknek eleget tesz. Onajtuk, hogy ezentul is így legyen s hogy ez történhessék, a füzeteknek nagy elterjedést óhajtánk. Debrecenben Csáthy K.-nál is megrendelhető.

= Új zeneművek. Tábornszky és Parsch nemzeti zenemű-kereskedésében Budapesten megjelent: A Toloncából. Zsidó, zsidó, rongyos zsidó. Szabad madár vagy te rózsám. Azért jó a disznótor. Volt nekem egy szeretetöm. Babot vittem a malomba. A faluban csak az járja. A szívem, a szívem oly szomorú. Csárdás zongorára szerkeszté Körössy Gyula. 60 kr. Krk! Krk! (Cri-Cri) rezgő polka, zongorára szerz. Rosenzweig Vilmos. 50 kr.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 16. 1876.

307—46. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztőségi** iroda -- nová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Iskola-ügyünk.

A mily sokat s ugy szolván, erején fölöttit tett anyaszentegyházunk egykor iskolái érdekében s a mily előnyösen megkülönbözött különösen a népnevelés tekintetében minden körültre fekvő más felekezettől, ép oly lanyhán, mondhatnók, egyik napról a másikra tengődve, foly tanügyi életünk majdnem tíz év óta.

Magának a legfelső oktatás kcbelünkben is élő ágának, a pap-nevelésnek is, egy incidensből kellett a legutóbbi időkben az impulsust merítenie, hogy reformáltassék, mert ha a — hála isten! — már jó formán lezajlott s u. n. „enyedi“ affair a lelkész-képzés kérdését is felszínre nem vonszolja, ki tudja, mennyi ideig kell vala még várakoznunk, hogy az egyházkerület theol. semináriuma azon az átalakuláson menjen keresztül, melyet a 15-ös bizottság javaslata nyomán az idej közgyűlés határozott el.

Ellenben, középtanodáink ügyében 1861-óta s népnevelésünkre nézve — ha jól emlékszünk — az 1870-diki zsinat óta, mondhatni, semmi érdemleges intézkedés nem történt, ha ugyan nem akarjuk ilyenek keresztelni egyházközségeink ama majdnem lázas igyekezetét, hogy, a hol csak lehet, az állam, vagy község vállára hárítsák a népiskola főtartásának terhét s azt a néhány törvényhozási és főként-mányzó-testületi határozatot, mely által a felekezeti népiskolának községivé, vagy államivá való átalakítása körüliratt, illetőleg, engedélyeztetett, avagy nem. Középtanodáinkra nézve is édes kevés történt a megnevezett idő óta a rendes zártudósítások chablon-szerű átvizsgálásán felül s ezt is sokszor 8—10 hónap mulva lehet az iskolai év bezárulta után megejteni azon egyszerű okból, mivel tanodáink közül egyik másik ismételt sürgetéseket és fölhívásokat vár, míg statisztikai száraz referációját az igazgató-tanácsnak fölküldeni méltóztatik.

Középtanodáink ügyeit illető szűnyadásunkra

nézve fölmenthetjük ugyan magunkat a vád alól, mert hisz maga az állam is egy hajóban úszik velünk s 1867 óta immár kétszer huzalkodott neki, hogy a középtanodai oktatás ügyét rendező törvényt megalkossa s ily állami törvényünk mégis maig sincsen; felekezetünknek sem lett volna tehát esélyes, hogy ez állami készülődésekre ügyet sem vetve, idő előtt tegyen bármily gyökeresebb újítást, hogy aztán kitegye magát legalább is a lehetőségnek, hogy alig alkotva meg illető reform-törvényét, eshetőleg csak hamar toldásra-foldásra legyen kényszerítve az állami törvény intézkedései folytán. De anynyival inkább lett volna indokolva, hogy népnevelésünkre nézve fokozott tevékenységet fejtünk ki, mivel erre az 1868-diki állami törvény megalkotása óta az általános és épen nem kicsinylendő verseny megnyitásával, egyenesen utalva is valánk, ha egyáltalán nem akarjuk a protestantismus és valódi egyháziasság e legerősebb fegyverét, a nép nevelést, kezeinkből egészen kisiklani engedni. Egyetlen tekintet az állami, községi és más-felekezeti népoktatási eredményekre és állapotokra, összehasonlítva a mieinkkel, minden elfogulatlan embert meggyőzhet a felől, hogy mily óriási előremenetelt tettek 1868 óta amazok, míg mi, valljuk meg őszintén, édes kicsike lépésecskével haladtunk, ha egyáltalán haladtunk, előre.

Felettünk az állam 1868-diki iskola-reformja, úgy szolván, nyomtalanul vonult el s míg a római katolikusok, sőt magok az oláhok is valóban méltányolható tevékenységet fejtettek ki az utóbbi években a népiskolai felekezeti oktatás terén, addig, ime, nekünk, protestánsoknak, a népnevelés soi-disant előharcosainak, az állami törvényhozás másod-izben való megszólalását, az 1876. XXVIII. tc. megalkotását kelle elvárunk, hogy tétlenségünkből fölrazassuk magunkat s a törvény rendeleteinek végrehajtása közben eszünkbe jusson, hogy talán elvégre a magunk jó szántából is tehetnénk valamit népne-

velésünk emelésére, nem csak azért mozogván, mivel az állam parancsolja, holott egykor az állam számára is mi szolgáltatuk az óriási magasságban álló előképet e tekintetben.

Egyházkerületünk tehát még épen idején, legalább mielőtt elütötte volna a 12 órát, intézkedett bár az eszközzel, melynek eszélyes fölhasználásával tövös mozgalom indulhat meg összes tanügyünk mezején s első sorban a legtöbb reformra várakozó népnevelés terén. Az ideai közgyűlés, ugyanis, mint tudjuk, az udvarhelyi tanári értekezlet javaslata alapján, elhatározta, hogy az igazgató-tanács kebelében összes tanügyünk központi intézésére közeg állítandó; utasította tehát az ig. tanácsot, hogy e közegre nézve indokolt előterjesztést tegyen a jövő évi közgyűlésre s addig is egy ideiglenes tanügyi előadót választván, az iskolai ügyeket az által láttassa el. Az igazgató tanács az indokolt előterjesztés iránti javaslat elkészítésére a régi időből fennmaradt iskolai bizottságot kérte föl, az ideiglenes előadóvá pedig az e havi nagygyűlésben alulirottat választotta meg.

Minő lesz ama tervzet, melyet a régi iskolai bizottság az összes iskola-ügy központi intézésére rendelt közegre nézve az igazgató-tanács elé fog terjeszteni; minő lesz az a javaslat, melyet az igazgató tanács ennek alapján majdan a közgyűlés számára kidolgoz, s végül, minő lesz az a törvény, melyet ily előkészületek alapján aztán a közgyűlés iskola-ügyünk központi intézésére nézve megalkotand: mi természetesen nem tudjuk; de, ez idő szerint nem is vagyunk kíváncsiak reá, mert minden napnak megvan a maga gondja s jelenleg gyakorlati értékkel csak is az a kérdés bír mi leendő az ideiglenes tanügyi előadó föladata ez ideiglenes hivataloskodása idején.

Az igazgató-tanács a választás alkalmával e tekintetben nem nyilatkozott; bizonyynyal nem azért, mintha a mitte sapientem et nihil ei dic elve forgott volna eszében, hanem valószínűleg azért, mivel a közgyűlés ide vonatkozó határozatában eléggé körvonalazva látta e föladatot és hatáskört, melynek ellenőrzésére amugy is minden lépten nyomon ott van az igazgató-tanács s aztán a föladat és hatáskör határozott körülírása amugy is a jövő évi közgyűlés teendőjéül van az ideai határozat által föntartva.

De mind emellett, ama rövid időre is, melyre az igazgató-tanács e tiszt vitelét alólirottra parancsolta, nem lesz talán fölösleges, azt a fölfogást, pár

vonásban körvonalozni, melyet magamnak a legközelebbi teendőket illetőleg alkottam; nem mintha a program-adásnak helye volna itt, hol egy egyszerű referensről van szó, ki véleményt mond, melyet az igazgató-tanács vagy elfogad, vagy sem; hanem főként azért, hogy protestans tanügyünk férfainak és barátainak alkalom nyujtassék a vélemény nyilvánításra; ha ugyan, a latin példaszó megfordításával, nem lesznek némelyek a személy kedvéért az ügynek is ellenségei. Nem épen lehetetlen.

Nézetem szerint, nem szabad a referensnek megelégednie azzal, hogy csak a hivatalból az igazgató-tanács elé kerülő ügyeket „ellátásra“ előkészítse mint a molnár, láblógázva várja, hogy kiki elhozza a maga gabonáját tetszés szerinti mennyiségben és minőségben lejártatásra, hanem lehetőleg végig kell kutatnia az egész — meglehetősen parlagon álló — mezőt s magának fölkeresnie azokat, a mik önkényesen kapóra nem jönnek is.

Az „autonomia“ vitézeinek, azt hiszem, ezért a nyilatkozatért nincs miért fegyvereik után kapniok, hogy az egyes testületek önkormányzati jogait megvédelmezzék. Nem is látnám semmi szükségét annak, hogy a protestáns szabad tudományosság és tanítás jogai legkevésbé is megszoríttassanak; de igen is látom szükségét annak, hogy a jogokkal járó kötelekességek kivétel nem ismerő betöltése a legpontosabban s rendszeresen és folytonosan ellenőriztessék. Mert, valljuk meg őszintén, ebben a tekintetben terhel bennünket a legtöbb mulasztás vádja. Régi zsinatunk és főkonzistoriumunk — mert ebben a tekintetben egyházkerületi közgyűlésünk, ugy szólván, még minden adós — határozni és intézkedni csak határozott és intézkedett eleget, de határozatainak és intézkedéseinek rendszeres foganatosítása majdnem minden ellenőrző közeg nélkül szűkölködött.

A permanens konzistorium és utódja, az igazgató-tanács, az *eléje került* ügyeket „ellátta“ (s kivált az igazgató-tanács elég gyorsan és gondnal, ennyit minden halálos bűnei mellett talán csak elmondhatni róla. .); de arra, hogy az eléje nem juttatott ügyekről tudomással birjon, semmi módja nem vala. Hány visszaélésnek, mulasztásnak, egyházi és iskolai vagyon biztosítatlan hagyásának bukkant az igazgató-tanács (anynyi és anynyiszori rendeletei mellett is) csak véletlenségből nyomára s hány esperes, tanoda, egyházmegye várja még nem egy ügyre nézve a megsürgetést, sőt megsürgetéseket, még egy-

egy olyan országos és közgyűlésileg elrendelt tárgyban is, minő a népiskolai statisztikai táblázat összeállítása, melyet már harmadik éve készítünk a nélkül, hogy elkészítettük volna, mert az adatok vagy éppen nem, vagy csak félelesen küldetnek az „autonomicus“ testületek által be.

A népoktatási ügyek még ezeknél is szűkebben s majd hogy éppen nem kerülnek, egyházszervezetünk és ügykezelésünk historiai kifejlődése nyomán, igazgató-tanácsunk elé s azokról, a vizitacionale protokollumokon az azokat átolvasó főt. püspök uron kívül, alig van valakinek valami tudomása. Középtanodai zár-tudósításainkat is oly pontosan küldi be egy némely iskolánk, hogy a még fennálló iskolai bizottság ez előtt pár héttel referalt az 1874—5-ki állapotokról az igazgató-tanácsban.

Minden tiszteletünk mellett is tehát, melylyel a prot. attonomia'iránt viseltetünk, lehetetlen, nem óhajtunk, hogy, különösen tanügyünkre nézve, a rendszeres ellenőrzés oly módon léptetessék életbe, hogy ne csak a maguktól idekerülő, hanem *minden* ügy ex officio való és állandó figyelem tárgyát tegye.

A referensnek tehát minden tanév minden mozanatát föl kell kutatnia, az egész mezőt átdolgoznia, hogy az egyházkerület egy egységes képben ismerhesse tanügyének állapotát s a teljes ismeret alapján aztán a kellő intézkedéseket azonnal és célszerűen megtehesse.

És pedig először is — de ezt a jövő alkalommal.

Szász Béla.

Érdekes cáfolat.

Mert úgy látszik, ez akart lenni e lapok 43-ik számában „egy kis lamentáció, és egyéb semmi“ föl- és „egy másik y“ aláírásu cikk; ugyancsak e lapok 40-ik számában „uj adónem, és még valami“ című „y“ aláírással megjelent cikke.

A bevezetést, mint a hajdani tajték-pipás s modern szivarazó kor szembe állítását tárgyzó, s az ügyhez nem tartozó elmefuttatást figyelmen kívül hagyva, lássuk: mit akar a cáfolat bizonyítani?

Én „y“, azon incidensből kiindulva: hogy a sz.-szolnoki e.-megye esperesi segéd-lelkésze állomását (mely még alig embrió) az új házaspárookra kiróni szándékolt 25 kr uj adóval akarja annak idején életbe léptetni, és fentartani, egy pár szóval főlemlítettem; hogyha e 25 kr szerepelne, nem sok mondani valóm lenne hozzá; de midőn mátkasági díjt 40 krt, himlő-oltásit 35 krt, és így 75 krt fizetnek most is a házasulandók, ennek 1 o. é. frtra

emelését sokalva, ezen egyszerű kérdést vetettem föl: igazságos-, és méltányos-e, hogy az esperesi segéd-lelkészt csak a házaspárok fizessék?

Midőn a másik y-nak főnnebb említett cikke alatt e szót „válasz“ megpillantottam, nem gondolhattam egyebet, mint hogy az kérdésemre lesz irányozva. De átolvasva, mit találok benne? Legelől egy hosszú sorozatát a keze ügyében levő egyházmegyei határozatoknak; pedig az ötvenes években, mint a válaszban kifejezve van „semmi törvényen nem alapuló“ mátkasági-díj genesisének mellőzésével. Idézi az 1861—153; 1864—41; az 1867—110; és az 1876—10. sz. a. határozatokat, melyekből schwarz auf weisz bebizonyítja, hogy ugy a mátkasági 40, mint a himlő-oltási 35 kr díjjaknak az új házaspárok által való fizetése (szerinte a kettő 75 krtban összesített mátkasági-díjak címe alatt) egyházmegyei közgyűlések határozatain alapul.

De hát édes másik y, ellenkezőt állítottam-e én? Sőt nem épen ez alapon sokaltam a 25 kr új pót-adót? Köszönettel tartozom, hogy a mit én csak ugy brevi manu állítottam, őu azt e.-megyei határozatok idézésével minden kétségen felül állónak bebizonyította.

Zokon látszik venni a mátkasági 40 kr mellé illesztett e kérdésemet: így volt-e minden egyházmegyében? De hogy e kérdést tettem, annak is okát adtam a köz-zsinati határozat idézésével; mit őn még jobban illusztrált a 79—870 sz. a. püspöki körölvény főlemlítésével. De ám legyen e kérdés csak ugy per tangentem oda vetett puhatólódás a felől: oly élelmeseke-e a többi egyházmegyék, mint a miénk? Ezzel nem bántottam senkit. A többi, őn által fölvetett kérdések pedig tárggyammal semmi összefüggésben nem lévén, szellőztetésükre semmi okom nem volt.

Hogy én a szóban forgó „uj adónemben“ megbotráncoltam, azt őn protestans szempontból felfogni, képtelennek tartja magát; s egy pár sorban az „áldozat-készség követelését (mit én vagyok képtelen felfogni: aldozat-készség, és követelés!) az önmegadoztatás jogos voltát premálja. Qui bene distinguit, bene docet. Hogy a protestantismus áldozat-készsége nagyszerű tettekben nyilatkozott eleitől fogva, s nyilatkozik ma is, azt elismerem; hogy az e.-megye közszükségletei felett jogosan intézkehetnek, azt sem tagadtam soha; de fejembe sehogy sem fér az, hogy p. o. a jelen esetet fölvéve, az egész e.-megye célszerűbb administratiójára szükségelt pénzösszeget miért hordozza teszem csak 500 egyén, és miért nem azon 46 ezer lélek összege, mely annak jótéteményeiben részesül? Ez a kis különbség kettőnk fölfogása közt.

Azt is szememre veti a másik y, miszerint tévesen informáltam e lapok olvasóit a sz.-szolnoki egyházmegye szept. 19-ki határozatáról; leírja „az esperesi megnyitó-beszédből“ az esperesi megszaporodott teendők könnyítésére vonatkozó javaslatokat, melyek egy bizottságnak adattak át javaslat-adás végett. És e bizottság javaslata kettőt foglalt magában.

1. Hogy ideiglenesen egy évi időre 120 o. é. forint

utalványoztassák, évnegyedes részletekben utólagosan fizetve, esperes aának, a nagy mérvű köz-pénztári hátralékokból.

2. Hogy miután kilátásba helyeztetett a népesebb egyházmegyék esperesei számára a káplán-tarthatási jog megnyerése, hogy ez e.-megyénkben azonnal életbe léptethető legyen, ennek fizetése 200 o. é. frtban alapítottassék meg; kosztot és szállást az esperes adván. Ezen fizetés fedezésére pedig ajánlatba hozza a jelenleg mátká-dij címen szedett 75 krnak 1 o. é. frtra való felemelését.

Ez igaz, mind így történt. De azt el tetszett hallgatni, hogy e két pont tárgyalásának mindjárt kezdetén indítványoztatott ez ügynek, mint pénz kérdésnek — a dolog természete — s az alapszabályok kívánata szerint, a pénzügyi bizottsághoz való áttétele, s annak véleménye kihallgatásáig a határozat-hozatal fölfüggesztése. Nem ért semmit, mindkét pont elfogadtatott; mint méltoztat mondani, „csak elvben“; de az első pont úgy, hogy már a folyó év október 1-jén folyóvá tétessék; a második, mint írva van úgy, hogy az olvasó-körök és a pénzügyi bizottság véleménye is kikéressék. De hát ha az olvasó körök nagy része, vagy éppen a pénzügyi bizottság e javaslatot elveti, a mi nem lehetetlen: quid tunc? A közgyűlés marad az „elvvel.“

Kérdhette volna itt is a másik y, hogy a bizottság első pontja alatti javaslata elfogadásában miért nem botránkoztam meg? Felelet: azért, mert ezt sem igazság, sem méltányosság-ellenesnek nem találtam. A köz-pénztár az egész e.-megyéjé, s ebből közcélu intézvényekre fordítani — mit megbír — szabados is, jogos is, az egyházmegyét képviselő közgyűlésnek.

Itt kezdődik már a revange, mit élcnak nevezett cikkem címére adni sziveskedik a másik y, e szókban: azért, hogy e terhet a bizottság az új házásokra rovatni véleményezte (kifejejtetett e pár szó: de a közgyűlés — ha csak elvben is elfogadta) azért nem tiltotta meg, hogy valaki egészségesebb, és senki megterhelhetésével (nem) járó javaslattal lépje meg a közgyűlést.

Hiszen, ezt tettem én, midőn az anyaszentegyházunkban legnagyobb e.-megyét két esperességre osztatni véleményeztem; melyot ha nem is tökéletes egészségűnek — de senki megterhelhetésével járóknak nem tartottam, s nem tartok ma is. — Meglepni a közgyűlést, nem akartam, mert a meglepetések nem mindig célra vezetők, azért zártam be soraimat e szókkal: gondolkozzanak erről a hivatottak, még van idő reá. .

De úgy látom, ez eszme nagy ellenszenvvel találkozott a másik y-nál, anynyira, miszerint apodictice ki-

mondja, hogy nem so: hivet találok e nézetemhez. Lehetne csak valami bűv-erővel az egyházmegyei papságot koncentrálva megszavaztatni, majd akkor válnék meg! És egy szuszra emleget: „decentralisatiót“, „döcögő szekeret“ sőt „oktalanságot“ is. Csak hogy az ily kifejezéseket könnyebb kimondani, mint igazságukat bebizonyítani.

Hogy egy autocrata fél a decentralisatiótól, ezt természetesnek találom, s a történelem ezt igazolja is; de hogy egy protestans ember, éppen alkotmányos államban, ez eszmét, mint rémképet tekintse, azt föltételezni sem tudtam. Hiszen éppen azért döcög szekerünk, azért vesznek oly kevesen részt a közügyekben, mert egyházmegyénk széles terjedelme miatt egy, sőt rossz időben 2 napi járó földre esik egyik-egyik résztől a gyűlési hely, hova a tehetős papok is csak nagy áldozattal mehetnek; a szegényebbek éppen nem. Aztán, attól tartani, hogy a külön vált esperességben nem lesznek igazgatás- s tanácskozásképes egyének, nagyszerű szegénységi bizonyítvány lenne egyházmegyénk papjairól. Azt pedig, hogy a moralis erő a phisikai szám sokaságában rejenék, talán a másik y sem merné állítani, mikor a kolozsvári, gyula-fehérvári, kézdi, orbai stb. kis egyházmegyék a sokkal csekélyebb lélekszám dacára is élnek, és virágoznak. Igaz, hogy azoknak nincs photographiájuk, mint nekünk van, de azért nem lamentálnak.

Én sem lamentáltam, mert nem volt okom reá, de lamentál én, hogy a sz.-szolnoki esperesi jövedelem csak 200—250 o. é. frt, s nem veszi föl, hogy a duamelléki püspök fizetése nem több 1.200 frtnál, pedig csak elhiheti, hogy öt anynyi dolga, s egy kissé nagyobb méltósága, s költségesebb háztartása van, mint a sz.-szolnoki esperesnek. Azon is lamentál, hogy a közpénztárból évenként huzó 27, olvasd, huszonekét forint alig elég egy pár rizma papírra. Itt sem tudom, miért adják csak a sz.-szolnoki esperesnek ily drágán az író-papírt, mikor mi szegény falusi papok, anynyi pénzen — ha lenne — hat rizmát is tudnánk vásárolni.

Denique, ha élces cikkemnek senki más hasznát nem venné is a szerkesztőség, legalább nyert egy pár lap-tölteletet, s az olvasó közönség meggyőződött arról, hogy ha én egy kissé lamentáltam volna is, bő kárpotlást nyert a másik y — érdekes cáfolatában.

TÁRCA.

Gróf Mikó Imre emlékezete.

(Írta és elmondta nov. 12. 1876. a belfarkasutcai templomban Szász Gerő.)

Atyámfiai!

Egy arab bölcs, kitől véleményt kértek a halhatatlanságról, így felelt: „a z e m b e r t o v á b b é l g y e r m e k e i -

b e n, i r a t a i b a n é s j ó c s e l e k e d e t e i b e n.“ — Gyermekében, ha jók; irataiban, ha örök-igazságokat tartalmaznak; s jó cselekedeteinek századokra kiható áldó hatásában. E három drágább, ragyogóbb, fényesebb bármely mauzoleumnál, bármely szobornál: mert, midőn ezeket rég eltemette a romlandóság örök törvénye, ama három él és hat; mint egy

láthatatlan kéz, kinyúlik a sírból, leszáll az égből, s lelkesít, bátorít, megszenteli a látható világot, egyesíti a sziveket s koronát tesz a nemes törekvések és elért célok ragyogó homlokára.

Ünnepet szentelni, gyűltünk fel e szent órában e szent házba. Egy férfinak emlékezetét ujtjuk meg szívünkben, a ki abban a percben, midőn szemeit lehunyta az örök álomra: immár halhatatlanná lett és pedig ama három jögcimen. Mert a férfi-sarj e néven kihalt ugyan, de a megboldogultnak egyetlen leánya szívóban és fenkölt szellemében él az ma is; mint hazánk történetének írója és a mult irodalmi kincsoinek fáradhatatlan öszszegyűjtője belépett az örökkévalóság csarnokába; jó cselekedetei pedig és alapítványai évezredekén át fogják hirdetni nagy nevét. Egy férfinak emlékezetét ujtjuk meg, kinek elhunytát gyászolta a király, kinek súlyos időkben mindig hű tanácsosa; a kormány, melynek egy ideig kitűnő tagja; a haza, melynek a legjobbak közt első rangu áldozat-kész fia; a társadalom, melynek disze; a tudomány és közmívelődés, melynek ernyedetlen munkása és gyarapítója volt életének utolsó percéig.

Atyámfiai! Volt Németországban egy nagy nevű theologia, Neander, kiról, midőn meghalt, a felette beszélő lelkész ezt mondá, „most te metjük az utolsó egyházi-atyát.“ Én pedig azt mondom, hogy ma adjuk meg a végtiszteletét „Erdélyország utolsó fejedelmének,“ mintegy kiegészítő részül ama temetési pompának, melynél fényesebbet nem látott Kolozsvár, sem Erdély s melyet jobban meg nem érdemelt senki, mint azon férfiú, kinek ma emlékezetét megujtjuk lelkünkben. Mert, ha volt ember e hazában, kinek szive tiszta, lelke fölemelkedett volt: gr. Mikó Imre azokhoz tartozott; ha volt valaha magas méltóság, mely mint a nap, áldó sugarait a földre eresztve, mutatja meg termékenyítő erejét; ha volt polgár, ki egyszerűségében nyerte meg mindenki szerető tiszteletét; ha volt erős jellem, melynek láttára a párt-szenvedély arcatlansága is meghunyászkodott: gr. Mikó Imre azokhoz tartozott. És ha volt valaha, kit a nemzeti faj-szeretethez kultusza avatott fel a magyar haza hű fiává: úgy gr. Mikó Imre egyike volt a legtörhetetlenebb magyaroknak, kit sem egyóni veszteségei, sem hazájának megpróbáltatásai meg nem ingathattak, hogy szellemi és anyagi kincseit hazájának oltáraitra ne hozza áldozatul. És végre, mert reformált hitfelekezetünkhöz tartozott, ha volt valaha, ki előmenetelét szíven hordozta és nem csupán ajkain: akkor gr. Mikó Imre erdélyi egyházkerületünknek örökre feledhetetlen főgondnoka marad, mert e tisztének teljesítésére áldozta nem csupán bölcsességének egy részét, hanem anyagi áldozataival is felírta nevét a hálát ismerők szívébe és az örök-élet könyvébe.

Midőn ily nagy kolozsszus dőlt le; midőn ily nagy férfit veszített hazánk politikai, egyházi és társadalmi élete, kit „Erdély Szechenyi-jének“ nevezett el nem a bizelkedők beszéde, mely a mával elenyészik, hanem hazánk egyik első-rondú és igazságot szerető költője,*) melyet

mint méltót fogadott el az egész ország: hogy ne lett volna méltó a gyász, mely mindenkre rá borult koporsója mellett és hogyan ne érezném én a kötelességnek súlyát, midőn egyházmegyém megbizásának kell eleget tennem, emlékbeszédet kell tartanom az ország halottja felett. Fölemelkedhetik-e a veréb a sashoz; a törpe megmérheti-e az óriást? Leszámitva, hogy a vesztés feletti valódi bánatnak legszebb beszéde a némaság: hogyan ítélhessem én meg azt, ki multunknak nem egy történetét maga csinálta, s kinek igaz bírója csak a történelem ítélőszéke lehet?

Nem-nem; egy ily beszédben nem is lehet annak helye. Mi fizessük le a kegyelet adóját; ujtjuk meg lelkünkben nemes életének egy pár magasabb csucsat; lessük el önfeláldozó munkásságának, tetteinek némely indokát: s mentől hézagossabb lesz e kép, annál inkább higyük el, hogy gr. Mikó Imrének helye mindigre betöltetlen marad; és annál inkább legyetek elnézéssel — önmagam által legjobban ismert — gyöngeségem iránt.

*
*
Kedves atyámfiai!

Ha csak megközelítő képét is akarjuk birni annak, hogy ki volt gr. Mikó Imre, nem csupán cselekedeteit kell vizsgálnunk, melyeket nem egyszer végrehajt a fölhevült lelkesedés, vagy a kényszerűség is. Nekünk látnunk kell az indokokat, azt a belső, kormányzó indulatot, mely önmagának alkot törvényeket, s melyekből — mint a forrásból a hullámok — omlanak az életnek cselekedetei.

Hogy e tételt bebizonyítsam, nem tehetek róla, egy kerülő utat kell tennem.

Aty. Bárminő fajnak és nyelvűek legyenek a népek és nemzetek e földön: de azok egy nagy családot alkotnak. A kapocs, mely öszszefűzi őket, abban a kicserélődésben áll, mely átadja egyiknek fényét, ragyogását, kiválóságát a másoknak. Görögország az örök-szépnek hazája volt s ma is mintaképe a művészeti törekvéseknek; Róma életet adott a jognak, mely ma is követendő példa gyanánt áll népek és tudósok előtt; Izrael országa a vallásnak volt áldott talaja, az a szent forrás, melynek örökkön élő vizei ma is oltják a mi szomjuságunkat is. Hozhatnók fel még több népet is annak bebizonyítására, hogy minden népnek van küldetése, melyet teljesít néha öntudatlanul más népekkel szemben: Athén adja költőit, művészeit; Róma jogtudósait; Izrael prófétáit, és apostolait. Céломra azonban csak az tartozik, hogy mint a bánya csak a rétegében levő érc-, vagy ásvány-fajjal jutalmazza a kútató fáradságát: úgy a különféle népek életében is megtalálhatunk egy veres fonált, mely áthuzodik történetén, s melynek mentén támadnak nagy férfiai, hősei, művészei, vagy prófétái; de mindenkinek lelkében ott van a közös vonás, ama szent jel, mely nemzetének bélyege.

Előttem legalább, e tekintetben a legfelségesebb példa mégis csak Izrael. Dávid hatalmas országa, mely az Eufrates és veres tenger közötti népeket megfékezte, rég homályba vészett; Salamon birodalma, melyet bölcsesség kormányzott s melynek ragyogásában megcségyenülve állott

*) Tompa Mihály.

Saba királynője, immár csak romjaiban volt még. A két országra szakadt földet, mint éhes farkasok vették körül Aethiopia, Assiria s más szilaj népek, mint a hegyekről támadó orosz lányok akarták széttépni.

E romlásnak közepette, midőn a végpusztulásnak árnnyait küldte már előre a halál: ekkor áll elő Izrael hőse, nemzetének megszabadítója, Ezsaiás, szívében és lelkében ama jellel, mely nemzetének közös vonása: az urba vetett bizodalommal, az urnak lelkével és a prófétálásnak erejével. A templomban látja az urat, szerafim angyalok állanak vala a szék körül és egyik a másikat indítván, azt mondja vala: szent, szent, szent a seregeknek ura, teljes mind a széles föld az ő dicsőségével. Annak utána hallá az urnak szavát, ki azt mondja vala: kit küldjek el, és kicsoda mégyen el nekünk? és Ezsaiás mondá: imhol vagyok én, küldj el engemet! — És a próféta lelkesedésének önfeláldozásával, és a szívében nemzete iránt lángoló szeretetének egész haragjával fordul a csüggedők, bátortalanok s kislelkűek felé s Izrael kél új életben, új erőben.

Ismétlem, aty, minden népnek van küldetése, melyet teljesítenie kell; s fenmaradása attól függ, hogy a vele született s ha nem is kizárólagos, de minden esetre legfőbb, legszentebb tulajdonát képező ös-erőt hogyan használja fel jövődjének biztosítására; hogyan használja fel ezt arra, hogy éppen e tulajdonáért alkosson önmagában egy egészet s mint ilyen legyen kiegészítő tagja az emberiség nagy családjának.

Igy volt ez évezredek óta s így van jelenleg is. Mint a világúrban az égi testek örök-törvények által vannak egymáshoz kapcsolva, s egynek kizökkenése, az egészet megzavarná: így van ez a népek életében, „mert ha egy test szenved, minden tagok egyetemben bánkodnak.“ De ez összetartozás nem tiltja, sőt követeli, hogy mint a nap önmagából ontja sugarait, a forrás hullámain: úgy minden nép önmaga alkossa meg jellemét, azt a feltételt, melytől léttele függ s ezt szent örökség gyanánt adja át azoknak, kik őt reprezentálják a népek nagy családjában. Mert milliók és milliók teszik ugyan a nemzetet, de e millióknak szíve egyben dobog, lelke egyben gondolkozik, akarat-ereje egyben nyilvánul az életnek cselekedetei által: s ez egy rendesen az illető nemzetnek hőse, költője, prófétája, megszabadítója.

— Ez örök törvény alól nem vonhatta, s nem is akarta kivonni magát a mi édes hazánk, Magyarország sem. Ezer éve, hogy lakja már e földet; s örömben és szenvedésben, dicsőségben és megaláztatásban ezer éve immár, hogy példát ad a népeknek és nemzeteknek: mit teszen e szent szó — hazaszeretetet. Más boldogabb népek kitüntek a művészetben, tudományban, iparban, kereskedésben; voltak népek, melyeket a vallás lelkesített; voltak, melyek hirrel, dicsőséggel töltötték be a félvilágot: Magyarországnak ereje, fénye, dicsősége — egyedül hazaszeretetében állott mindörökké. Ez volt, mely ragyogóvá tette boldogságának, nagyságának idejét; ez volt, mely vigasztalta

szerencsétlenségének napjaiban; ezt kívánta hőseitől, költőtől, államférfiától, s hős, költő és államférfiu nagy soha nem lehetett s hiszem istenemet, hogy nagygyá nem leend soha, ha hazáját nem szereti forrón, egészen az önfeláldozásig! A mi volt Athénnek a — művészet; Rómának a — jog; Izraelnek a vallás: az Magyarországnak, és minden hű fiának a hazaszeretet. Más nép talál hazát e földön, hol kielégitheti hiúságát, szenvedélyeit, vágyait, reményeit: nekünk e föld az, melyen élni és halni kell! Legyen elátkozott, a föld vesse ki porát annak, ki ezt nem érti, ki ezt nem érzi! De áldott, áldott, háromszorosan legyen áldott az, ki megértette a nemzeti geniust; ki szívének minden csepp véré, lelkének minden gondolatát áldozatul hozza a nemzet oltárára; ki társadalmi állását, tisztességét, dicsőségét, nagyságát egyedül abban találja, ha édes hazánk virágozik, él és halad a jövő felé példányául minden népeknek a hazaszeretelben.

Ez a kulcsa gr. Mikó életének és cselekedeteinek. Elmondhatnám, hogyan növekedett; hogyan emelkedett mind fölebb-fölebb a polgári hivatalok legmagasabb polcára; hogy birta őszinte tiszteletét a külföldön székelő kormánynak, és itt henn a haza boldogságáért virasztó hazafiak pártjának még akkor, midőn nem jöttek volt még el a megpróbáltatások, midőn minden szívet még csak remény töltött be egy boldogabb jövő felől. Elmondhatnám, hogy már akkor egyike volt a legjobbaknak a szó legnemesebb értelmében; nagy és igazi jellem; mert birta ama feltételeket, melyek a jellemet alkotják: hűséget önmagához; erkölcsi bátorságot a külvilággal szemben, nem mutatni magát sem többnek, sem kevesebbnek, mint a minő a valóságban valósággal volt, a gondolkozás következetességét és a tántoríthatatlan állhatatosságot az alapelvekhez, melyeket ha lelke igazaknak ismert el, akarat-ereje megvalósítani törekedett és hogy a maga hasznára soha nem tekintve, mindig a közboldogság javára hozta meg áldozatait. — Elmondhatnám mindezeket és mindezeknek értelme csak ez volna: gr. Mikó Imre szerette hazáját.

Egy férfi, kinek elébe hullott rang, méltóság, kitüntetés; kit társadalmi állása felülemelt a tömeg korlátozott felfogásán; kinek a világi vagyon, a gazdagság biztosított minden kényelmet, világ előtti jóllétet: e férfi eldobja magától mindezeket, mert hazáját szerette. Nem-nem, a hazaszeretet nem álom, nem ábránd, nem költők képzelődése csupán; midőn ilyen férfiak táplálják szívöknek vérével: minden napi kenyér, a léleknek szüksége kell hogy legyen az minden igaz magyar emberre nézve! E föld, melyet a hazaszeretet vére és könyvei szentelnek meg: nem teremhet árulókat; prófétái lehetnek, Judásai — soha, soha!

(Folyt következik.)

Antonelli bíbornok.

Antonelli Giacomo három évtizeden át kormányozta a vatikán politikai hajóját. 1806. ápril 2-án született Sonninoban, az egykori pápai Frosinone tartomány mezővároskájában. Apja földhez ragadt szegény ember volt, ki mint

napszámos, favágó és a terracínai brigantik dugárusa kereste mindennapi kenyerét. Testvéröccse, de különösen nagybátyja nevezetes szerepet játszottak Gasperone Antonio rettegett bandájában.

Midőn 1819-ben VII. Pius Sonninot „haramia népe miatt“ pápai sereggel elpusztította, a tizenhárom éves Antonelli Rómába jött, hol néhány hét múlva a seminariumba lépett és inkább szellemi képességei, mint nagy szorgalom és meglepő előmenetel által vált ki társai között. XVI. Gergely csakhamar megszerette s mint csinos és tehetséges fiatal embert kiválóan pártfogolta, úgy hogy rövid idő alatt abbévá, praelatussá s a legfelsőbb büntető törvényszék tagjává léptette elő.

Nagyobb szerepet azonban akkor kezdett játszani, midőn viterbói kormányzóvá nevezetett ki.

Az 1836-ki cholera épen kezére jött. Midőn a járvány ugyanis Romába is bevonult, a pápai központi rendőrség a vidéket és itt első sorban a viterbói hatóságot sujtá a váddal, hogy a járvány terjedésének meggátlására az ajánlott elővigyázati rendszabályokat nem alkalmazta kellő erélylyel, s „a szentváros roppant szerencsétlenségét“ mintegy előidézte. E szemrehányás egészen kihozta sodrából a kis Viterbót, lázongni kezdett, úgy hogy azonnal egy pápai ezred indított utnak. Viterbó polgársága, melyet a borzasztó járvány mindaddig megkimélt, szörnyen megrémült e hirre, mert attól tartott, hogy a pápai katonaság hozzájuk is magával hurcolja ez iszonyu vendéget. A pápai helytartóhoz siettek tehát és kérték, hárítsa el fejökről a fenyegető veszélyt.

Viterbo küldötteit a legszívélyesebben fogadta Antonelli s polgárság alázatos előterjesztését színlag osztani látszott, segílyt ígért, de rövid gondolkodás után megjegyzé, hogy a pápai csapatok bevonulásának elhárítása a népnek komoly tiltakozása nélkül nem is gondolható.

E ravaszul kiszámított figyelmeztetésre, mely körülbelül lázító fölhívás volt, az elégedetlen nép mindegyre hangosabban hallatá szavát, míg végre mintegy száz tagból álló csapat a pápai helytartóság elé tolakodott, azt kiáltozva: nem kell nekünk cholera!

Antonelli csak ezt akarta színlelt jóakaró figyelmeztetésével. A csoportosulást látva, delegátusi állását ő szentségénél már biztosítottak tartá.

Antonelli parancsára a palotaőrség azonnal fölfegyverkezett, riadó verte föl a várost a helyőrség és renőrség megrohanta a „forradalmárokat“, kik közül egyet halálosan megsebesítettek. A tömeg megzavarodva engedett a brutális erőszaknak és visszavonult. Azonban még otthon, házi tűzhelyeiknél sem várt reájok nyugalom, mert éjjel megkezdődtek az üldöztetések, s még másnap is folytak. Antonelli pedig alázatos hódolattal jelenté Romába, hogy „egy rendkívül veszedelmes összeesküvésnek jött nyomába, mely Viterbóból kiindulva, az egész pápai birodalomra kinössá válhatott volna. A helyi fölkelést még sikerült ideje korán levernie, és az istentelen főcinkosokat hűsre tétetnie.“

Végül egy vizsgálóbíró kiküldetését kérte, a mi még is történt.

Antonellit, ki „a szép aszszonyok és a szép kúta városában“ rosz hirbe keveredett, az említett eset ismét restaurálta a pápa kegyében s őt pápai delegátussá nevezték ki Maceratába.

Innen 1841-ben a belügyi államtitkárságban alkalmazták, honnan négy év leforgása alatt a néhai egyház államok főkincstárnokává vagy pénzügyminiszterévé emelkedett.

1846. jun. elsején XVI. Gergely jobblétre szönderült és Antonelli mód nélkül tartott, hogy mint az elhunyt pápa nagyence, az új pápa szemében szálka leend. Azonnal szakított tehát régi barátaival, és csak oly személyiségekkel társalkodott, kik az új pápánál kegyben állottak. Így csakhamar új barátokat szerzett, kik alkalmlilag szót emeltek érdekében és elosztani igyekeztek azon szemmel látható bizalmatlanságot, melylyel IX. Pius „a kétszínű praelatus“ iránt eleintén viseltetett.

És a hiszékeny és jószívű IX. Pius annál hamarabb belelépett a kivetett törbe, a menyinyiben Antonelli minden alkalmat fölhasznált, hogy az új pápa iránti alázatos hódolatát s készségét tüntetőleg kimutassa. És Pius még is kénytelen volt a már-már kegyébe jutott főkincstárnokot föllidozni azon „fájdalom, jogos méltatlankodás“-nak, mely 1847-ben Rómának és az egyházi államoknak minden rétegében — még a bibornokokat sem véve ki — mindegyre élesebben nyilatkozott Antonelli önző önkényeskedése ellen, melylyel ez minden kérdésnél mindig inkább saját, mint az állam érdekére volt tekintettel, s sonninoi atyafainak mindig tekintélyes osztalékot juttatni törekedett. Azonban, a pénzügyi tárca helyett IX. Pius a bibornoki kalappal kárpótolá.

Rómában és a Vaticanban kétféle praelatusok vannak és pedig hosszabb galléru (prelati di mantellone) és rövidebb galléru (prelati di manteletta) praelatusok. A manteletta ezen felül tisztább viola és selyemmel gazdagabban diszitett s a magasabb rang jelvényeül szolgál. A di manteletta praelatusok között van továbbá még egy különös species: a prelati di fiochetto, s ilyen mindössze négy van: az auditor, vagyis az apostoli kamara jogásza, a római kormányzó (most szolgálaton kívül), a pápai főudvarmester és a főkincstárnok, a mi Antonelli volt.

A mint a pápa valamelyik praelatusát ily méltóságra emeli, különös kitüntetésül a csaknem bibor-vörös makkal (fiochetto) ajándékozza meg, melylyel aztán az illetők nem késnek földiszíteni cimerüket, ráillesztetik fogataikra, lőszerszámaikra, stb. sőt a kalapzsínór végeken is ott fityeg a makkalaku diszítés. Ezért hívják prelati di fiochetto-nak őket.

Míg a pápai kegyvesztés esetében a többi prelatu-sokat ő szentsége egyszerű parancscsal is megfoszthatja hivataluktól, a prelati di fiochetto-k csak oly föltűnő formaszerepekkel járó pör folytán mozdíthatók el állásuktól, hogy ily pör még egyetlen egyszer sem került szőnygre, habár az idők folyamában igen sokan voltak olyanok, kik inkább gályarabságot érdemeltek, mint bibornoki kalapot. A

botrány, mely ily pörből óriási mérvet öltve, napfényre kerülne, a rágalmazni szerető tömeg szemében igen lealáznák a római kuriát. Ezért a prelati di fochettek, a helyett hogy pör akasztatnék nyakukba, (még ha aljas bünt kivettek is el, és hivatalos állásukban többé meg nem tűrhetők) — egyszerűen bibornokká léptettetnek elő, miáltal előbbi praelatusi hivataluktól minden nagyobb föltűnés nélkül fölmenthetők. Mert egy bibornok sem tart meg oly tisztséget, melyet mint praelatus viselt, kivéve ha a praelatusok között az illető hivatalra képesített egyéniség hiányoznék; de a bibornok ilyenkor is oda szokta bidgyeszteni címébe a „pro“ szót (pro-tresorier, pro-majordome) annak jeléül, hogy ő e tisztelet csak ideiglenesen helyettesíti.

A mondottak után senkit sem lephet meg, ha azt mondjuk, hogy találkoztak prelati di fochettek, kik gyakran ravasz számításból azon voltak, hogy a pápa kegyét elveszítsék. „A praelatus bibornok akar lenni!“ gunyolódik a római nép, ha az a pápa ellenére cselekszik. A praelatus pedig titkon markába nevet, és így szól: „Ha a kuria, a pápa nincsenek megelégedve velom, tegyenek bibornokká és engedelmes szolgáljuk leszek.“

Antonelli is valószínűleg így okoskodott, s mint pénzügyminiszter rettenetesen gazdálkodott.

A pápai szék minden főméltósága között legkeresettebb az államtitkárság, vagy más néven miniszterelnökség. A pénzügyi előnyök és politikai egyházi hatalom, melylyel a pápai miniszterelnök rendelkezik, fölrnek azon kinzó valószínűtlenséggel: pápai utód lehetni. Ép ezért a bibornokok nagyrészt többre becsülik a jelen biztos előnyeiket a jövő bizonytalan reményeinél, s minden követ megmozgatnak, hogy fölvehessék magukat a miniszterelnöki székre.

Azonban, térjünk vissza Antonellihez. Az a tény, hogy a nép elégedetlensége szegte pénzügyminiszterkedésének nyakát, igen jó lecke volt neki, s ennek folytán még ugyanazon évben felölté a szabadelvűség és hazafiság álarcát, és a népet, a diplomáciát és kollegáit elámitandó, akkor se tette le azt, midőn 1848. februárban az új államalaptörvények kidolgozására megválasztott bizottság tagjává és 1848. márciusban az új világi és egyházi tagokból összeállított miniszterium elnökévé lett. A hiszékeny pápát azonban, ismervén annak politikai engedékenységét, biztosította, hogy „fájdalom mindennek meg kell történni, de csak ideiglenesen, hogy elháríttassanak a veszélyek, melyekkel a kor gonoszságai Krisztus egyházát és Péter birodalmát fenyegetik. Antonelli már akkor ravaszul hálójába keríté Piust, és végre a Gaetába való menekülésre is rábirta.“

Gaetaban IX. Piust keserű megpróbáltatások érték. Az odajött bibornokok megfélekedtek a pápának tartozó tiszteletéről, sőt magaviselete miatt szemrehányásokkal illeték. Még a nápolyi király is megfélekedezett a vendégszeretet parancsolta udvariasságról és a pápát szomorú multjára történő gyakori célzásokkal keseríté. A diplomacia is, mely ott környezé, megértetni igyekezett vele, hogy soha se jött

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

volna enynyire, ha reá hallgat. A vádak, szemrehányások egymást érték, de jó tanácsosul egy sem állott elő. Pius nem tudta, mi tévő legyen, s azt hitte, hogy szent Péter birodalma elveszett. Antonelli e pillanatot leste ki arra, hogy a pápát teljesen hatalmába kerítse. Ő nem illeté szemrehányással, hanem vigasztalta, biztatta, hogy nincs még minden elveszve és szebb napokra fog virradni nem soká.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Megtartatott tehát a kegyelet ünnepe,** le van fizetve a hála adója, fölelevenítettük szívünkben utolsó nagy halottunknak emlékezetét, a gr. Mikó Imre sirjára is rá-tette az erdélyi egyházkerület koszoruját; még a Rikán belőli traktusok és a s.-sz.-gyögyi főtanoda van hátra, melyek legnagyobb jóttevőjüktől méltó fénynyel közelebb fogják megtartani ünnepélyüket: s bezárhatjuk egyház-férfiaink pantheonát. — A közelebbi egy pár év súlyos veszteségeket jelez a jobbak sorában; s ha lehet vigasztalásnak helye, az csupán a gondviselésbe vetett hit lehet, mely nehéz megpróbáltatásaink közepette is velünk marad s biztat a reménynyel, hogy a jók helyébe jókat fog adni a soha meg nem álló idők rendén. Vajha, e hit és remény tanítana is, hogy csekély erőnkkel bár, de lépnénk azok nyomába, kik példa-adásuk által is halhatatlanok s ez által örökítenők meg emléküket magunk és a jövő nemzedékek szívében. Kiket elveszítettünk, azoknak nyugodalma legyen csendes; hatásuk áldott mindörökké!

— **Emlékünnepély** A helybeli ev. ref. főtanoda, az egyházkerületi m. igazgató-tanács kegyeletos intézkedése következtében: egyházkerületi volt-főgondnok: hidvégi Gróf Mikó Imre fölött az emlék-ünnepélyt folyó évi november 18-ikán, d. 10¹/₂ órakor, a tanoda nagy termében fogja megtartani, — mely gyász-ünnepélyre a részvevő t. közönség a tanodai előljáróság nevében tisztelettel meghivatik. — Kolozsvárt, 1876. nov. 15. Jancsó Lajos, igazg. tanár.

— **Antonelli bibornok halálát** jelenti egy római távirat. Antonellivel egy jelentékeny történelmi alak tűnik le az élet szinpadáról. Ő három évtizedig vezeté a vatikán politikáját. Antonelli Giacomo 1806. ápril 2-kán született Sonnino-ban. Atyja földhöz ragadt szegény ember volt, ki napszámmal kereste kenyerét. Antonelli 13 éves korában jött Rómába, a papnöveldébe lépett, s csakhamar úgy feltűnt, hogy VII. Gergely pápa őt prelátussá és a legf. büntető tszék tagjává nevezte ki. Azóta gyorsan emelkedett. A mi magánéletét illeti, a „szép sima képtü“ fiatal főpapról számos történetkét jegyzett fel a krónika. Nagyobb szabásu politikai pályáját 1841-ben kezdé, midőn belügyi titkár lett Rómában, négy évvel később pedig a néhai egyházi államok kincstárnoka, vagy is pénzügyminisztere. Európára kiható működését mint min.elnök fejtette ki, s a reakció szolgálataiba állva, vészes nyomokkal jelölte meg munkálkodását. A vatikán újabban követett összses politikájában, az új dogmák megalkotásában stb. övé volt az oroszán rész s a sima, diplomatiái külső erős lelket és nagy szénvedélyeket takart.

— **Legközelebbi számunk első cikke** alól kimaradt az „egy marosi ref. pap.“ aláírás. —

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 23. 1876.

308—47. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztőségi** iroda — nová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Iskola-ügyünk.

(Befejező közlemény.)

Az ideai egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 86. vsz. g) pontja alatt ezeket olvassuk:

„A tanári értekezlet tapasztalván annak szükségét, hogy a központon, az állandó igazgató-tanács kebelében, az iskolai ügyek vezetése külön egyénre, vagy szakbizottságra bizzassék: felhívja közgyűlésünk figyelmét egy ilyen hatóság szervezésére.

„Közgyűlésünk a tanári értekezletnek ezen felhívását teljesen indokoltnak tartván, megbizsa az állandó igazgató-tanácsot öszszes tanügyünk központi vezetése érdekében tervet készíteni és közgyűlésünk elé terjeszteni s addig is, míg ez megtörténhetnék, intézkedjék kebelében egy tanügyi előadó ideiglenes alkalmazásáról.“

E szerint „öszszes tanügyünk központi vezetése“ vonandó rendezés alá, azaz, a felsőbb oktatásnak egyházkerületünk kebelében is művelt ága: a nagyenyedi theologikum seminarium; középtanodáink s a népnevelés két intézménye: a nagyenyedi tanító-képezde és az öszszes népiskolák (ideértve a tanodák kebelében fennálló elemi osztályokat is.)

Ez ágazatok közül eddig az igazgató-tanács hatás-körén majdnem egészen kívül állott a theologikum seminarium és a tanító-képezde, melyek közvetlen felügyeletét szokásszerűen a főt. püspök ur vezette s az igazgató-tanács a hagyományos szokás tradícióit nem is szakította meg bebeszolásával. Ugyancsak minél kevesebb szó volt ezidáig az igazgató-tanácsban a népiskolák oktatás-ügyeiről s e kérdés inkább csak arról a, mondhatjuk, külső oldalról került elintézés alá, ha ez, vagy amaz iskola községivé alakítandó-e, vagy sem? Ellenben, folytonos ellenőrzés alatt állottak középtanodáink, elemi osztályaikkal egyetemben, az évi zár-tudósítások beküldése útján.

A mi a felsőbb oktatás kultivált ágát, a theol. seminariumot illeti, részünkről az ideiglenes tanügyi

előadó működési ideje alatt (az előadónak mind tanulmányi természeténél, mind odiosus egyéniségénél fogva) ez ügy folyását régi medrében hagynók, s az intézetet egyszerűen arra köteleznók, hogy évi zár-tudósítását, a főt. püspök ur útján, az igazgató-tanács elé terjeszsze. Jövöre azonban, a központi közeg állandó szervezése után, a közgyűlés idevonatkozó határozatainak alapján és határain belül, a rendszeres felügyeletet és intézési jogot egészen az igazgató-tanácsra bizzám, mely, a főt. püspök és a központi közeg meghallgatásával, rendelkeznek.

Nem így a tanító-képezdével, mely mind a dolog természeténél fogva, mind az állami törvények értelmében, a népoktatás és nevelés egyik kiegészítő és lényeges ágát teszi. Mert, ha a népnevelés ügye a központi ellátás körébe vonandó, mint azt az 1868. XXXVIII. és 1876. XXVIII. tveikkek végrehajtására vonatkozó s legutóbb szétküldött „Utasítás“ is kimondja; ha jövöre az egész egyházkerület népis-koláinak egységes tantervét s a használandó tankönyvek jegyzékét, a már megtett eldöntések érvényesülése nyomán, az áll. ig. tanács állapítja meg s ha egyáltalán végre akarjuk a népnevelésre vonatkozó állami törvényeket hajtani (a mint hogy máskint nem is tehetünk) akkor nyilvánvaló, hogy rendszeres és öszszhangzatos munkát csak úgy végezhetünk, ha a népnevelési ügyek ellátása, intézése és ellenőrzése körébe a népnevelésnek minden ágát és így a tanító-képezdét is bevonjuk.

Ez intézet, valljuk meg az igazat, amugy is meglehetősen mostoha elbánásban részesült az utóbbi években. Történt is fölszólalás a közgyűlésen ez értelemben, de minden nevezetesebb gyakorlati eredmény nélkül. Az enyedi főiskolai tanár urak vállalkoztak, hogy a képezdei tanításban nagyobb buzgósággal vesznek részt; a közgyűlés elrendelte, hogy a tanító-képezdének saját igazgató-tanára megválasztása iránt tegye meg a nagy-enyedi főtanoda a kellő lépéseket is, hogy a képezde növendékei a bölcsészeti

osztályok hallgatóitól elkülönítve taníttassanak; de a menyinyiben ezek iránt az idej egyh.-kerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 1-ső mellékletéből meggyőződhetünk, az 1874/5-diki tanévben, melyről ez adatok szólnak, még sem a képezdének saját igazgatója nem volt, sem a növendékek külön oktatást (legalább a tantárgyak nagyobb részében) nem nyertek, sőt az igazgató által a közgyűlés elé terjesztett kimutatás szerint, a képezde III. osztálya akkor nem is existált, s az összes létszám (0+2+10=) 12 volt ama tanév végén.

De ennyi tudomást is csak épen ez egy évről meríthetünk az eddigi 5 egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyveiből s maga az igazgató-tanács is csak épen annyit, mennyit a jegyzőkönyvek bármely olvasója. Már pedig, ha a közgyűlésnek idej s az összes tanügy központi vezetésére vonatkozó határozatát érvényesíteni akarjuk, elengedhetetlen, hogy az igazgató-tanács ne csak ily utólagos és a külső adatokra vonatkozó tudomást nyerjen az intézetről, hanem mulhatatlan, hogy szervező, intéző és állandólag ellenőrző hatáskört gyakoroljon a népnevelés ez oly nevezetes tényezője fölött is.

Ugyanily változásnak kell a népiskolai oktatást illetőleg is bekövetkeznie. A népiskolákról (a főtanodai elemi osztályok kivételével) igazgató-tanácsunknak a jelenlegi ügy-folyamok szerint, semmi tudomása nincs s épen csak legújabbban (az idej novem. 5-dikén s 1089. sz. a. kelt köriratokkal és „Utastítással“) vette ez ügyet kezébe. Ezeknek nyomán már remélhető, hogy az egyenesen megállapítandó tanterv és tankönyv-jegyzék érvényesültével, valamint az iskola-székek rendszeres működésének életbeléptével e téren is új és sikeres mozgalom induland meg; de egy lépéssel még az érintett „Utastítás“-nál is tovább kell az igazgató-tanácsnak mennie s gondoskodnia arról, hogy az egyházmegyék és püspöki vizsgálat alatt álló egyházak az iskola-székek évi jelentései alapján — az egyház-látogatások ellenőrző szemléjének befejeztével — összegező kimutatásokat terjeszsenek a népiskolai állapotok felől elébe, hogy így az ellenőrzés folytonos és gyümölcsöző lehessen.

Az „Utastítás“ az egyházközségi népiskolák és a tanodai elemi osztályok között némi különbséget tesz, a menyinyiben amazoknál csak a „lehetőségig és fokozatosan“ rendeli az állami törvények érvényesítését, míg emezeknek „mulhatatlanul kell birniok mindazon kellékekkel, melyeket a népoktatásról szóló ha-

zai törvények kiszabuak.“ Az igazgató-tanácsnak tehát, tanügyi előadója útján, folytonosan evidenciában kell tartania, hogy e rendelete hol és menyinyiben valósított s így az évi zártudósításoknak, e tekintetben, némi átalakuláson kell keresztülmenniök.

A mi, végül, tanügyünk központi vezetésének a középtanodákra vonatkozó feladatát illeti: nézetünk szerint, ma sem volna észszerű, ha e tekintetben idő előtt, bármj újítás indíthatnék meg s ez által alkalom nyíthatnék arra, hogy vagy ellentétbe jussunk a remélhetőleg elvégre csak megalkotandó ide vonatkozó állami törvényvel, vagy pedig arra, hogy az alig meghozott egyházhatósági határozat rövid időn megváltoztatás alá kerüljen.

Az idej egyházkerületi közgyűlés amugy is megtette a maga reflexióit a miniszter középtanodai törvényjavaslatára s e tekintetben nyugodtak lehetünk arra nézve, hogy az egyházkerületet — az adott körülményekhez képest — mulasztás vádja nem érheti. Ha pedig az állami törvény, majdan, véglegesen meg lesz alkotva, akkor is első sorban a tanári értekezlet lesz hivatva, hogy a tantervre és kijelölendő tankönyvekre nézve tervszerű javaslatot készítse (akár ama rendkívülieg összehívandó gyűlésben is), mely aztán a központi közeg, illetőleg, igazgató-tanács forumán áthaladva, végeldöntésre a közgyűlés elé kerül. Ez idő szerint tehát csak épen arra kellene, a középtanodákat illetőleg, szoritkozni, hogy a várt tudósítások minél terjedelmesebben és pontosabban terjesztessenek a központi hatóság elé s egyes tanodák késedelmeskedése okán ne fordulhassanak oly mulasztások elő, minő a legutóbbi időben is történt egy pár.

Ime, néhány odavetett vonásban a legközvetlenebb teendők vázlata s ha mindez megtörténik, azt hisszük, a központi közeg nem épen fölösleges és nem hiában való munkát végezett.

Lehet, hogy még fontos momentumok is elkerülték figyelmemet; lehet, hogy egyik, vagy másik pontra nézve felfogásom nem helyes. De épen azért voltam bátor, ez áttekintő munka-tervet közreadni, hogy az illetők szintén kifejtsék a tárgyban lehető nézeteiket s így alkalom nyilván a gyümölcsöző eszmecserére, maga az ügy, (mely talán még sem párt-kérdés), iskola-ügyünk lássa belőle a hasznot.

Lám, a magyar r. kath. püspöki kar ismételt tanácskozásokat folytatott Budapesten az 1876. XXVIII tvcikk életbeléptetéséből származó teendők tárgyában. Lám, Fogarasi Mihály, ugyanez alkalommal, külön

iskola-tanácsosi állomást rendszeresít egyházmegyéjében s csak mi, a kiválólag „tanító“ felekezet, maradjunk-e hátra?

Nem hinném, hogy ezt közülünk valaki akarja.

Szász Béla.

Az egyházmegyéek kikerekítése.

Minden időszak önmaga sürgeti a munkát; ő maga ébreszti föl az alvó eszmék közül most a kisebbet, majd a nagyobbat a szerint, a mint az ő irányának megfelelő előbbremenés kívánja. Ezért van, hogy némely kérdések iránt, akarva nem akarva, figyelmesek leszünk; sőt néha egész viaskodás fejlik ki körülöttük, mig nem kézbe kapott labdakint oly magasra vetődnek, miszerint aggódva kell néznünk, hogy aláesésükben vajjon önmagukat törik-e szét, vagy másokra sujtanak nagyot? Ily magasra vetett kérdés volt, többek között, a vármegyék kikerekítése, mely aláesésében néhány főispánra ütött nagyot, darabokra törvén nemcsak székeiket, hanem székhelyeiket is, a menyinyiben megyéiket, avult ruhakint, emide meg amoda, foltnak metélte fel.

Ezen áramlat mintegy önmagával hozta az egyházmegyék kikerekítésének kérdését is, mert az eszme már föl levén ébresztve, nem alszik addig többé, mig az egyházmegyébe is bele nem harapdál. Nem üstökénél fogva hurcoltatott tehát e kérdés az egyházkerületi közgyűlés asztalára, hanem a vármegyerendezés természetes következménye gyanánt vettetett fel ott, melynek mikénti keresztül vihetése iránt egy javaslat-készítő bizottság is lett kinevezve. E kérdés meg is érdemli azt a tekintélyes bizottságot; mert sokkal nehezebben megoldható ügy, hogy mindenkit egyiránt kielégítsen és mégis lendíteni tudjon, sem mint első tekintetre látszik. És pedig azért nehéz, mert rontva kell építenie és építve rontania. A rontás támadás nélkül nem lehet, a támadóknak pedig mindig védőkkel kell megküzdeniök. S ha a vármegyék kikerekítésénél volt „pro domo“ beszélés, bizonyára itt sem fog hiányzani az. Az elválás, azon hitközségeket, melyeket a dislokáció más felé szakaszt azon testülettől, melyhez századok kötötték, kellemetlenül fogja érinteni. Pedig som egy templomot, sem egy parokhiát, vagy papot ki nem mozdit helyéből, csak, talán a nevezet és az emberek lesznek ujak; a hivatalos személyzet arca is más lesz ugyan az elszakadókra nézve, de hát ha az a „más“ nem is lesz, hogy miért fájjon, mert tud éber és humánus lenni az is. És így nem is volna miért oly nagygyá fűjni fel e kérdést, mert a szükségtelen erőlködés mindig meg szokta hozzulni magát; de ezt nem erőltetéssel kell fontossá tenni.

De hát, elodázhatlanul szükséges-e most az egyházmegyék egészen új kikerekítése, vagy még maradhat a régi? Ha az utóbbi mellett szólnánk, azt nem tudnók kellően indokolni; s ha az előbbit pártfogoljuk, akkor ennek mikintjéhez találjuk meg nohezen az utat, mely az életre vezet.

A kikerekítésnél a lélekszám, egy magában, nem vehető biztos alapnak, minthogy ennek sok helyütt geographiai okok mondanak ellene. Az egyházak száma viszont nem lehet igazságos mérvadó, mert a marosi, vagy szilágy-szólnoki egyházmegyében jóval kevesebb egyház kiütné a megállított maximumot, mint a déezsiben, vagy hunyad-zarándiban, vagy akár a fehérvárban a menyinyi kiadná csak a minimumot is. A marosi egyházmegye, jól lehet négyszerte népesebb a déezsinél, de mégis kisebb területen fekszik és így adminisztrálása inkább kényelmesebb van. Mert fölteszem, ha egy időben indul körutra a déezsi és marosi esperes, mire az előbbi elvégzi 28 egyháza látogatását, addig az utóbbi már ki is pihenbette magát a kétanyninál is több — 64 — egyház bejárása után. Ime, a geographiai ok, a miért az alapul-vevésnél a lélekszám és egyházak száma egymásnak ellentmond.

De hát, mi lehet célja a kikerekítésnek? A terhek egyenlő megosztása? Az egyházmegyék egyformásítása? Vagy plane, az esperesi jövedelmeknek egyenlőképen való kimérhetése? Ez utóbbira nézve azt mondjuk, hogy a hol a jövedelem több, ott a fáradság is több, és megfordítva, a ki többet fárad, több jutalmat kap; s a ki jutalomért fárad, az panasz nélkül fáradhat. Egyébiránt, az az esperesi jutalom aligha oly nagyon tárca-duzzasztó még a nagyobb egyházmegyékben is, hogy azt okvetlenül megosztani kellene. Ugy véljük, hogy a jus dispensandi sokkal szűkebb csatorna, semhogy kincsözönt tudna árasztani az esperesi fiókba. Ebből ugyan nem nagy osztalék jutna egynek is.

Vagy ha a terhek egyenlő megosztása a cél és ez a terület szerinti egyformásítás által lenne eszközölhető: azon esetben, a lélekszám szolgál akadályul; mert fölteszem, az orbai egyházmegye 11 egyházában csaknem háromszorta nagyobb a népesség, mint a hunyad-zarándi egyházmegye 25 egyházában. A kolozsvári egyházmegye, nóha a legesekélyebb területet foglalja el, állván csak 1 anya-, és 1 leány-egyházból, de azért népessége a huszszor, harmincszor nagyobb területüekét is fölülmulja. Így p. o. a déezsi, hunyad-zarándi, gyulafehérvári, nagy-sajói, n.-szebani egyházmegyék sokszorta nagyobb területen fekszenek, de a népesség bennök kevesebb. Tenát az egyházmegyéknek terület szerinti való egyformaságra nyirbálása is akadályokba ütközik.

Ha pedig a vármegyék mintájára lesznek kikerekítve az egyházmegyék, akkor igen nagy terjedelemre nőnek, melynek hátránya, administratív oldalról tekintve, sokkal szombetölőbb, semhogy utángondolást ne érdemelne. Ekkor ugyan is, néhány aktívus erőtt kellene elveszítetni, mert többen osztoznának a görgényi egyházmegye jó hírben álló esperesével egy sorsban, kinek egyházait csaknem teljes számban elsodorná az új megyerendezés árja. És azt se feledjük, hogy az egyházmegyéket nem a takarékosság hajtja a kikerekítés terére; mert azzal, ha két, három esperes traktus nélkül maradna, parányival sem maradna több pénz az egyházkerület kasszájában, mivel az espere-

seknek nem igen van más fizetésük, mint azon jövedelem, mit legáltalában munkabérnek lehet nevezni s ez is nem a közkaszszából, hanem a házasság és váló-felek zsebeiből kerül ki. Itt tehát döntő szempontul a jó adminisztráció tekinthető leginkább. Ez pedig úgy lehető, ha az egyes egyházak, a különböző központok körül, arányosan lesznek csoportosítva úgy, hogy a központ igazán központ, ne pedig szélsőpont legyen. Nagy hátrány az, ha valaki a központtól, hol az egyházmegyei hatóság székelni szokott, hogy az ezzel való levélváltás, vagy személyes találkozás annyira időt vesz igénybe, hogy e miatt káros késedelem hátráltatja a jó ügyet. Ezt nem azért mondom, mintha az esperessel, vagy valamelyik officialistával való közelségnek valami bűverőt tulajdonítanék, mert a kötelesség-teljesítésnek rugója egészen egyébben keresendő; de elvitázhatlan előnyei vannak a közelségnek az egyes egyházakra ép úgy, mint az illető hatóságokra nézve. A vármegyék kikerekítése minden esetre szem előtt tartandó már csak azért is, mert a külhatóságoknak szükség esetén való megtalálása sokkal inkább kézügyben lehet akkor, ha az esperesnek nem kell egyik egyházért egyik, másik egyházért másik vármegyébe futkorászni, hanem egy megyei hatóság alatt találja valamenynyi egyházát. Aztán meg a mellett, hogy elszórtaságra mutat, más tekintetben is hátrányos, hogy egy kis egyházmegye két, három vármegyébe is bele cikornyáljon. Bármily nagy sereg is elszórtaságban nehezen tud összemunkálni, míg ellenben a kis tömeg, ha számításal van összehívva, nagy erőt tud kifejteni.

Mindezek után, ha jól utána gondolunk, leginkább keresztül vihető a kikerekítés a vármegyék mintája szerint, mert ennek főnnebb említett akadályát könnyen elenyész-tethetni az által, ha az így csaknem kétakkorára növő egyházmegyét, fölteszem, két esperességre osztják. Csekélynek látszó, de mégis sok tekintetben lényeges, hogy a kikerekítendő új egyházmegyék elnevezése a vármegyék elnevezésével azonos legyen.

A kikerekítés cirkalma a mint a központok körül megfordul, ha bele vág is valamely szomszédos egyházmegye területébe, ez nem lesz hát miért heves védekezést idézzen fel; mert a jó adminisztráció megkívánja, hogy szükség szerint a kisebb nagyobbodjék, a nagyobb kisebbbedjék. A sz.-szólnoki egyházmegyének saját kebelében támadt fel a két esperességre szakadás eszméje a könnyebb adminisztrációért az ismeretes adó-vita alkalmával.

Vége, hogy e cikkecske intenciója annál világosabb legyen, elágazó szerény nézetünket abban öszpontosítjuk, hogy az egyházmegyék kikerekítésénél sem a lélekszám, sem az egyházak száma, sem az esperesi jövedelmek egyenlő megosztása, sem a terület szerinti egyformásítás, egy magában nem lehet döntő szempont, hanem első sorban a jó adminisztráció. Bármely testület életében legtöbb jónak ez a kuforrása, ez idézi elő azon kedves életmozzanatot, mit úgy szoktunk kifejezni, hogy: virágzás. Ez pedig ékesség a meszszelátszó Sionon is!

Gönci János.

TÁRCA.

Gróf Mikó Imre emlékezete.

(Irtta és elmondta nov. 12. 1876. a belfarkasutcai templomban
Szász Gerő.)
(Folytatás.)

* * *

Vagy, azt kérditek tán: hogyan, mikor mutatta meg gr. Mikó Imre hazaszeretetét?

Oh, nem a boldogság és jóllét napjaiban, nem az arany-remények korában; nem amaz időkben, midőn — mint az izzó vasdarab a szikrát — Magyarország ontotta a hivatott és nem hivatott talentumokat; nem a sérelmi országgyűléseken, melyeknek egy mindig munkás tagja volt ugyan, de a szonoklat virágait másoknak hagyta; nem a dicsőség mezején, midőn az ifjú Magyarország, mint megsértett, de diadalmas oroszlány csattogtatta fegyverét; ő akkor egy Teleki József, id. Bethlen János, Teleki Domokos, Weér Farkas s más nagy hazafiak kérésére és megbízása folytán, a haza határain kívül, az ellenséges kormánytól tárdozott a haza nehéz bajainak orvoslása és ezzel kapcsolatos fontos kérdések elintézése ügyében.

Oh, végzetes út; sikertelen fáradozás; gyümölcstelen áldozata a hazaszeretnek!

S midőn tiz hónapi akaratlan távulléte előtt ismét

megnyilt az út: hazájában többé nem találta meg honát. Vért nyilott a virág, jajt énekelt a madár s imádság helyett átok huzodott végig a haza völgyein. A ketté tört kardnak fénye hulló könyeken ragyogott; a hősök láncok közt, vagy koldus-ruhába öltözve, várták holnapra a ma elkerült bitóhalált s mindenütt gyász, könnyhullatás, pusztulás és az enyészetnek romjai. De hadd, beszéljen ő maga: „A tilla birodalmának romlása; Csák Máté nagy elvharca, a sajói, várnai, mohácsi vért napok, a Zápolya alatti elválás, Bástya és Mihály vajda uralma, az 1603-iki barcasági sorsteljes csata, II. Rákoci György boldogtalan küzdelmei, II. József lángeszű tervezései, mind nagy történet-pontok e haza, s nemzetünk életében: annál mégis, mely keltét 1848 kezdetén veszi, kisebbek.“ Ő is mint vesztés állott e pusztulás közepette; nem csak hazája volt porba tiporva, nem csak anyagi javai, nagy vagyona elkobozva: ki szívének, lelkének volt élete, gyermekeinek édes anyja, hitestársa, a minden érényekben gazdag nő, megtört e nehéz kereszt alatt, s a visszatért édes atya, az önfeláldozó férj, a lángoló hazafi nevének sirján omlott össze s áztatta azt könyjeinek tengerével. Pátlyolt e képre!

— De lát, el kell pusztulni e hazának; meg van-e írva a sors könyvében, hogy Assiria és Aethiopia népei kiirtják a földnek szinéről? És a romok közül megzendült a seraphim-angyalok nyelvén: kit küldjek el, és kicsoda mégyen el nekünk? És az a férfiú, ki szívében érezte Jób patriarkhának minden csapását, elnyomta ajkain Jeremiás keserveit: magára vette az árvák nyögését, az özvegyek fátyolát, a bujdosó menekültnek gondját, a vérbe tometett hazának minden kinját s mint Ezsaiás kiáltott fel: „imhol vagyok én, küldj el engemet!” S az éhezőknek volt kenyere, a szomjuzónak itala, a meztelennnek ruhája, a bujdosónak szállást adó fedele s hazánknak van — eddig soha nem remélt — élete. Ezt tette gr. Mikó Imre, csupán azért, mert hazáját szerette.

* * *

Minő ember-feletti, óriási, titánokat megillető munka! Mort, aty. megfelelő erővel a rendelkezésre álló eszközökkel nagyot felmutatni: bár tiszteletre méltó, de nem képezheti a megdöbbenő csodálatnak tárgyát. De embernek lenni, gyöngének, töredékenynek; érezni a szivben a fájdalomnak törét; látni szemei előtt a pusztulásnak romjait; könyező szemekkel járni a hulló könyeknek tengerében; s mégis egy világot állítani elő a romokból, életet a halálból; ez a gr. Mikó Imre hazaszeretete, ez az ő munkálkodásának eléggé soha meg nem hálálható eredménye. Hányan vannak a népek milliói között, kik sokkal kisebbeket mernek s nyomukat eltakarja a minden napi élet, mintha soha nem léteztek volna. Olyanok ezek, mint a folyó, melynek folyása elenyészik a lápok iszapjában; mint az utazó, ki irány nélkül bolyong keletről nyugatra, nyugatról délre s meg vissza, de a célt soha el nem éri, meg sem közelíti.

Gr. Mikó Imrét hazaszeretete megoltalmazta e vészes körforgástól. Jól tudta ő azt, hogy a ki valahová el akar érni, eltéveszteni nem szabad az irányt; az élet megtanította őtet ama bölcsességre, hogy a cser megtörik, de meg nem hajlik, mint a nád s annak koronája az eget éri, míg ez a pocsolyában vész el; tudta ő azt, hogy az a tehetsége lelkünknek, melyet a karat-erőnek nevezünk, csak abban az esetben az, ha vésszel, viharral dacol s feltartóztatás nélkül halad ama csapáson, mely a cél felé viszen.

Igen, aty. a cél, ez az, mely jellemzi a férfit; ez az, mely szárnyat ad a léleknek; a nemes cél után való küzdelem s annak betöltése, ez adja meg a diadalmat. És gr. Mikó Imrének célja volt és célját elérte, siker koronázta.

Mi volt célja? Hadd beszéljen ő maga: „*a nemzeti öntudat, önbecsérzet, és munkássági ösztön ébrentartása, erősítése és kifejtése által, a nemzet önéletében való hitének és reményének megszilárdítására a kétségen kívül, bekövetkezendő jobb jövőnek türelemmel s férfiasan bevárására hatni.*“ Másutt így szól: „*azon nyolc millió magyar, mely magyar földet szánt, magyarul beszél és imádkozik, magyarul neveli gyermekét . . . meg az a 300—400 író, kik nemzetök szeretetétől indítatva, többnyire szűkös . . . sokszor félreértés, ritkán elismerés, nem egyszer üldözés*

és megvettetés között is édes-anyjai nyelvük s a hazai szellemi tudományosság terjesztésén dolgoznak: ezek, ezek lesznek a magyar nemzet jövődjének megalapítói.“ E gondolatot még határozottabban fejezi ki egy helyütt, ezt mondván: „*az összes magyar nemzetnek, kiváltképpen két osztályát mondom a haza elismerésére méltónak: egyiket, a mely földét, a masikat, mely irodalmát mivelé.*“

Meg vagyok győződve, hogy ez idézetekből még a leg-együgyűbb előtt is nyilvánvaló a cél, melyet felállított és feltartóztatás nélkül követett. Akkor, midőn a nemzet az absolutizmus vas karjai között vergődött; midőn sebeiből még hullott a vér; midőn három embernek nem volt szabad együtt megállni, hogy együtt sirjanak, vagy kétségbeesve mosolyogjanak; akkor, midőn ugar verte fel a termékeny ország határait, mert a munkás kéz vagy halott volt, vagy vonakodott fölemelni az ásót; akkor, midőn a közigazgatás és igazság-szolgáltatás csarnokaiban idegen nyelven szolgáltattak nekik tetsző igazságot a jussát keresőknek; akkor, midőn hontalanok voltunk hazánkban: gr. Mikó Imre fel-emelte szavát: imhol vagyok, uram, küldj el engemet! s kimondotta a hitéből vett magasztos célt: a magyar nemzetnek nem szabad elveszni; Magyarországnak élni kell, két föltétel alatt.

E két föltételt így fejezte ki igen fenségesen: „*a föld, melyet valamely nép lakik a — test, ennek lelke a nyelv, mely átzengi a határokat és fentartja a társadalom benső életét.*“ Más szavakkal: lehet a mienk a föld, de ha nyelvünket elvesztettük, nem vagyunk többé nemzet; s viszont, ha csak nyelvünket őrizzük meg valahogyan, de földünket elpazarolva, koldusok leszünk, Magyarország nem egyéb, mint geographiai fogalom. Az anyagi jóllét előmozdítja a szellemi előhaladást, s a lelki mivelődés, a szellemi előhaladás maga után vonja az okszerű gazdálkodást, az ipart, a kereskedelmet, szóval: az anyagi jóllétet. E kettő oly szerves összefüggésben áll egymással, hogy elválasztásuk egyiknek, vagy másiknak halálát jelentené; egymás mellett kell haladniok; egyiket sem szabad feláldozni, egyiket sem szabad alárendelni; hanem, kit-kit a hová a gondviselés rendelt: teljesítnie kell kötelességét, mint a végzetnek, ha élni akarunk. Ez volt a cél, melyet gr. Mikó Imre felállított, ez volt a fundamentom, a szegelethő, melyen felépülendő volt az ország.

* * *

Ám, harcot kezdeni, könnyű, de megnyerni a csaták babérját; célt kitűzni, mindenki tud, de elérni azt: ez a feladat. S mi mindany nyian tudjuk ma már, hogy gr. Mikó Imre célját elérte: az ország anyagi gyarapodása óriási arányokban halad fejlődésének útján; nyelvünk, nemzetiségünk — legalább ez idők szerint — oly állapotban van, mint soha sem s biztat a remény, hogy rajta a pokolnak kapui diadalmat nem fognak venni. Azonban, úgy vélem, nem lesz érdektelen, visszatekinteni, hogy minő eszközökkel dolgozott gr. Mikó Imre s ebből magasztos jellemének egy pár vonása is előttünk fog állani.

Mindenek előtt, szükségesnek látom megjegyezni, hogy

gr. Mikó Imre nem volt a vihar-madár, mely szenvedélyesen csap le, s úgy szólván, kieroszakolja az erő diadalmát; nem állott ő a korlátot nem ismerő indulatok hatalma alatt. Jellemének alapját mindenek felett az érző szív mélysége, mondhatnám, a kedély alkotta. Nem hátrányára szolgál ez; ellenkezőleg, a világ-történet tanúsítása szerint, nagy ember e nélkül nem volt és nem lehet. A lángelme megteremtheti a célt, az ideált, de a mélyen érző szívnek kell azt átölelni egész szeretetével, hogy a valóságba menjen át. Innen a gr. Mikó sikerei s hogy minden kezdeményezésének megérhette eredményét. A lángelme nem egyszer rohamosságával pusztít, elidegeníti még azokat is, kikre szüksége van; a szív csak szeretet, kibékít, s egyesíti még a különvált érdekeket is a cél tekintetéből.

Gr. Mikó Imre jól tudta azt, hogy az új életnek megteremtése egy embernek műve nem lehet. Hogy itt százaknak és ezeknek ereje is kifárad és éppen ezért, legelső gondoljai közé tartozott, összeszedni az elszórt csontokat, megteremteni a szétzúllott társadalmat.

Vagy, azt kérditek tán: mi az a társadalom? Aty. isten sokfelé osztotta ki áldásait. Egyik örül, sir a másik; ez érez, ama gondolkodik, ez hideg, ama lángol; itt parancsolnak, amott engedelmeskednek; ez gyenge, amaz erős; de a legerősebb is; csak mint az erőtlen nád, mely széttörik. Ám, a gyöngye veszzőt eltöri egy gyermek, köss össze többet s hiában erőlködik a férfiú, hogy széttörhesse. Ime, a társadalom nem egyéb, mint a gyengék egyesülése egy közös cél érdekében. S mert ez egyesülés mindig egy érzelmet is feltételez, a társadalom a szerető szívek szövetezése, mely ad erőt a gyöngének, oltalmat az üldözöttnek, vigasztalást a szenvedőnek, kelt egymás iránt bizalmat, részvétet, kölcsönösséget; szóval: megnyitja a szívet s boldogságot teremt.

Hogy ezt megtehesse, nem volt előtte semmi csekély, vagy közönyös. Éppen oly készséggel rendezte színházunk ügyét, mint a gazdasági egyesületét; előtte éppen oly fontos volt egy hírlapnak megalapítása, mely helyi érdekeket képviseljen, mint a múzeum-egylet megteremtése, mely országos becsületünket kellett hogy megvédje; Kolozsvár városának képviselő gyűlésén épp oly szívesen vett részt, mint a mily önfeláldozással örködött erdélyi reformált egyházkerületünk dolgai felett. Menynyire szétágazó érdek, mily fontos ügyek! Menynyi ember! Menynyi szenvedély, menynyi vallásfelekezeti! Tudomány és művészet, gazdaság és ipar, költészet és mesterség. Tanár, pap, iparos, főrangú és polgár, szegény és gazdag; költő és tudós és mindezek közül sem az irigység, sem a rágalom, sem a boszu nem mondhatja el, hogy gr. Mikó Imrénél nemesebb szívű, fenköltebb szellemű, tisztább jellemű embert avagy csak képzelhetett volna is. Mert gr. Mikó Imre hazaszeretete egy volt a humanizmussal s mint szentkönyvünk felségesen mondja: nem szereti az istent az, ki felebarátját gyűlöli, úgy róla is elmondhatjuk: nem tudta volna úgy szeretni hazáját, hogy polgártársai közül avagy csak egyet megvessen. Az ő közelében magát mindenki otthon érezte; biztos lehetett arról, hogy bármilyen

kis érdeme is méltánylásra számíthat s ember-volta kérdésessé semmi esetre sem válik. Szíve ha tán érzett is néha keserűséget, de boszút, de megtorlást soha. Az ő szíve és háza a jóra és nemesre törekvő emberek menhelye volt, kik egyesültek egy magasztos munka végrehajtására, a magyar nyelv, a magyar-haza megmentésére.

Azt hiszitek, hogy könnyű volt a feladat? Kisértsétek csak meg, nem többet, tiz embert egy véleményre, egy akaratra bírni: s meglátjátok, minő munkát hajtott végre gr. Mikó Imre. Főlemelte az elbukottat, bátorította a csüggedőt, vigasztalta a szenvedőt, itt virágot hintett a sirra, amott lebeszélte a kétségbeesés szenvedélyét s mindenfelé hintette a hitnek és a reménynek magvait azon tudatban, hogy azok egy szép jövődő megtestesült valóságával fognak egykor visszatérni. S mindezek mellett, szép szavakkal fedezni mindent a minden szellő lebbenésre gyanakvó ellenséges kormány szeméi előtt: oly munka volt ez, mely csodálatunkat s mert végrehajtatott, egész hálánkat kelti föl gr. Mikó Imre szelleme iránt, mely megteremtette Kolozsvárt és az erdélyi részekben a magyar társadalmat, mely biztosítéka lett s az ma is egy szebb jövőnek. Ez volt az egyik.

(Vége következik.)

Antonelli bibornok.

(Folytatása és vége).

IX. Pius ismerte Antonelli jellemét, de zavarában kapva-kapott rajta, s politikai ügyességétől sokat várt. A bibornokok, kik Gaetában vele voltak, politikai tekintetben nem számítottak, azok pedig, kik számítottak volna, anynyira megsértették, hogy róluk tudni sem akart. Így lett Antonelliból miniszterelnök, s mint ilyen leveté azonnal a szabadelvűség álarcát, s elvonta a pápát mindazoktól, kikben a szabadelvűségnek csak egy szikráját látta csillogni. Együttal a svájci ezredek parancsnokának meghagyta a pápai kormány visszaállítását, ami különben akkor anynyira a lehetetlenségek közé tartozott, hogy a parancsnok még a kaszárnyából se merte kidugni fejét.

Ezenkívül, a félénk pápát köriratokat írni kényszeríté, melyekben minden eddigi engedményeit visszavonta, tehát bevallá, hogy a mit három év alatt tett, csak politikai balgaság vala.

Egy nap, midőn a diplomaciai testület jelenlétében az intervenció kérdése tárgyalatott, a pápa haragra lobbant és mondá:

— Nos, én látom, a hatalmak nem akarják, hogy visszatérjek Rómába! Jó, én magam köré gyűjtöm pártomat, elhajtom az apostoli köpenyt, s bejárom a világot mezitláb és hirdetni fogom az evangelium igójét, s majd meglássuk, mi lesz ebből!

Ha valaha pápának szent lélek adott szót szájába, úgy ekkor adott. Szárnyra kelve röptek azok egyik kabinettől a másikhoz. A kormányok megijedtek a pápa fenyegetésétől, s az intervencio minden föltétel nélkül megadatott. A pápa francia szuronyok között visszatért Rómába, s kezdetét vette a rémuralom. Nehány hónap alatt Antonelli

intézkedései folytán 60.000 politikai pör indított meg; a Monte-Citorio zsufolásig megtelt foglyokkal, s a római polgárok fele száműzetett.

A római nép meggyőződése szerint Antonelli jó pápa gonosz tanácsadója volt, ő szentségének nem épen szent szolgálója, az áldás közelében lappangó átok. Piust mindig szerette a nép, Antonellit soha. A pápa hosszu uralkodásával csakhamar ismét megbarátkoztak azok, kik nem egyszer szerették volna megtartani ezen idő alatt a conclavet; de azt nem tudták megbocsátani, hogy a leghosszabb életű pápa mellett ott volt a leghosszabb életű miniszter is. Az ösztönszerű ellenszenv a nép köréből felhatolt a főpapi körökben is. A függetlenebb főpapok egyike, kit sem nagyra-vágás, sem vetélkedési kedv nem vezetett, Pio Nono előtt kijelenté, hogy Antonelli képezi az ő bűnét. Másrésről bizonyára csodálatos dolog az, hogy épen a legtheokratikusabb körökben tetszett Antonelli leginkább. Ezek minden pillanatban készek voltak, a keresztényi szeretet köpenyét vetni az elhunyt emberi gyöngéire, s azon meggyőződésüket fejezték ki, hogy nagyon jól állana az egyház ügye, ha annak minden hivatala oly jó kézben volna, mint a politika van Antonelliében. Figyelemre méltó azon kevés bibornokok egyikének nyilatkozata is, kik hivatta vannak Antonelli helyét elfoglalni. E bibornok bizalmas körben csak nem rég így nyilatkozott: „Anynyt mindenestre köszönhetünk Antonellinek, hogy ha egyszer a régi állapotok ismét viszatérnek, nem lesz üres markunk.”

E nyilatkozat, szemben a nagyon is bőkezű s a pénzértéket nem ismerő pápával, anynyit jelentene, hogy Antonelli jó gazda volt. Pedig épen Antonellit vádolják a legelterjedtebb nepotismus ápolása miatt s ebből származtatják népszerűtlenségét. Míg Pio Nono egyik fiatal unokaöccsét 50 scudi adósság miatt kitiltotta Rómából és a kölcsönadót ad audiendum verbum hívta meg: addig, tudvalevő dolog, hogy Antonelli fivérei palotákkal bírnak Rómában s hogy egyikök mint új gróf, rangjához képest él, a másik pedig Róma legelső bankárjának tartatik. A két Antonelli a Banca Romana élén állt; midőn e bank az egyházi állam saecularisatioja után az olasz nemzeti bankkal egyesítettett, e nehéz és bonyolult ügy oly simán folyt le és a pénzintézet régi patronusainak érdekei oly kiméletben részesültek, hogy már ez is igen fényes világitásba helyezi az Antonellik pénzügyi jártasságát. Ez alkalommal az is kitűnt, hogy a két Antonelli igen jól meg tud alkudni az új idők viszonyaival. Az elhunyt arany- és ékszerkincseiről mesés dolgokat beszélnek. De valószínűleg mese lesz ez, a menyinyiben az Antonellik pénzügyi jártasságairól alig feltehető, hogy holt főkében találták volna gyönyörűségüket.

De bármint álljon is a dolog, a szent atya és elváhatlan szolgálója között nem csupán a pénz dolgában nyilvánult ellentét. Más tekintetben sem igen hasonlítottak egymáshoz. Pio Nono derült kedélyű, Antonelli komor volt; a pápa barátságos, könnyen hozzáférhető, s mindenki számára van egy tréfás szava, vagy mosolya, Antonelli ennek épen ellentéte volt. A pápa maga a megtestesült bizalom, Anto-

neli kételkedő és pessimista volt. Pio Nono engedni akart, hol Antonelli makacs volt és megfordítva. Pio Nononak voltak sikerei, Antonelli nem volt képes a pápaság sorsát megakadályozni.

Pio Nono Angliában visszaállította a püspöki szervezetet; Amerikában megalapította a katolikus egyházat, keleten a régi patriarcha-székek egyikét visszaszerezte, a régi ritualis viszonyt megszüntette, a hívő világot megörvendeztette a szeplőtlen fogantatás dogmájával, a Syllabust és az Encyclicát bocsátotta közre, látott maga körül egy conciliumot, mely a pápa dicsősítésével fejezte be feladatát, eltemette a német catholicismust, s az ó-katholicismustól nincs mit tartani. Antonelli ellenben Consalvi óta a legnagyobb egyházi államférfiu volt, de még is lépésről-lépésre hátrálnia kellett; látta a pápa világi uralmának bukását, s nem tartóztathatta fel a nagy romlást. Nagy esze, kitűnő képességeinek hire sokáig fenmarad, de a történelem azt is el fogja mondani, hogy e kiváló képességek sikert nem mutathatnak fel.

VIDÉKI ÉLET.

N.-Doba, nov. 12. 1876.

Folyó november hó 5-én nagy-dobai ev. ref. egyházam új temploma megnyitási-innepélyét ülte. A szilárd és csinos épületnek ajtói ekkor nyitak meg először az isten tiszteletére egybegyült hívek befogadására, kik — dacára az alkalmatlan időnek — a kis-dobai, s főleg a nagy-dobai ref. egyházközsegekből egybegyűlve, a 400 lelket befogadó imaházát eléggé megtöltötték. Ez emlékezetes innepélyre, örömtől sugárzó arccal gyűltek egybe az élet bajait nem ismerő ifjak; a jól végzett munka megnyugtató tudatával jöttek fel a középkorúak, kik az építkezés terheit hordozták; míg az élet alkonyán levő öregek szemeikből alágördült öröm-könyvekkel lépték át a szent hajlék küszöbét, mert megérték ezen napot, melyen lelki áldozatukat a minden jók adójához emelhetik, azon templomban, melynek alapköve 1869 május 31-én tétetett le.

Csaknem hét és fél év tűnt el az építés kezdetétől annak bevégzéséig, mely első tekintetre elég hosszu időszaknak tűnhetik fel egy templom és torony felépítését illetőleg. Azonban, ha felemlitem, hogy az egyházat alkotó 56 család mily kemény próbáknak volt kitéve említett időszak alatt, részint a járványos betegségek, részint szántóföldjei s mindenek felett nagy gondal mivelt szőlőhegyei termésében való gyakori csalódások által; ha elősorolom, hogy a cseréppel fedett kőtemplom, és bádogos kőtorony építése körül az egyház tagjai nemcsak a kézi és igás napszámokat önkint végezték, hanem e mellett pénz és gabona adományokkal, s a mi legfőbb — közbirtokossági erdejükből — tégláégetéshez, állás-készítéshez szükséges, és gerendáknak alkalmas, kellő mennyiségű fával is díjmentesen segítették az építés menetét: meg kell vallanom, elég hamar véget ért az építkezés, elég ideje korán ajkakra veheték az áldozatkészesség szellemétől lelkesült hívek a zsoldár író királynak, alólírt által a megnyitási innepélyen, alapigéül felvett ema-

szavait: „Örvendezek, mikor nekem azt mondják, menjünk el az urnak házába.“ (Zsolt. CXXII: 1.)

Felemlítésre méltónak tartom, hogy az építkezési összes költség 6.664, hatezerhatszázhatvanégy forint harminchárom krajcár-ra rug, melyből építési anyagokra 3.116 forint 45 kr., míg a mesterelemek részére 3.547 frt 88 kr a kiadás. Az építkezési összes költségekből fenmaradt 131 frt 27 krt. tevő adósság fedezéséül fog szolgálni az egyháznak még külvívő csekély tőkije, mely a régi időkben kamatra kiadatván, a mostani szűk viszonyok között az egyházpénztárába még eddig nem folyt be.

És midőn a fönnebbiekben az építkezés költségeinek összegét kimutatám, hely- és időszerintinek vélelem, megnevezni azon forrásokat is, melyekből a nagy-dobai ref. egyház bevételeit merítette. Ilyen források: 1) Az egyház tizedkárpotlási kamatai, melyből az egyház négy évben összesen 3.773 frtot kapott. 2) Király ő felsége kegyes adományából 200 frt segély. 3) Az egyháznak az építés kezdetén volt 447 frt 1 krt magában foglaló pénztára. 4) Azon összegnek, melyre egy ideig szükség nem volt, kölcsönadás által való gyümölcsötzetése. 5) Az egyházi mag- és bortár, melyek a rendes egyházi szükségletek fedezése mellett — habár kicsiny mérvben is — a templom-építési pénztárt gyarapították. S végül 6-szor, melyet fennebb is érintettem, az egyház hívei nagyobb részének áldozatkészsége, mely által jelentékeny gyarapodást vett az építés tartama alatt sokszor kiürült pénztárunk.

Egyháзам tagjai közül kik és mily mértékben hozták el pénz- és terménybeli áldozataikat a templom-építés oltárára, haszszadalmas lenne elősorolni, mily nemes tényben nyilvánult vallásos buzgósa érdemteljes főgondnokunk Sz.-Szegen lakó t. Benkő Elek urnak, midőn a torony gombja kiállítási költségét hordozta, ezt annak idejében nyilvánosságra hoztam; de azt nem hallgathatom el, hogy helybeli özvegy Palánki Sámuelné — Szalai Juliánna, egyházunk legéltesebb aszszonya, megtakarított filléreiből régebben 10 forintot, pár héttel ezelőtt 3 forintot az építési költségek fedezésére s egy sáhos fehér abraszt úrasztali terítűl ajándékozott; t. Mezei Sándorné uraszszony a kathedrát fekete bársony-takaróval látta el, s hogy helybeli birtokos, harakláni lakos t. Dobai Antal ur a mellett, hogy 20 frtot adományozott, az ujonnan építendő ref. iskolaházhoz szükséges zsendelyt is megigérni kegyeskedett. Az egyház iránti meleg érdeklődés szülte adakozásaikért mind azon kegyes joltevők, kiknek neveit elhallgattam, mind azok, kiket névszerint fel-említettem, fogadják az egyház nevében hálás köszönetem kifejezését, azon hó ohajtás buzgó esedezése mellett: adja az egék ura, hogy ily s ehez hasonló nemes cselekedetek boldogító jutalmát sok éveken keresztül testi és lelki megelégedésben élvezhessék.

Midőn az elősoroltakban megemlékeztem azon nemes cselekedetektől, melyek az építés nagy művét megkönnyítették, kötelességemnek esmerem, azon férfunak nevét ki-emelni, a ki az építés körül maradandó érdemeket szerzett kitartó munkássága, lankadást nem esmerő erélye s az egy-

házi javak kezelése körüli hűsége által; s ezen férfiu a n.-dobai ref. egyház derék számadó gondnoka: Vég h József. Adjon isten ref. egyházainknak sok ily buzgó gondnokot, neki pedig hoszszu és boldog életet, hogy a mostan szerzett érdemkoszorúhoz még ujabbakat érdemelhessen ki, midőn a jövő évben iskolaház s majd később a papilak építése körül való buzgolkodásra ujjabb tere fog nyilani.

Botka Károly,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

== Egyre kapjuk a tudósításokat a Mikó-gyászünnepelekről, melyek mindenütt megillető meghatottsággal és lehető fényvel tartattak meg. Örvendünk, hogy a méltó éidem iránt így nyilatkozott mindenütt a kegyelet. Mi e helyen csak a helybeli főtanodáét emlitjük fel, melyen Hegedüs István — e szellemes és lelkes — tanár tartott meghatóan szép és emelkedett szellemű emlékeszedet. Sok ilyen tanárt nevelő intézeteinknek, — s a jövő nemzedék felől nem lehet kételkednünk!

== A Szepsi-Szent-Györgyön 1876. november 26-án tartandó Mikó-gyászünnepele sorrendje. I. Vasárnap nov. 26-án d. e. 9 órakor az új tanodai épület nagytermében ünnepeles gondnoki gyűlés néhai gróf Mikó Imre emlékeszetének jegyzőkönyvi megörökítésére. II. Gyűlés után ünnepeles felvonulás a ref. templomba, következő rendben: 1) gyászlobogó; 2) tanuló ifjuság; 3) tüzoltó testület; 4) városi tanács és képviselő testület; 5) megyei tisztikar és összes hivatalok; 6) egyházmegyék, tanodák és püspöki vizsgálat alatti egyházak küldöttségei; 7) gondnoki kar a főtiszteletű Püspök ural; 8) a résztvevő közönség. III. Gyászistenitisztele: a) Invokáció; b) gyülekeszet éneke; c) ifjusági karének; d) imr nt. Szini János esperes ur által; e) férfi karének; f) egyházi emlék beszéd főtiszt. Nagy Péter püspök ur által; g) ifjusági karének; záradékul a férfi dalkar éneki a hymnust. Ezen program közvétetele alkalmával egyszersmind felkéretnek a gyászünnepelel meghjelenni szándékozó t. egyesek és küldöttségek, hogy illő fogadtatásuk és elszállásolásokrul ideje-korán gondoskodni lehessen: erre vonatkozó szándékukat folyó hó 22-ig Fülöp Géza s.-szt.-györgyi ref. lelkésznek tudtul adni sziveskedjenek. — A rendező bizotság.

== Nekrolog. Egy mindennapi, s mégis soha eléggé rá nem készűlhető, szomorú esetet, vagyok bátor, becses lapjában közölni. Fekete Gyulát, M.-Vásárhely szűlöttjét, a m.-vásárhelyi ref. főiskola gymnásialis tanulóját, élete 16-ik évében, ma kisértük a temetőbe, az alig egy év előtt elhalt mivelt lelkületű, áldozatkész édes anya sirjába, nyugodni alig egy évi sorvasztó aszszor után. A temetési gyász-szertartáson közre működött a m.-vásárhelyi polgári dalárda és a ref. főiskolai ifjuság dalárdája, ugy a halottas háznál, mint a sirnál könyfakasztó szomorú dallamával; szivből jövő és szivre ható imát mondott az özvegy édes apa szomorú házánál a koporsó mellett tiszteletes Vas Tamás ur a ref. egyház szeretett lelkésze; jelen volt a ref. főiskola tekinetes tanári kara testületileg és a tanuló ifjuság, és sok résztvevő rokon, barát, jó ember. Fogadják a résztvevők testületileg és egyen-egyen is köszönetűnket szives részvétűkért, melyet e téren is nyilvánítani, kötelműnknek ismertük. A korán elhunyt növendék irásban és rajzban, valamint szerénységben, szorgalomban bizonyosan az első helyen állott. Nyugodjanak csendesen porai. Jedd, november 15. 1876. Szűllősy István, jeddi ref. pap, mint egyik rokon.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, NOVEMBER 30. 1876.

309—48. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — nová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Adventi elmélkedés.

Ha az emberiség több ezer éves történelmét megtekintjük, nem látunk e széles látkörön egyebet, mint a világosságnak a sötéttséggel, a jónak a rosszal, az igazságnak a tévelygéssel folytatott örökös harcát. A bibliai mithosz szerint is, négyezer évig küzde a világosság a sötéttség ellen s ritkán koszoruzá boldog eredmény a szent küzdelmet. Végre, Jézus lön születve s reá az isteni értelem szálla le, hogy a jó és igazság vezérének választassék el. Csöndes egyszerűségben, boldog szegénységben születék s mint ismeretlen, közsorsu gyermek növekedék szülőinek csöndes lakában; de az isteni lélek nem maradhat a durva föld göröngyei között, a lángész fölrepül a képzelődés szárnyain, midőn a nehéz lélek ónsulylyal nyomul le a föld nehéz gőzkörének sűrűbb tengerébe, a lángelme, mint nem e föld gyermeke, a mindenség terén játszik akkor, midőn a nehéz ész e földről magosabb régióba emelkedni, önterhe miatt nem teheti. Így találjuk a Jézust 12 éves korában a jérusalemi templom piacán; lángesze fölrazá a mély álomba borult héber papokat s igazságról való tiszta fogalma bámultatá az isteni lelket. Eltűnt ekkor, s mint az ég láthatáráról letűnt csillagot a hajnal bibor pompájáig, nem láthatá őt a világ a férfi kor tevékeny szakaszáig, s ekkor mint tanító, mint erkölcsi teremő, ugy jelenék meg; és isteni küldetésének pompájában ragyogván, ugy lépék fel az igazságnak diadalt nyerendő, a világosságnak győzelmet vivandó.

A karácson előtti 4-dik advent-hetet némely keresztyén felekezetek a Jézus születése előtti négyezer év ábrázolására állították meg, azt akarván e tannal kitűntetni, hogy valamint az emberiség, bibliai felfogás szerint, négyezer évig várta a messiást, ugy a keresztyénség karácson előtt négy hétig készüljön e nagy innepre.

Jézus a férfi kor szakában megjelenék s midőn

tanítói hivatalát el akarná kezdeni, elméne a Jordán partjára s a Jordánban keresztelő János által magát bémerítetté és az ég dicső tüneményében isten nyilatkozék a Jézus igaz ügye felett, a keresztelési áldó formulát isten „ugy legyen“ szava zárá be s kijelenté, hogy ez amaz égi tanító, kit az emberiség sovár ohajtással várt, kinek tanítása a világot, más alakba öntendi, mert így szól a szentírás: „mikor azért megkereszteltetett volna a Jézus, azonnal kijöve a vízből és ime, megnyilatkoznak az egek és látá az istennek lelkét lejőni, mint egy galambot és ő reá szállani, és ime, az égből szózat adaték, mely ezt mondja vala: ez amaz én szerelmes fiam, kiben én megengeszteltettem.“ (Mát. 3, 16. 17.)

Jézusnak a Jordánban való megkeresztelkedése sokkal nevezetesebb esemény, hogysen azt csak hideg bámulással nézhetők; annak áldásai oly jövevények és kibatók, hogy a legnemesebb hálás emlék érzéseit érdemlik meg, mert valódi értelemben akkor kezdődött a sötéttség elleni harc, akkor indult Jézus az égtől nyert világosság szövetnekével, eloszlatai a népek tévelyét, akkor látjuk őt, mint égi tanítót, menynevei pompában lépni fel a tudatlanság vastag ködfátyolának eloszlataására. „Ime, az én szolgáló, kihez én támaszkodom, az én választottam, kit az én lelkem kedvel, az én lelkemet adom ő belé, a pogányoknak ítéletet szól.“ (Ezsa. 42, 1.)

Minek utánna a tudósok különfélekep magyarázzák a Jordánban való égi tüneményt: némelyek mint valósággal megtörténtet ugy veszik, mások mint jelképét a következő erkölcsi változásnak ugy fogják fel: kísértjük meg, természetes, rendes úton magyarázni, hátha ezen menynevei, bibliai csodáról természetes úton is meggyőződhetünk.

Mikor azért megkereszteltetett volna Jézus, azonnal kijöve a vízből és ime, megnyilatkoznak az egek, és látá az istennek lelkét lejőni, mint egy galambot, és ő reá szállani. Így kezdi Máté Jézus tanítói hivatásának történetét leírni. Kétségbe hozzák

ugyan sokan a feljegyzett égi tünemény történetét, mindazon által azt, mint megtörtént dolgot elfogadni, pillanatig sem kételkedünk.

Mai világban, midőn a természettan minden tüneménynek okát fürkészi, keresi: különösnek látszik a fent jelzett elfogadási készség egy ily bibliai csoda irányában. De, ha vigyázva s a régi körülményeket megfontolva, nyulunk e tárgyhoz, természetes uton fogunk meggyőződni ennek valóságáról.

Legelsőbbben is jegyezzünk meg annyit, hogy az idézett égi tüneményben minden körülményeket nem kell, nem lehet betű szerinti értelemben venni. A bibliai nyelv tüzes természetű, mert a gyermek korból még nem emelkedett volt ki s mint ilyen a legcsekélyebb, a legegyszerűbb, a legtermészetesebb eseményt is tüzes képzelődéssel, gyermeki fántásiával beszéli el. Mint például: a törvény kiadása körülményeit (2. Moz. 19, 16.) Istennek a csipke bokorban létét (5. Moz. 33, 16.) Jakóbból származott csillagot (4. Moz: 24, 17.) Krisztus születése körülményeit, stb.

A tüzes képzelődésben lehet okát keresni azon mondásnak is, az eget megnyilatkoznak és az istennek lelke, mint egy galamb ő reá szálla. Némely tudósok ezen kitélt: „az eget megnyilatkoznak“ úgy magyarázzák, hogy egy villám cikázá át az eget Jézus feje felett. Maradjunk mi is e magyarázat mellett s bővítsük ki ezt a Jézus kebelében keletkezhetett érzelmekkel. Az ég ezen tüneményét Jézus égi jelnek vevén, felmagasztalt képzelődése föllekesíté őtet s forró lelkesedést érezvén keblében az isteni ügy iránt, bátor lélek, erős akarat, s nemes elszánás égi vonásai tükrözének szeme sugáraitól, arca vonalaiból. Igazságos ügye tisztább világosságot bocsáta darabos pályájára s lelkesedését a legfelsőbb fokra magasztalván, mint az igazság hű bajnoka, tántorithatatlan erélylyel lépik a világ elébe, megküzdeni a sötétség ördögeivel, megharcolni a tévelygés ápolóival, s békét hirdetni a föld népeinek. A galamb a bárkai eseménytől fogva béke követének tartatott csaknem mindenütt, annak nézte a Jézus is s ha képzeletében galamb szállott ő reá, mint béke hirdetőjére, a dolog természetében van annak magyarázata. E szerint, a szentléleknek, mint egy galambnak ő reá való szállását, csak szellemi jelenésben, magasztos lelkesedése által lehet megmagyarázni.

És ez nem csak a Jézussal történék, s nem csak azon korban, midőn a természettan alatt állásánál fogva a csodák igen mindennapiak valának; ma is megtörténik mindnyájunkkal. Midőn igazságos ügyünket érezzük, midőn szép célunkat magasztos fényben látjuk, hajlandók vagyunk a természetnek akkor mutatkozó tüneményeit isteni nyilatkozvány jeleinek tartani s egy forró lelkesedés szállja meg keblünket ilyenkor, megküzdeni az igazságos ügyért, megharcolni a szép cél kiviteléért bárminő alakban mutatkozó akadályok és ellenséges mozgalmak ellen.

És éppen az ilyen szép lelkesedés az, mely az embernek méltóságát s igazság iránti forró érzelmeit dicsően jelzi, az ilyen szép lelkesedés az, mely a tiszta kebelnek, hön lángoló szívnek édes gyermeke; mert az ilyen szép lelkesedés csak a jóért, szépért, és nemesért hevülő kebelben születhetik. Midőn hazánk sorsát érezzük, nemzetünk jóllétét szívünkben hordozzuk; midőn az emberiség haladására, mivelődésére dicső kezdemények csirái fakadnak keblünkben: akkor egy szép lelkesedés fejlik ott ki, mint a jóért hön lángoló szívnek édes szülöttje, mely a tények mezejére varázsol.

Ilyen szép lelkesedés vala a Jézusé, midőn a szeretet szent igéjét látá az emberiség boldogsága alapjának, midőn szent céljául, magasztos feladatául tűzé ki életének, hogy ezen alapon az isten országát felépítendi a föld minden nemzetei között. És éppen ezen dicső értelemben való lelkesedését nevezi a keleti tüzes nyelv, a bibliai szollásmód, szentléleknek, galamb formában. Hogy pedig ily szép célja vala a Jézusnak, nem tekintve jelenleg céljának fejleményeire, mert azt az azóta lefolyt századok eléggé megmutatják, bizonyítja a jordáni tünemény következő folytatása.

És az égből szózat adaték, mely ezt mondja vala: „ez amaz én szerelmes fiam, kibem én megengesztelttettem.“ Midőn Jézuson az előbb jelzett lelkesedés az isteni ügyet egész méltóságában festette le s az emberiség dicső jövendőjét azon mustár-magból növekedett élőfa árnyában, melynek koronája az égbe emelkedik, a remény lát-csővéen mutatta neki, hiv lelke e lelkesedés felmagasztaltságának hangzá vissza: ez amaz én szerelmes fiam, kibem én megengesztelttettem.

Az emberi lélek természetes érzelmei az igazsággal hangzanak özsze, s az igazságos ügy, melyet milliók üdve, boldogsága leng körül, felséges ösz-

hangzatban a lélek érzelmeiről a lélek hurjainak adatnak vissza. Így találjuk a Jézusban, kinek fel-séges hivatását a lélek hurjai adák vissza ama szavakban: ez amaz én szerelmes fiam, stb. A napkeleti tüzes nyelv természete szerint van itt is a lélekben esett tünemény lefestve, midőn a lélek mozgalmait, belső felemelkedésében ejtett szavait tüzes képzelődéssel képesen festi külsőleg, külső csodákban. Nem külső jelenetekben tehát, vagy égi tüneményekben, hanem lelke felhevülésében kereshetni a bűbajos szavakat: ez amaz én szerelmes fiam, kiben én meg engeszteltettem.

És ez ma is megtörténik a jóért, szépért és nemesért hevülő kebelrel; midőn valami üdvös célra az eszközöket hiven választjuk, midőn a nemes cél kivételére keblünk forró lelkesedésre hevül: akkor a helybehagyó igék lelkünk hurjairól hangzanak szép törekvésünk fölött; és mi isteni nyilatkozvány jelenetének hiven lelkünk helybehagyó ítéletét, édes készséggel harcolunk bárminő akadályok ellen szép célunknak diadalt szerzendők.

A hazafit, ki hazája boldogítására felhiva érzi magát, lelke helybehagyó ítélete a szép cél kivételére választottnak jelöli ki. A szülő, ki gyermekei növelésére minden gondját feláldozni, szent kötelességgel törekszik, lelkében isten szavát hallja tettei méltánylására. A barát, ki a barátság szelid érzelmétől áthatva, kedves barátja életéért halállal is szembe száll, a rokonszeny nemes indulatjában isten helybehagyó szavát hiszi. A joltevő, ki szegény, nyomorult embertársa irányában a boldogítás minden eszközeit megragadja, szíve nemes érzelmében isten „ugy legyen“ szavát érzi. Így történt ez a Jézussal is, midőn a nagy és dicső célt maga előtt látta, midőn e nagy célra az eszközök választásában az isteni ügyhez hiven érezte magát, midőn az emberiségnek boldog jövődjét ismerte meg magas céljának sikere alatt, midőn a szíveket egymáshoz simulva, az emberek és nemzetek között a testvériség és szeretet szent igéje által a válaszfalakat megdöntve látta a remény tükrében, hiven lelke hallá e szavakat dicső törekvése felett: ez amaz én szerelmes fiam, kiben én meg engeszteltettem. Igen, mert a szeretet uralma alatt az Ezsaiás jövődölését beteljesülve látta: és lakozik a farkas a báránnyal, a párdúc a kecske-fiával fekszik, a borjú és oroszlán kölyök, stb. (Ezsa: 11, 6. 7. 8. 9. 10.)

És valósággal, a következés megmutatta, hogy ő vala az istennek ama szerelmes fia, kiben a földdel

megbékélt; mert szinte két ezred elfolyta alatt, a keresztyénség elveinél fogva, anynyira győzedelmeskedett az isteni ügy a tévelygésen, a világoosság a sötétségen, a jó a rosszan, hogy ma már a mivelt Európában s a földnek még más részeiben is, hol a mivelttség uralmát megalapította, csak a Jézus neve hangzik s a Jézus tanítása szerint az egy igaz istennek hajlik meg minden térd; a népek miveltését, a hasznos ismeretek terjedését, a szeretet egyetemességét a Jézus tudománya anynyira elősegítette, hogy az emberiség előtt egészen más világ nyílt fel, mely az embernek isteni eredetéről, menyeyei polgárságáról kezeskedik. Egy szóval, az ég és föld nagy részben közeledett egymáshoz a Jézus óta.

E szerint, ha a Jézus tanításai által létrejött nagyszerű eseményeket, a keresztyénség üdvös és boldogító vívmányait megtekintjük, ezektől visszafordulva is, meggyőződhetünk a Jordánban a Krisztus megkereszteltetése alkalmával történt égi tünemény valóságáról; kivált ha a kifejtett természetes úton vesszük fel ennek magyarázatát. Mondhatná a hibáztató értelem, hogy a keresztyénség kebelében menyeyi vér folyt el, menyeyi kiátkozás történt, s némely időszakban a türelmetlenség éppen tetőpontját érte el, s hát a sötét századok mit bizonyítanak: de mindezekre egyszerűen csak azt felelhetni, hogy az említett gyászos eseményeket nem a jézusi tan idézte elő, hanem vagy a szentírás némely helyeinek ferde magyarázásából, vagy egyeseknek és testületeknek önhason vadászásából fejlettek ki azon átkos következesek, melyek a keresztyénség jézusi szellemét elfojtani törekedtek. S ezek nem gátolnak ma is abban, hogy a Jézust higyjük amaz égi követnek, kire az isteni lelkesedés leszállott, s ki az istennek ama szerelmes fia, kiben megengeszteltetett. Nem gátolnak abban, hogy a Jézust higyjük megváltónknak. De nem azon merev orthodox tan szerint, mely a váltság munkáját a kereszt halálával bevégzettnek állítja, mert a Krisztus sokkal inkább szeretete által a mi megváltónk; de itt nem csak az ő szubjektív szeretetét értjük, mely ő vele a keresztben meghalt, hanem a szeretetnek azon általánosítását, mely az ő tudományán mint veres fonál végig húzódik, s mely örökségül van hátra hagyva minden követőinek. Ez az egyetemes objektív szeretet képezi ma is a váltság magvát.

Kisantal Sámuel.

Gyászünnepélyeink.

Videant consules.

Gyászünnepélyeinkre nézve aggodalmaim vannak, s jónak látom, ezeket a nyilvánosság elébe hozni.

A régi konzistorium nagyjaink halálakor ezen szavakkal rendelkezett: „népesebb ekklézsiáinkban ezen napon gyász isteni tisztelet tartassék.“ A mostani igazgató-tanács gyakorlatba vett szava ez: „a z egyházmegyéek központi helyein gyász isteni tisztelet tartassék.“

A régebbi módon minden népesebb egyházközség népe megemlékezhetett az illető halotról, s annak élete érdemeiből magának példát vehetett. A most gyakorlatba jött eljárással az egyes egyházközségekben még istenitiszteletet sem tartanak, mert a papok és mesterek kötelesek a központi helyre bemenni a közös gyászünnepélyre. Nem hogy felbuzdulna tehát a nép nagy része egy derék érfi fölemlegetett szép példájának követésére, de még felboszszankodik azért, hogy miatta ő szokott isteni tiszteletét sem tarthatja meg.

S míg a régebbi módon teljességgel nem lehetett attól tartani, hogy ref. egyházunk tiszta hite legkisebb mértékben is megzavartatnék — mert az isteni tisztelet a közönséges vasárnapi istenitisztelettől csak annyiban különbözött, hogy köz-prédikáció helyett emlék-beszédet tartott a pap — a most gyakorlatba vett eljárás, mely szerint papok és mesterek (s mások is) központi helyen öszszegyűlnek, néhol ünnepélyes menettel, néhol még gyászokporsó kitételével is fényt adnak a gyásznak, s gyászünnepé teszik a közönséges vasárnapot: vajjon, nem költ-e gyanut népünk lelkében az iránt, hogy mi 'gyászszertartásainkkal az „engesztelő szent mise“ felé kezdünk hajolni?

Tovább megyek, s midőn látom, hogy némely egyházmegye, némelyik egyház, s a tanodák csaknem mind közmives napon tartanak gyászünnepélyeket, a mi által láthatólag ünneppé tesznek egy-egy napot, félve kérdezem: hogy ha majd, kedvezőtlen időkbek, politikai, vagy más felekezeti ünnepet parancsolnának ránk, mivel állunk ellent a parancsolatnak, midőn a fegyvert — reformált egyházunk tiszta hitvallásának az ünnepekre vonatkozó határozott elvét — kezünkől mi magunk tettük le?

És végre, ki biztosít minket papokat arról, hogy ha az ilyen gyászünnepélyek szokásba jönnek, hallgatóink közül most egyik, majd másik nem fogja kívánni, hogy halottjának emlékezetére a szokásos temetési szertartáson kívül majd egy későbbi vasárnapon, vagy tán éppen mivesnapon gyász istenitiszteletet tartsunk, a mi ismét hitvallásunk nyílt tanításával s egyházi törvényünkkel állitna ellentétbe minket.

Ezek aggodalmaim, melyek nem kis mértékben nyugtalanítanak engemet.

Lehet, hogy ok nélkül aggódok, s illetékes helyről jövő cáfolat aggodásaimat elcsendesíti, s egészen megnyugtat.

De addig, míg az nem lesz, e kérdésben határozott álláspontom az LI. és LIII-dik canon, a helvéciai vallástétel XXIV. és XXVII-dik részei, valamint Dózsa jogtánának 69-dik és 100-dik §-ai, melyeknek s az azokban letett tiszta reformatus elveknek értelmében én a gyakorlatba jött gyászünnepélyeket nem helyeslem, s nagyjaink emlékezetének kegyeletes megtisztelésére a következő eljárást ajánlom:

„az igazgató-tanács akkori elnöke távirati uton a temetésre hívja be az egyházmegyéek előljáróit, hogy a rendes temetési szertartásban résztvegyenek. Minden egyházközség lelkésze, a mint veszi a hivatalos tudósítást az illető halálesetről, azonnal harangoztasson — kissé hosszabbban a szokottnál — s a következő vasárnap rendes predikációja emlékbeszéd legyen az illető halott emlékezetének megtisztelésére.“

Zágon, november 20. 1876.

Demeter Sámuel s. k.,
reformatus lelkész.

Egy új egyházkerület terve.*)

Sajátságos kor ez a miénk. Ma anynyi a feltaláló lángelme, hogy immár a kákán is számtalan göcsöt fedeznek föl, s ha tán a közönség fejét rázva, hitetlen Tamás-kint kételkedni merészel, az universalis geniek annál nagyobb hangon lármáznak s kiáltják: vakok vagytok, szemeitek csálnak, vennétek elő csak a mi nagyító üvegeinket, meglátnátok, hogy nekünk van igazságunk. Ma nincs állami intézmény, melyről be ne bizonyíttatnék, hogy az a haza romlását szüli; ma nincs egyházi rendszer, mely a felvilágosodással, az okossággal, a korszellemmel megegyeztethető lenne; ma nincsen szentség, nincs kegyelet; a rombolás szelleme akar úr lenni, hogy eltöröljen, megingasson mindent s majd diadalt üljen egykor a romok felett.

Az ércapuk döngetésének zaja, fájdalom, alig-alig szünetel egy kevéssé; egyik még ki sem fáradt jól a dicsotelen munkában, már másik áll elő, újabb módon, más oldalról támadva meg az emberi ragaszkodás legigazabb, legszentebb ügyeit. S hogy bizonyára nem mindenkor a legtisztességesebb eszközökkel, mutatja a tapasztalás.

S mi a módszer? Először is lehúzni minden tisztességet a megtámadott személyről, tárgyról, vagy ügyről, kétségbe vonni annak becsületét, hitelét, jóra valóságát; azután bebizonyítani nagy hangú frásisokkal azt, hogy a fehér fekete, idézni füt-fát az állítás erősítésére s végre kimondani, hogy minden becsületes s józan eszű ember csak azon a véleményen lehet. S míg a másik oldalon levők elámúlnak ily hihetetlen kihívó merészség láttára és hallatára s hirtelen szóhoz sem tudnak jutni meglepetésökben, addig ismét tele zúgni a füleket: no lássátok, piszszenni sem mernek, mert szemük közé vágtuk az igazság

*) Élességét nem osztva, de jóakarátát méltányolva: közöljük e cikket eszme-csere végett s egyszersmind fentartva, hogy alkalomszerűleg rá mi is elmondjuk nézetünket. Szerk.

vaskeztyűjét, lehúztuk róluk az ámitás álarcát. Fájdalom, ez a mai divatos vitakozó rendszer. Ez igaz, hogy mindent leront, de az is igaz, hogy semmit fel nem épít; ez igaz, hogy fegyverbe hívja az ellen-nézetűeket, de az is igaz, hogy a békülékenység legkisebb csiráját is megöli a keblekben.

Eltételezve a politika világától, mely e lapok hasábjain helyet sem találhat, ez a rendszer megdöbentő mérvben terjedt el egyházi és vallási ügyeink vitatásában, egyházi életünk nyilatkozványaiiban.

Azok, kik hajdan, csak nem nagyon régen is, voltunk erős református status, egyek abban, hogy hitvallásunkért, egyházunkért élni, halni készek valánk, kiknek egymáshoz való ragaszkodása, tömörülése, öszszetartása csodálat tárgya volt; azok, kik a szeretet szent lobogója alatt lelkesedtünk, szembeszállani akár hitvallásunk, akár egyházkerületeink elleneivel, s erőnkét szétszakgatni, nem engedjük: azok most, mintha csak kicseréltek volna bennünket, mintha csak azt irtuk volna egymás ellen felemelt harci zászlóinkra: szemet szemért, fogat fogért.

Ennek legfőbb oka a szereplési viszketeg. A szereplési viszketeg, mely úgy anynyira hajt némelyeket, hogy éjjel-nappal török fejüket, micsoda újat — habár absurdumot — találjanak is fel, melylyel megzavarják a már-már higgadni kezdett kedélyeket s idétlen szülőtteik által ürügyet adnak azoknak, kik minden alkalmat megragadnak arra, hogy reform-terveikkel rémitgessék a világot, akár van azokra szükség, akár nincs; s egyuttal egy keserves ütést mérhessenek képzelt ellenségeikre. S utóljára magukat, mint vértanukat mutassák be a világnak, kik minden jót akartak, de a roszakarat, az irigység, az elfogultság félreismerte s valóságában megakadályozta legdicőségesebb terveiket.

Azt mondhatja a t. olvasó, hogy erős vádak, de bizonyításra várnak. Bizonyít az a néhány esztendő, mióta lassankint, de szívós kitartással rongálják sokan hittételeinket, egyházi életünk kőfalait; nem azért, mert ezáltal a vallás-erkölcsi élet javára valamit tennének, mert jól tudják, hogy munkájuk nyomán áldás nem terem, hanem csak azért, hogy a „vagyok olyan legény, mint te“ elvét érvényesítsék az egyházi küzdterén. Bizonyít az, hogy midőn már ezzel a móddal egyik fél sem birt győzelemre jutni a másik felett, most a szívósabb elem másképen támad és akarja amazt gyengíteni, midőn annak életerét kívánja átmetezni, az egyházkerületek határainak megcsontításával. Az előbbi vita-kérdések már-már a tisztességesség medrébe és az illedelem partjai közé tereltettek, de hogy a baj valahogy meg ne szűnjék, egy viszketeges szellemű egyén újra dobott egy Eris almát a vita mezejére.

Bartha Mór sályii (Szatmárm.) ref. lelkész az, ki nem tűrhetve Debrecen orthodoxiáját, viziókat alkotva magának, a tiszántuli egyházkerület öszszeomlását a közel jövőben látja, s mert hihetőleg viziójában az erdélyi ev. ref. e.-kerületre is ily forma szomorú sorsot lát, (no mert, ezt is ép úgy, mint a debrecenit, a nagyság, szerinte, arra

érdemesítheti) amannak romjai és ennek szilágysági szakadár-egyházaiból egy új és modern egyházkerületet alkot, mely a romlás tüzeiben megtisztulván, Főnixként emelkedik ki a hamvakból s alkot Bartha Mórral egyenlő gondolkodású s törekvésű elemekből álló testületet, mely azon csodás átalakuláson megy keresztül, hogy nem fogja többé magában hordani és szándékosan fejleszteni, — mint a tervező ur és elvtársai, — a meghasonlás és szakadás magvát. Bartha Mór ur merész hangja, melyet a „Szatmár“ című lapban viággá bocsátott, nem maradt viszhang nélkül, a „Prot. egyh. és isk.“ lap 46-ik számában Ballagi Aladár ur a képzeleti romok tetejére helyezkedvén, miután kimondja, hogy nincs valami nagy okunk az egyházkerületek jeleni felosztásához ragaszkodni, s a protestántizmusnak a multakhoz való ragaszkodását ó-szer iránti kegyeletnek nevezi; elbeszéli, hogy ő már előre, évek óta sejtette a Bartha s mások által előidézendő pusztulást s annál fogva tervet is készített, melynél fogva jut is, marad is Debrecennek elég, Erdélynek is elég, még is lesz felső-tiszai egyházkerület.

A rólunk — nélkülünk féle elv szerint készült tervezetből, alig hiszem, hogy lehetne valami ott a zöld asztalnál is, a hova az szánva van. Mert azért, hogy Bartha Mór et comp. nem kívánnak a debreceni e.-kerületben élni, nem következik, hogy a tervben kiszakítani ajánlott egyh.-megyék is vele egy értelemben legyenek; anynyival inkább nem következik, hogy a szilágysági 17 egyház a Bartha ur kedvéért Erdélytől elszakadni kívánna.

Ez ügyben, véleményem szerint, még az öszszes egyházkerületek konventje is csak úgy hozhatna végérvényű határozatot, ha előbb az egyes egyházvidékeket, sőt talán még egyes egyházakat is óhajtásaik felől megkérdezik. A mit a politikai felsőbbség a terület rendezéskor megtett, hiszem, hogy az egyházkerületek lehető rendezésénél az egyházi felsőbb hatóságok mulhatlanul megteendőnek tartanak, ha csak örökös nyugtalanóság, zavar, elégedetlenség, mondhatnám, fejtelenségnek nem akarnák alapját vetni meg.

De még ha azért, a miért Ballagi ur és Bartha ur az új egyházkerületet alakítani jónak látnák, hogy t. i. az a vidék messzse van Debrecentől, mint központtúl: más vidékek is felszólalnának s követelnék, hogy központibb hely körül csoportosittassanak, akkor minden lépten nyomon alakulnának az új superintendenciák. Hiszen akkor Békés-Bánát, Máramaros vidéke magának superintendenciát követelne, mert ezek is messzse vannak Debrecentől. A szilágyságban, a székelyföldön egyházkerületet kellene alkotni, mert ezek távol vannak Kolozsvártól, és így tovább ad infinitum. Pedig ez csak hasztalan erőforgácsolás lenne, minden esperesség önálló levén a maga vidékében, az esperesség megbizottai ha ezelőtt 50 évvel el tudtak, bizonyára még könnyebben el tudnak jutni a központra s a nagy egyházkerület kormányzatának egyöntetőségét, egy kis jó akarattal és lelkes buzgólkodással, eszközölhetik. S higyeje el Bartha ur s bárki is, hogy egy új egyházkerület sem állhatna fenn a nélkül, hogy a közigazgatás költségeinek hordozását az egyházak arányosan meg ne éreznék.

Vagy talán más oka van ezen időszerűtlen tervezetnek? Meg kell nyirbálni az aranyat, hogy értéke kevesebb legyen; meg kell gyengíteni az egyházkerületeket, hogy ellenállási képességek annál kisebb legyen, s hogy az ujkor prófétái, vagy mások is azokban annál inkább dominálhassanak? Uraim, tervező urak, emlékezzenek csak vissza, hogy távolabbi példákat ne idézzek, a legközelebbi patenses korszakra. A nagy kiterjedésű s ennél fogva nagyobb erejű egyházkerületek ellenállása nem lendítette-é győzelemre az ügy mérlegét. A kisebbség kevesebb erőt fejthet ki, könnyebben törhet, hamarabb bukhatik el. Ne gyengítsük magunkat, ne igyekezzünk magunk alatt vágni a fát, mert a kivágott fa reánk dőlve, öszszeiörhet. Ki tudja, nem jön-e még olyan idő, az idők válságosak, mikor szemeiket a gyengébbek az erősebbekre függesztvén, esdekelnek: tartsd magad szilárdan, hogy mi is megmaradhassunk. S mi történik, ha mindnyájan gyengék leszünk?

Meddig fog még a testvérek között visszavonás

feigyvere villogni? Meddig fogja még a szereplési viszketeg anyaszentegyházunk bel- és kül békéjét háborgatni? Vigyázatok: ti, kik könnyelműen megtámadjátok azt, a miben van biztosságunk és erősségünk, ne hogy egykor keserves könnyekkel sirassátok meg, hogy a feyvert testvéretek szívébe mártottátok; az eldobott kő visszaesvén, a gondatlan hajigálót is megsértheti.

Legyen már elég a versengésből, ne legyünk mi sem pestiek, sem debreceniek, sem patakiak, sem enyediak a hit dolgában, anyaszentegyházunk virágoztatásának munkájában, hanem mint a nagy apostol Pál mondja: mindnyájan egyek legyünk a Jézus Krisztusban. (Gal. 3, 28.)

Surányi Gyula,
ev. ref. pap.

TÁRCA.

Gróf Mikó Imre emlékezete.

(Irtta és elmondta nov. 12. 1876. a belfarkasutcai templomban

Szász Gerő.)

(Folytatása és vége).

* * *

A másik volt az irodalom, melyet tekinteten kívül még ma sem hagynak még azok sem, kik vérben dolgoznak. Hogyan mellőzte volna ő, ki arról ily szépen nyilatkozik „az irodalom azon szilárd alap, melyre erkölcsi, társadalmi és politikai életünk új hajlékát építhetjük; azon dús élet-csirájú mag, mely egykor oly hatalmas tölgygyé nőheti ki magát, hogy árnyékában népek milliói pihenhetnek és élhetnek boldogul;” — „arról van itt szó — mondja tovább — vajjon, fél, vagy egy század mulva, hangozzék-e még Magyar- és Erdélyországban magyar beszéd.” E nyilatkozatokból láthatja mindenki, mily fontosnak tartotta gr. Mikó az irodalmat a nemzet életére. Nem azt az irodalmat, mely rozszakaratu és tanulatlan, vagy félmiveltségű emberek kezében a botrányok morzsáiból tengetik szálnalmas életüket; hanem azt az irodalmat, mely tiszteletet ad és tiszteletet követel; azt az irodalmat, melynek megszentelt csarnokába csak az léphet, ki meg tudja hajtani fejét az örök-szép örök törvényei előtt; mert ez az irodalom fényt ad a koronának és dicsőséget a darócnak, mert mindkettő a nemzet hálajára teszi magát érdemessé.

Gr. Mikó Imre e tekintetben is megérdemli a nemzet háláját. Ne értsetek félre. Nem tartozik ugyan ő azok közé, kiket a világ-irodalom számít herosai közé; hiszen, ilyenek vajmi kevesen vannak! De azok, az élet tapasztalatai által, megszentelt tanácsok, melyekkel odafordul a magyar nőkhöz és magyar ifjúsághoz s inti őket a hazaszeretetre; az a

buzgóság, melylyel egy lángszellemű költőnek hátrahagyott művét megmentette az enyészet mohától; azok a kötetek, melyekben összegyűjtötte a magyar nemzet történetére vonatkozó adatokat; azok az élet-iratok, melyeket ő alkotott; az a fáradságot nem ismerő kutatás a nemzet hagyományai után s mindenek felett az az áldó hatás, melyet irodalmi munkálkodása által korára gyakorolt: míg egy magyar élni fog, el nem veszhethetnek; mert az emberi szívnak tán lehető hálátlanságát mindig ellensúlyozni fogja az irodalom-történet hála emlékezete. S a gr. Mikó-név ott ragyog az irodalom-történet pantheonában.

Hogyan is ne! Hiszen, az a csekélynek látszó, alig észrevehető irodalmi mozgalom, melyet megindított, egy kis patakhoz hasonlított: csepjeivel üdülést adott a mezők letarolt virágainak, de másfelől ásta alá ama dölyfös épületet, melynek neve — absolutizmus; a parányi toll diadalmat vett egy szurony-erdőn; a hazaszeretet győzött a zsarnokság felett. S ennek egyik hatalmas munkása az irodalomban is gr. Mikó Imre volt az által, mert oltalmába vette a nemzeti érzést, a nemzeti szellemet, s megmentő dajkájává avatta fel magát a magyar nyelvnek, mely ma és örökre legdrágább kincsünk kell hogy maradjon, mert a mely percben ahhoz hűtelenek leszünk, azt elveszítjük: attól a perctől fogva magyar nemzet nem vagyunk.

* * *

Aty. ugy-e, hogy ha semmi egyebet nem tett volna is, gr. Mikó Imre méltó volna, hogy neve bevésve maradjon a történet lapjain. Ám, ő többet tett: ő tudta jól, hogy egy tett többet ér száz szónál, s nem csak elől ment minden nemes és szent ügyben, ő példát adott arra, hogy a hazaszeretet nem szavakból áll csupán, hanem az életnek cselekedeteiben; meghozta áldozatát a mivelődés, a haladás, a haza oltárára; fejedelmeket megillető alapítványai századokon keresztül hirdetni fogják nagy nevének halhatatlanságát.

Könnnyű volt adni, mert volt miből! Szól a rágalom, a földön csúszó hétköznapiaság. Hányan duskálódnak atyáiktól örökölt vagyonban; hányan szórják szét, mint a tékozló fiu; hányan vásárolják meg rajta a hiúság rongyait és a világ tetszését? Pedig, kevés áldozattal is fel lehetne építeni e szegény, roskadozó hazát! Pedig, ha lángolón égne a hazaszeretnek tüze, mily könnnyű lenne, paradicsomot teremteni e halmokból, völgyekből, melyeket atyáink vére megszentelt.

Gr. Mikó Imre élénken érezte e kötelességet. Ki tudja felszámítani azt, mit életében adott; de isten megszámlálta ama könyeket, melyeket letörült. Mit a közintézeteknek életében, és iskoláinknak balála után hagyott: az nyilván való előttünk; de hogy a századok folyamán hány nemes szív, hány felemelkedett lélek, és minő nagy szellemek fognak előállani, melyek mind az ő alapítványainak fogják köszönni lételüket: ezért már ma minket illet a hála, mert ebben biztosítékát látjuk hazánk fennmaradásának. E hálát rójja le ma az erdélyi egyházkerület, midőn nem csak a felekezetet, de hazánk egyik legnagyobb polgárának emlékezetét ujtja meg a jobbak szívében.

* * *

Egyik legnagyobb polgárának! De hát, mi tette azzá? Az, a mi nem félt semmi áldozattól, mely magára vette a kötelesség teljesítésének terhét: a hazaszeretet. Ennek pedig alapja egyedül a vallás, mint minden nemesnek, minden szentnek forrása.

Gr. Mikó Imre vallásos ember volt!

Nem abban a hétköznapi értelemben, mely az idők rendén elkopott dogmák felett civódik; nem oly formában, mely elzárkozik ember-társától felekezeti szűkkeblűség miatt, s a lényeg helyett az emberi bölcselkedés hiu formuláit bálványozza. Gr. Mikó Imrének életszüksége, minden napi kenyere volt a vallás. Ő oly magas célokért lelkesedett, melyeket emberi erővel végre hajtani, nem tartotta lehetségesnek; oly sokat szenvedett, hogy e kereszték elhordozására, isteni segedelemre volt szüksége; oly jutalmakat nyert öntudatának megnyugtató voltában, hogy ezért istennek hálaival tartozott. Jól tudta ő, hogy „ha az ur nem építi a házat, hiában fáradsanak, a kik azt építik; ha az ur nem őrzi a várost: hiában vigyáznak az őrizők:“ ezért jó és rossz napjaiban egyiránt keblére ölelte a vallást, mely áld, megszentel és mindig magas ideálok felé emeli lelkünket, egészen az örökkévalóságig, a halhatatlanság hitéig.

És gr. Mikó Imrének szüksége volt e hitre. Meg adta érnie az isteni gondviselés, hogy hazáját — saját munkája után is — új életre látta kelni; de a kikhez hozzá volt forrva szíve, honnan a családi élet meritette örömét, boldogságát: nejjének, egyetlen, szép reményű fiának, s egy másik leányának csak sirjára hajthatta le bánatos fejét. Ne lássa ezeket soha; s mert erejét megtörni érezvén, ha behunyja szeméit, ne lássa még élő egyetlen leányát, unokáit: nem-nem, az lehetetlen, hisz, tudta ő, hogy ha a koporsóba vetjük is a mi ágyunkat, velünk van az isten ott is. Ezért

is volt ő vallásos és az maradt életének utolsó lehelletéig, és ezzel s csak is ezzel hordozhatta el ama borzasztó szenvedéseket, melyekkel isten meglátogatta utolsó esztendőjében. Most már nem szenved; legyen áldott emléke mindörökre!

* * *

De ám, takarjuk el szemünk elől a szenvedőnek képét. Emlékünkben maradjon meg csupán a férfi, ki minden körülmények között, jóban és rosszban kész volt felkiáltani: im hol vagyok, uram, engem küldj el! akár hazája, akár egyháza szólította s mindenütt a felvilágosodásnak és a közboldogságnak ajánlotta fel szolgálatait.

Emlékezzünk meg, hogy midőn emlékét megujítottuk, egyszersmind kötelezzük magunkat, hogy példáját követni fogjuk. Oh tudom, hogy kicsinyek vagyunk arra, hogy nyomába lépünk; de ne feledjük, hogy ki gyermekeiben, irataiban és jó cselekedeteiben halhatatlanná lett: az le fog hajolni hozzánk bátorító, buzdító szellemével, s megtanít, hogy ha hazánkért élni és halni készek leszünk, akkor hazánk unarandó, örök életében készítettünk neki és önmagunknak oly emléket, mely méltó lesz a kegyelethez és hálához.

Felhívás.

Csak most volt említve a hírlapokban abodi Nagy József ref. papjelölt tragikus sorsa, kinek Hollandia földén, hová ismereteinek gyarapítása végett vonzotta tudományszomja, örültségi rohamoktól megtörötten, kellett koporsóba roskadnia.

És most ott fekszik az utrechti jeltelen sirban.

Azt mondják a költők — az érzelmek eme leghivőbb ismerői — hogy a szülőföld kebelében a sir sem oly hideg, mint az idegen földben, melyre a szerető kedveseknek meleg könye nem hullhatott. De az ő sirja idegen földben van! meszsze meszsze, hová egy könyecskepecskét sem vihet el a vándor szellő, mert az oly nehéz a fájdalomtól, hogy nem bírja odáig gyenge szárnya.

Hideg hát az ő sirja belől, pusztá és jeltelen kívül. Ha köny nem hullhatott rá, legalább a kegyelet gyöngéd keze nyujtszon egy szerény jelt a pusztá sir fölé! S ez csak úgy lehetséges, ha az adományok filléreit gyűjtjük össze. Ezért emeljük fel hát kérő szónkat.

És ti, jó szívek, ne forduljatok el a kérő szótól!

Nem egy fáradt veterán kér koszorút; nem egy magas érdem iránti tisztelet parancsol itt hódolatot: hanem egy „tört remény“ feletti zokogó fájdalom indit kegyeletre.

Nem ezerekről, nem mesés összegekről van itt szó. Elég a kegyelet néhány fillére egy emlékkőre, mely a külföld előtt hirdetni tudja, hogy mi is birunk nemes érzéssel, hogy bennünk is van kegyelet.

A jeltelen sirban nyúgó ifjunak részint Budapesten, részint Utrechtben levő pályatársai, bizottsággá alakulva, gyűjtést rendeztek egy emlékkőre. E bizottság kezéből a gyűjtés tisztét alólírott is készséggel vállalván magamra, tisztelettel értesítek és hívok fel minden emberbarátot, hogy a kegyelet adományát, e célra, köszönettel fogadom. A leg-

ceskélyebb adományt is, mit hozzám juttatni kegyeskednek, nyilvánosan nyugtázom.

Eddigelő adakoztak: Kiss József, városi főjegyző 1 frt. Rákosi Lajos 20 kr., id. Erdélyi Samu 20 kr., Szász Károly 20 kr., Tót Márton 20 kr. Egy koldus 10 kr. Én is 10 kr. Mészáros Lajos 1 frt., Gaál Gábor 20 kr., Bitai Mihály 20 kr., Borbély György 20 kr. Összesen: 3 frt 60 kr.

A gyűjtés tovább foly.

És ti, jó szivek, ne forduljatok el a kérő szótól!

Gönci János.

koronkai ref. pap.

É r t e s i t é s

a M. Tud. Akadémia könyvkiadó vállalatáról.

A M. Tud. Akadémia könyvkiadó vállalatából a harmadik (1877-ik) folyam tagilletményéhez tartozó több kötet elkészülvén, a könyvkiadó bizottság nem akarta ezen nagyérdékű munkák szétküldését késleltetni, és intézkedett, hogy még a f. hó folytán a pártoló tagoknak megküldessenek.

Az I. sorozatból: Hunfalvy Pál: „Magyarország Ethnographiája“ (34 iv. Teljes munka.)

A II. sorozatból: Müller Miksa: „Ujabb felolvasásai a nyelvtudományról.“ (41 iv. Teljes munka.)

És Lewes „A Philosophia Története.“ I. kötet. (33 iv.)

A III. sorozatból: Bluntschli: „Az államjog története“ II. (befejező) kötete, (26 iv.)

Ezen munkák átvételekor a harmadik évfolyam tagdíja (az I. sorozatnál 4, a II. III. sorozatnál 3—3 frt) és a könyvkötési díj (az I. és III. sorozatnál 40—40 kr., a II. sorozatnál 80 kr.) postai utánvétellel fizetendő.

Ezen felül a jövő évi tagilletmény fejében (1877 első felében) szét fognak küldetni:

Az I. sorozatból: Macaulay: „Anglia Története“ III. kötete (40 iv) fordította Zichy Antal.

A II. sorozatból: Lewes: „A Philosophia Története“ II. kötete (33 iv).

A III. sorozatból: Todd: „A parlamenti kormányrendszer Angliában“ II. és III. (befejező) kötete. (74 iv.)

Az I. sorozatból ekkoráig szétküldött hat kötet (Macaulay I. II. 82 iv, Carlyle I. II. 59 iv, Curtius I. II. 54 iv), összesen 195 iv, mely Hunfalvy ethnographiájával és Macaulay III. kötetével 269 ivre fog szaporodni.

A II. sorozatból ekkoráig szétküldött négy kötet (Göthe I. II. 40 iv, Nisard 30 iv, Boissier 28 iv), összesen 98 iv, mely Müller „ujabb felolvasásai“ és Lewes két kötete által 205 ivre emelkedik.

Vége a III. sorozatból ekkoráig szétküldött szintén négy kötet (Bluntschli I. 24 iv, Gneist 17 iv, Maine-Summer 29 iv, Todd I. 38 iv), összesen 108 iv, mely Bluntschli II. kötete és Todd két kötete által 208 ivre emelkedik.

Mint hogy pedig a három évfolyam tagilletménye az I. sorozatnál 240, a II. és III. sorozatnál 180—180 ivben volt megállapítva: az I. sorozatnál 29, a II. sorozatnál 5, a III. sorozatnál 28 ivnyi többlet merül fel, mely azonban nem fog a negyedik évfolyam tagilletményébe számítatni.

Az Akadémia ezen (összesen 82 ivnyi) többlettel ajándék gyanánt kíván a vállalat pártoló tagjainak kedveskedni, hogy ekkint a nagy munkák befejezését siettetve, a maga elé tűzött célok valósítását ily úton is előmozdítsa.

Azon pártoló tagok, kik netán a jövő év elején óhaj-

tanák tagilletményeiket átvenni és a megfelelő díjakat lefizetni, erről mielőbb a M. Tudom. Akadémia könyvkiadó-hivatalát értesíteni sziveskedjenek.

Budapest 1876. november 15-én.

A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó-Bizottsága.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Lapunkra nézve oly intézkedések fognak tétetni legközelebb, a melyek megkövetelik, hogy eddigi ügyei tisztáztassanak. Éppen ezért szivesen kérjük mindazokat, kik nem csak ez évről, de már évek óta hátrálékban vannak, hogy e tekintetben tegyenek eleget ígéretüknek, melyet mi becsület-szónak szerettünk tartani. Nem csak munkánk jutalma, de a lap anyagi fedezése is részben még mindig csak ígéretekben áll; sajnálnók, ha családunk kellene oly emberekben, kiknek elől kellene járni minden jó dolgokban!

— Kolozsvár iskolái. Kolozsvár érdemes polgármestere, Simon Elek úr nyomtatott jelentést tett közzé a város önkormányzati igazgatásáról, anyagi és szellemi állapotáról 1875-ben, mely örvendetes képét adja a közművelődés folyton haladó ügyének. Van tudniillik Kolozsvárott 3 gyermek-kert, árvaleányház, 23 nép- és elemi iskola, felső leány- és polgári fi-iskola, kereskedelmi és ipariskola, 3 gymnasium, 1 egyetem 4 karral, gazdasági akadémia, együtt 40 tanintézet! A gyermek-kertekben és óvodákban tanul 230 tanuló, nép és elemi iskolákban 2028 t., felsőbb nép-, ismétlő, továbbképző és szakiskolában 619 t., képezdőkben, papnővédekben 227 t., középiskolákban 807 t., tudomány-egyetemen 417 t., összesen 4,328 tanuló. Érezhető szükség — jegyzi meg a jelentés — egy pár községi, elemi népiskola, egy felső leányiskola s a polgári iskolának betetőzése, vagy ennek átalakításával egy főreáliskola. A jelentés meglegen emlékszik meg a különböző vallásfelekezetek egyetértéséről s ezt mondja: „Polgártársaink ezen jó egyetértésének s békés együttműködésének köszönheti a város községe azt, hogy nem kellett községi iskolákat állíttatni, hanem egyenlő bőkezűséggel segítette a hitvallások csaknem kizárólag felekezetiség nélküli iskoláit, s oly virágzó állapotra emelte általa a növelés- és oktatásügyet, hogy az kívánni valót alig hagy fenn; s míg ez fennáll, iskoláink a közbuzgólkodás jótékony hatása alatt fejlődni és virágozni fognak továbbra is a nélkül, hogy a városi közpénztára deficitel s kölcsönnel is alig foltoztható túlterhelhetést rónának!“

— Szepsi-Szent-Györgyön a Mikó-gyászünnepély az előre kitűzött napon — november 26-án — megtartatott. Rendes levelezőnkől legközelebből közölni fogjuk az ünnepély folyamának részletes rajzát; addig is megemlítjük, hogy az egész a szomorú alkalom fénységében méltóan folyt le, kivéve a rendezés körül fölmerült némely hiányokat, mint p. o. a főtiszt. püspök úr fogadtatását. Vasárnap reggel a templomzás előtt a tanoda nagyszabású új épületében a tanodai előljáróság nyilvános ülést tartott, a nagy halott emlékezetét jegyzőkönyvileg megörökítendő. Innen, a megállapított sorrend szerint, a közönség a templomba vonult föl, hól az ifjúsági énekkar s a városi dalárda alkalmi énekeinek elzengése után, Szini János, esperes tartott imádságot s utána a főtiszt. püspök úr mondá el egyikét legremekebb alkalmi beszédeinek, mely közelebből közre is fog bocsáttatni. A templomi ünnepély után a város által rendezett bankettre gyültek össze a meghívottak, mely a gyásznap komolyságában illő ünnepélyes csüddel folyt le. A tanoda fölszentelésére a jövő tavaszszal, a mint halljuk, Nagy Péter, püspök úr és Szász Károly lesznek fölkérve.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznaál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.